אַמיליאָן גילדן פאַרן קרן-הישוב!

בית יעקב

ליטעראַרישע שריפט פאַר שול און היים

דינט די ענינים פון בית-יעקב שולן און אָרגאַניזאַציעס בנות-אגודת-ישראל אין פּוילן
רעדאַקטירט דורך א"ג פרידנזאָן

ב"ה, לאָדזש-וואַרשע-קראָקע	טבת תרצ"ד	עלפטער יאָרגאַנג

תּוֹכן:

אג"פ: מיר באַגריסן
רבקה איזראַעלסקא: אַ בנות-אגודת-ישראל אין תּל-אביב
י. ל. אָרלעאַן: דער מאַנגל אין גרויסקייט
א. שנור: גיזאַמלטע פּערל
רבי נחמן בראַצלאווער זצ"ל: נאַטור און גיזאַנג
ד"ר משה אשער: דאַס קינד
אלימלך שטייער: הענט זעבין הייליק
ש. אַלטער: רבי שמשון רפאל הירש זצ"ל
א. י. ליפּמאַנאָוויטש: אין שפּאַנישע גיריכטן
אליעזר שינדלער: אדום און ישראל (ליד)
ישראל עמיאָט: ווינטער-מאָטיוון (ליד)

ארץ-ישראל

ד"ר יצחק ברויער: אונדזערע וועגן קיין ארץ-ישראל
ד"ר שמואל דייטשלענדער: אַ גרוס פון הייליקן לאַנד
ידיעות פון און אַרום ארץ-ישראל

בנות-בלעטער

א"ג פרידנזאָן. די בנות-אגודת-ישראל-באַוועגונג
גיט אַרבעט אין באַשעפטיקונג אונדזערע רעליגיעזע
שוועסטער (אַ רוף)
ידיעות פון דער בנות-צענטראַלע
ידיעות פון בנות-לעבן
קאָרעספּאָנדענציעס און מודעות

עס גרייט זיך אין דרוק

אַ גרויסער
בירנבוים-אַלמאַנאַך
פון בית-יעקב-זשורנאַל
לכבוד דעם 70-טן לעבנס-יאָר פונים גרויסן
יידישן רעליגיעזן דענקער און פירער
ד"ר נתן בירנבוים

בירנבוים-אַלמאַנאַך
וועט האָבן די מיטאַרבעט פון די חשובסטע פירער און שרייבער פון רעליגיעזן יידנטום אין גאָר דער וועלט.

* **בירנבוים-אַלמאַנאַך**
וועט ברענגען עֶרנצטע און טיפע אָפּשאַצונגען איבער די מחשבות און מעשים פון דעם גרויסן יידישן עולה נתן בירנבוים.

בירנבוים-אַלמאַנאַך
וועט זיין אַ ליטעראַריש עשירותדיק זאַמל-בוך, אין הסכם מיט די רעליג. השקפות פון ייד. פאָלק און אינים גייסט פון נתן בירנבוימס אידעען.

בירנבוים-אַלמאַנאַך
ווערט רעדאַקטירט דורך נטע בערלינער און וועט דערשיינען אין גרויסן בוך-פאָרמאַט, אַרויסגעגעבן תּפארתדיק ווי עס פּאַסט פאַר אַ ספר-זכרון לכבוד נתן בירנבוים!

רעדאַקציע-שלוס פונים בירנבוים-אַלמאַנאַך
איז ראש-חודש אָדר ה. י.

די אַלע וואָס האָבן אינטערעס פאַרן דערפאָלג פונים בירנבוים-אַלמאַנאַך דאַרפן דורך אַ פּאָסט-קאַרטל אונדז דאָס מודיע זיין.

אדרעס פון רעדאַקציע:
„Bajs Jakow“ Łódź skrz. poczt. 146.

הארכיון היהודי

מיר באגריסן!

(צו דער גרינדונג פון א בנות-ארגאניזאציע אין תל-אביב)

פארן שליסן דעם היינטיקן גומער האבן מיר באקומען די פריידיקע בשורה, אויף וועלכע מיר האבן שוין אזוי לאנג געווארט. צייט ס'באוועגט זיך אונדזער אגודיסטישער ארבעט אין און פאר ארץ-ישראל, האבן מיר אלץ כסדר געשטרעבט צו זען אויך די „בנות" אלס טעטיקער כוח אין הייליקן לאנד. מיר האבן געוואוסט, אז א גרויסע צאל בנות-חברות, וואס זענען געווען טעטיק דא אין פוילן און אין אנדערע לענדער, געפינען זיך אין ארץ-ישראל, וואס זיי טון דארטן און דער עיקר, וואס זיי פלאנען צו טון אויף צו פארפלאנצן דעם בנות-אידעאל אין הייליקן לאנד, דערפון האבן מיר נישט געוואוסט און כסדר דערוועגן געשטורעמט מיט בריוו צו באקאנטע און פריינט אין ארץ-ישראל.

ענדלעך אבער האבן מיר זיך דערוואַרט. דער אונדז גוט באקאנטער אגודיסטישער טוער ה' מאיר טשעראנסקי, וועלכער האט דא אין פוילן, געגעבן א גרויסן צושטייער צום אויפבוי פון דער בנות-באוועגונג, האט אונטערגענומען ענערגיש די ארבעט פון שאפן די ערשטע אפיציעלע בנות-ארגאניזאציע אינים הייליקן לאנד. אויך זענען מיר צווישן די ערשטע פיאנערנס פון „בנות" די נעמען פון אונדזערע באקאנטע בנות-פירערנס און לערערנס, וואס שטעלן זיך מיט מוט און שטאלץ אויף די ארבעט-פאזיציעס פארן בנות-אידעאל.

הארכיון היהודי

מיר געבן זיך אפ אחשבון פון די שוועריקייטן און מניעות, וואס אונדזערע חברות-פיאנערנס וועלן האבן דורכצומאכן ביז עס וועט זיי געלונגען די בנות-ארגאניזאציע אין תל-אביב אויסצובויען און צו פארפעסטיקן. די גרויסע צאל אנטי-רעליגיעזע יוגנט-ארגאניזאציעס אין תל-אביב, די גאר ווייניק גוט-געשטימטע מיינונג וועגן דער אגודה בכלל, דאס פרייע לעבן פון דער יוגנט, דאס אלץ וועט זיכער זיין שווער בייצוקומען און אונדזערע אידעען-געטרייע שוועסטער וועלן זיכער האבן א סך נסיונות אויסצושטיין, ביז זיי וועלן קומען צו זייער ציל.

זאלן מיר זיך אבער דערמאנען, ווי שווער עס איז אנגעקומען אפילו דא אין פוילן די ערשטע בנות-גרופּעס צו שאפן. וויפל געגנער האבן מיר געהאט צו באקעמפן, וויפל שטיינער אין וועג האבן מיר געמוזט באזייטיקן און ב"ה, אז ס'לעבט א בנות-באוועגונג, 200 אפטיילונגען און טויזנטער געטרייע קעמפערנס פאר אונדזער גרויסער זאך.

דאס דארף זיין א דערמוטיקונג פאר די ערשטע פיאנערנס אונדזערע אינים הייליקן לאנד. זייט נישט שוואך ביי זיך! די גאנצע ארטאדאקסישע* פרויען-וועלט שטייט הינטער אייך, וואס עס וועט נאר מעגלעך זיין וועט געטון ווערן דורך די בנות-ארגאניזאציעס אייער פאזיציע צו שטארקן.

די בענקשאפט און הייסע שטרעבונג פון די טויזנטער חברות אונדזערע, וואס ווארטן אויף דער גליקלעכער שעה צו קענען זיין אזוי גליקלעך ווי איר און זיך שוין צו געפינען אויף דער אדמת קודש, זיי וועלן זיך צוהערן צו יעדן אטעם פון אייערע הערצער, מיטלעבן מיט אייערע אלע מעשים און זאל דאס אייך שטארקן און קרעפטיקן!

בעזרת-השם וועט לאנג נישט געדויערן ביז איר וועט באקומען פון אונדזערע מחנות פארשטארקונג פון אייערע געטרייע חברות, און זעט איר אלץ צו טון, כדי די גייסטיקע און אמת-יידישלעכע סביבה זאל זיין פאר זיי גרייט, און איר וועט דערמיט האבן אפגעטון א גרויסע היסטארישע עובדא.

און צו אייך חשובע חברות פון „בנות" דא, גייט דער רוף: זעט נישט צו פארזוימען די איצטיקע ערנצטע שעה און באמיט אייך צו זיין ראוי מיט אייער רעליגיעזער שלימות אלס עולות קיין ארץ-ישראל, און פארדינט אייך מיט אייערע שטארקע מעשים פאר אלע בנות-אונטערנעמונגען זוכה צו זיין, וואס גיכער צו דערגרייכן דעם ציל!.

אג"פ

א „בנות-אגודת-ישראל" אין תל-אביב

א דאנק דעם חשובן אגודה-עסקן ה' מאיר טשטשעראנסקי, וועלכער איז דא נישט לאנג געקומען פון פוילן, איז געראטן געווארן א פארזאמלונג פון אלע געוועזענע חברות פון „בנות-אגודת-ישראל" פון אלע לענדער, און וועלכע געפינען זיך יעצט אין תל-אביב, וועגן דער גרינדונג פון א „בנות-אגודת-ישראל" אין תל-אביב.

באלד ביי דער ערשטער פארזאמלונג האט זיך גלייך ארויסגעוויזן די נייטיקייט פון א „בנות" אין תל-אביב. ביי דער ערעפנונג פון דער פארזאמלונג האט ה' טשטשעראנסקי געהאלטן א פאסנדן רעפעראט וועגן די צילן פון אגודת ישראל און די אויפגאבן פון דער „בנות" מבפנים דער אגודה. ה' מאיר טשטשעראנסקי דערקלערט, אז דווקא דא, אין תל-אביב, ווי די אגודת ישראל איז נישט שטארק באליבט, דארף דער שטויס צו ארבעט פאר אגודת ישראל צו קומען פון דער יידישער טאכטער, וועלכע דארף ארויפברענגען צוריק דעם אגודה-אידעאל אין די יידישע גאסן פון תל-אביב. די יידישע טאכטער דארף אין יעצטיקן מאמענט עפנטלעך צו פראפאגאנדירן דעם געדאנק פון אגודת ישראל הויך און דרייסט, עס מוז ווערן ארויסגעוויזן פון די יידישע טעכטער אין תל-אביב, אז זיי זענען גרייט צו באווייזן מסירת הנפש פארן אידעאל פון אגודת ישראל.

ה' טשטשעראנסקי גיט אויך גלייכצייטיק אפ א גרוס פון דער ארבעט פון דער בנות-אגודת-ישראל אין פוילן, מיט דער האפנונג, אז די „בנות" וועלן גיין אויף די קאמף-פאזיציעס אין ארץ-ישראל פון און פאר אגודת ישראל ווי עס צייכענען זיך אויס די „בנות" אין פוילן.

גלייך אויפן ארט איז געוועלט געווארן א צייטווייליקע פארוואלטונג פון די אויפן ארט געגרינדעטע בנות אגודת ישראל אין תל-אביב, וועלכע האבן גענומען אויף זיך די אויפגאבן:

1) צו ארגאניזירן אלע ארטאדאקסישע טעכטער אין ארץ-ישראל אונטער דער פאן פון בנות אגודת ישראל.

2) איינצוארדענען שעורים פאר די חברות און אנדערע קולטורעלע פאר-אנשטאלטונגען.

עס איז געווארן אויסגעוועלט א פארוואלטונג פון צווישן די פארזאמלטע. פון די פאלגנדע חברות: פרעזעסן פרל. שרה גזשעבמאכער, וויצע-פרעזעסן פרל. שרה האלפערן און קאסירערן. סעקרעטארן פרל. מרים גורונציק, און די חברות: פרל. בעקמייסטער, פרל. צפורה זשורין, פרל. יושיק, פרל. ישראליתי פרל. חנה האלפערן, פרל. רבקה מארקענזין.

ה' מאיר טשטשעראנסקי האט אויך פארשפראכן איבערצוגעבן די „בנות" די פאסנדע לאקאלן פאר זייער געברויך אויף יעדן אוונט, אין בעסטן צענטער פון דער שטאט.

עס איז צו האפן דאס דער אגודה-געדאנק וועט אין תל-אביב אנהייבן אויפצולעבן דורך די „בנות", און פון דא וועט אויך דער אגודה-געדאנק גיין ווייטער און ווייטער.

עס איז אויך געשאפן געווארן א פראפאגאנדע-קאמיסיע, אין וועלכע עס צייכענען זיך אמייסטן אויס די חברות פרל. בעקמייסטער און פרל. רבקה מארקענזון.

די „בנות" האבן אויך אונטערגענומען אן-ענערגישער ארבעט פאר דער אנטוויקלונג פון דער בית-יעקב-שול אין תל-אביב.

יעדע שיף ברענגט פרישע מיטגלידערנס פון בנות-אגודת-ישראל פון דער גאנצער וועלט, און עס ווייזט זיך ארויס א שטארקע פאראינטערעסירונג פאר דער בנות-ארבעט, און עס איז דערפרייענד די דערשיינונג, וואס פאר-שידענע ארטאדאקסישע טעכטער פון גאר דער וועלט, וואס באלד ביים אנקומען מערקט זיך א שטארקע נאכפראגע צו דער בנות-אגודת-ישראל.

תל-אביב, כ' טבת תרצ"ד

רבקה איזראעלסקא

הודפס מתוך הארכיון היהודי

ער מאַנגל אין גרויסקייט

פון י. ל. אָרלעאַן

רעפעראַט אויף דער פערטער לאַנד קאָנפערענץ פון אגו"י אין פוילן.

ארמאַטערט פון רדיפות און פאַרשמאַכט פון נויט עפינין מיר דעם היימישן הומש און לייענען: „...ואמרו רק עם חכם ונבון הגוי גדול הזה" (דברים ד' ו'). וואָס באַטייט דאָס? גוי גדול — גרויס פאָלק — ווי ואַן דאָס זיין? מיר האָבן נישט קיין אייגינים שפּאַן ערד, מיר פירן נישט קיין לחמות, מיר שאַפן נישט קיין קונסט־ווערק, מיט וואָס זענין מיר גרויס? מיר ערן גיטריבן פון איין וועלט צום אַנדערן, מיר האָבן נישט קיין שום אַנ־האַלט אינים לעבן, מיר זענין פון אַלימין באַליידיקט און פאַרשעמט, פאַר וואָס פאַרדינין מיר דעם נאָמין גרויס פאָלק?

לייענידיק ווייטער, באַקומין מיר גלייך דעם ענטפער: „כי מי גוי גדול אשר לו להים קרובים..." מאַטעריעלער באַזיץ איז נישט די איינציקע מאָס פאַר גרויס־קייט. רייכטום און מאַכט באַצייכנט נאָך נישט דעם עיקר־מהות פון זייער באַ־יצער. אמתע גרויסקייט ווערט גאָר גימאָסטן לויטן מרחק צווישן השי"י און עם מענטש. די ריזיקסטע אוצרות, די בעסטע קריגס-מכשירים, די קינצט־לערישסטע שאַפונגין זענין נישט די פאַקטישע באַשטאַנד־טיילן פון נאַציאָנאַ־לער גדלות אָן דעם אייגנבליק אין דער צוקונפט אָן דער פאַרבינדונג מיטן אייביקן, אָן דער באַהעפטונג אינים אייבערשטן. בלייבט מין ביי דעם אַלים קליין און נישטיק, וואָס שטאַרקער און איינדרינגלעכער עס ווירקט אין אונדז די אידעע פון מלכות שמים, וואָס העלער און דורכזיכטיקער עס שיינט אין אונדז דער אמתער תכלית פון דער מענטשהייט, וואָס נענטער מיר זענין צום אין סוף, צום אייבערשטן. אַלץ מער שטייגט אונדזער ווערט און גרויסקייט.

אבער בלויז דאָס באַוואוסטזיין פון דער אידעע גינוגט נישט. די גרויסע אידעע מוז ווערן באַגלייט פון דער קליינער טאַט. אויך חוקים און משפטים זענין נייטיק פאַר דער נאַציאָנאַלער גרויסקייט. אבער די טאַט ווערט נישט גימאָסטן לויט דער גרויס. איר חשיבות באַשטייט אין דער [illegible], וואָס מער מיר זוכן אַריינצופירן די קלייניקייטן אינים טעגליכן לעבן, אַלס איינגיפונדיוויטער ווערט אונדזער גרויסקייט, אַלץ נענטער ווערן מיר צום אייביקייטס־ציל. די קליינלעכע מעשים מוזן נאָר ווערן גיטון אינים ליכט פון דער גרויסער אידעע, אַלץ מוז ווערן אַריינגינומין אינים פּלאַן, וואָס פירט צום גרויסן תכלית.

גרויסע אידעע און קליינער טאַט דאַרף אויך ווערן דער מאַסשטאַב אין דער אָפּשאַצונג פון אַלע תקופות אין אונדזער גישיכטע, נאָר דאָס דור, וואָס איז גיווען דורכגידרונגין פון דער גרויסער אידעע און פאַרוואָרצלט אינים לעבן דורך זיינע קליינע מעשים, איז פאַקטיש גרויס גיווען, ווי נאָר מ־האָט זיך דערווייטערט פון ג—ט, ווי נאָר מ־האָט פאַרנאַכלעסיקט די קליינע מעשים, איז אָנגיקומין די צייט פון ירידה, איז פאַרלוירן גיגאַנגין דאָס יידישע גדלות.

אויב מלכות שמים, איז אונדזער גרעסטע אידעע, איז חינוך אונדזער קלענסטע טאַט. די דערציאונגס-אַרביט זעט זיך לגמרי נישט אָן, פון אַלע פעולות אינים לעבן איז זי די נישטיקסטע, אינים אויגנבליק* איז זי גאָר נישט קענטיק. מאָמענטאַל ברענגט זי נישט דעם מינדצטן ריווח.

וואָסער קליינלעכע און ווערטלאָזע פעולות טוט למשל די מוטער פאַר איר קינד? יעדע איינציקע פעולה ווערט דאָך צוריבן אין דער מיל פון לעבן. פון עסט וועגן מאַכט דאָס נישט מיד די מוטער, מיט אויסערגיוויינטליכער גידול־יקייט נערט זי, רייניקט זי און שפּילט דאָס קינד. ווי דאָס וואָלט גיווען די רעסטע טאַט. איר ענערגיע און טרייב־קראַפט שעפּט זי פונים תכלית, דאָס ינד וועט אַמאָל ווערן גרויס און זעלבסטשטענדיק, דערפון ווערט זי פעאיק ו טון נודנע פעולות, וואָרן אינים הינבליק צום גרויסן קאָן מין טון די קלייניקייט.

איינצלנע פעולות פון דער גייסטיקער דערציאונג זענין אבער נאָך פיל לענער און אומבאַמערקבאַרער. אויב מ-האָט בכן די קליינלעכע חינוך־אַרביט פלעגט אינים ליכט פון דער משיח-אידעע, איז מין טאַקע גישטאַנין אויף די העכערע שטאַפּלין פון אמתער גרויסקייט.

רקווירדיק איז אבער דאָס, וואָס אַזוי די איצטיקע תקופה, ווי די נאָר וואָס גילאָפינע, שטייען אונטערן צייכן פון שטאַרקער ירידה. אַזוי אין דער שטער, ווי אין דער צווייטער, באַגלייט אונדז דער מאַנגל אין יידישער וויסקייט. פאַרן אײנטריט פון דער איצטיקער תקופה, וואָס דאַטירט זיך מיט ר אַנטשטייאונג פון דער אַגודת ישראל, איז דער אייבערשטער שיכ"ז, די עליטע פונים כלל־ישראל באַזעלט גיוועזן פונים גרויסן משיח־ציל, דאָס אָרימע און פינצטערע לעבן פון גלייביקן ייד איז גיוועזן באַשטראַלט פון דער אחרית הימים־אידעע, ס־האָט נאָר גימאַנגלט אינים צווייטן סימן פון יידישער גרויס־קייט, ס־האָט גיפעלט די קליינע טאַט, די טעגלעכע אַרביט פאַרן חינוך.

ביים העלן שיין פונים משיח-ליכט איז פאַרזען גיוואָרן די בויטיקייט פון פשוט יידישער דערציאונג, רייסנדיק זיך פון אידעאישער באַגייסטערונג אין דער הימלישער הויכקייט, האָט מין דערביי לגמרי פאַרוואָרלאָזט דאָס יידישע שול־וועזן. לעכצנדיק מיט דער גאַנצער קראַפט פון דער נשמה צו משיחישער גאולה, האָט מין פאַרלוירן דעם איינפאַכסטן קאָנטאַקט מיטן קינד. שרעקלעך טראַגי־קאָמיש איז דער רעזולטאַט, וואָס איז אַנטשטאַנין פונים דאָזיקן אומנאַ־טירלעכן פאַ'העלטיגיש צווישן טאַט און אידעע. גרוילהאַפט איז גיוואָרן דאָס בילד פון דער יידישער היים. אַ ציטער האָט אַרומגיכאַפּט, אָנקוקנדיק דעם פאַרצערטן טאַטן, אדער די פאַרוויינטע מאַמע. דער שפּאַלט אין דער יידישער פאַמיליע, צווישן אַלט און יונג, צווישן מאַן און פרוי האָט זיך כסדר פאַר־גרעסערט. אַפּאַטיע און אָפּהענגיקייט האָט באַהערשט דעם גאַנצן לאַגער מאַמינים.

צו דער דאָזיקער צייט איז גיקומין די אַגודת ישראל. ס־האָט זיך אָנגיהויבן וועקן די שעפערישע אַקטיוויטעט. ביסלעכווייז זענין באַהאַלטינע כחות אַנט־פּלעקט גיוואָרן. ס-איז אַנטשטאַנין אַ שטאַרקער דראַנג צו מעשים. מ־האָט אָנ־גיהויבן אויסאַרביטן פּלענער, אָרגאַניזירן די קרעפטן און לייגן פונדאַמענטן פאַר נוצלעכע אַרביטן. בסך הכל זענין פון דעמלט אָן פאַרביי קנאַפּע צוויי צענדליק יאָרן. דער בילאַנס פון מעשים אינים דאָזיקן קליינים צייט-אָפּשניט שטייגט אפשר איבער יעדנס נאַטירלעכע פאַרויס רעכינונג.

יעדער איינער פון אייך, וואָס האָט נאָר גיהאַט די מעגלעכקייט צו באַקאַנין זיך מיט אַלץ צווייגן פון אונדזער טעטיקייט, וועט גיוויס מוזן צוגעבן, אַז די בית יעקב־אַרביט מוז ביי דער דאָזיקער בילאַנסירונג פאַרנעמין אַ גאַר אַנגיזען אָרט. „בית יעקב" צייכנט זיך באַזונדער אויס מיט דעם, וואָס די אַרביט האָט שטענדיק איבערגישטיגן די רייד וועגן איר. די דערגרייכונג אויפן דאָזיקן גיביט איז נאָך פאַקטיש פון קיינים נישט גיוואָרן אָפּגישאַצט. ערשט איצט, ווען מיר זענין צוגיטרעטן זאַמלין די בריוו, וואו אַלע גדולי ישראל פון אונדזער צייט זאָגן זיך אַרויס וועגן „בית יעקב", זעט זיך אַרויס, וואָסערע כוח ס־איז גיוואָרן אינים יידישן לעבן און וואָסער באַדייטונג ס־האָט פאַר אונדזער צוקונפט.

מיר ווילן דאָ נישט געבן קיין אויספירלעכן באַריכט פון אונדזער ביז איצטי־קער טעטיקייט אויפן גיביט פון טעכטער־דערציאונג. כמעט אַלע אַנטיילנעמער פון דער קאָנפערענץ האָבן די מעגלעכקייט נאָכצופאָלגן יעדן טריט פאָראויס פון אונדזער אַרביט, לייענידיק אונדזערע ביולעטינין און באַקענינדיק זיך דירעקט מיט די רעזולטאַטן פון אונדזער שול. מיר ווילן נאָר אונטערשטרייכן, ווי ווייט ס-שפּיגלט זיך אָפּ אינים ביי די אויפגיברויזטע קראַפט צו מעשים, אַפילו צו קליינלעכע מעשים, ביים יידישן כלל. אין איצטיקן מאָמענט עקזיס־טירן אין פוילן — אַ הויץ אין אויסלאַנד — צוויי הונדערט, זעקס און דרייסיק שולן מיט אַנ־ערך טויזנט תלמידות (אָן ע"ה). בלויז דעם היינטיקן ווינטער זענין צוגיקומין 62 שולן, די נויט ביי יידן האָט נישט אירס גלייכן אין דער גישיכטע. גרויסע מאַסן יידן שמאַכטן פשוט פון הונגער. די איבריקע ראַנגלין זיך אויך מיט די לעצטע כוחות פאַר אַ שטיקל ברויט. ביי אַזאַ דחקות גיפינין זיך אַפּט צענער טויזנטער יידן, דווקא פון די אָרימסטע שיכטן, אַפילו פון נישט גאַנץ רעליגיעזע, וואָס שפּאָרן אָפּ ממש דעם ביסן פון מויל, כדי צו באַצאָלן די עטלעכע גילדן פאַר דער בית יעקב־דערציאונג. ווער איז אין שטאַנד אָפּצושאַצן וואָסער פאַרבאָרגינער כוח, וואָסער ריזיקער ענערגיע-קוואַל, ס-האָט זיך איצט אַנטפּלעקט? מיט עטלעכע יאָר צוריק אינגאַנצן, איז יידישע טעכטער־דערציאונג גיוואָרן באַטראַכט כמעט פאַר אַנ־איבריקע זאַך. איצט — אַזאַ אויפּ־ברויז פון מסירת-הנפשדיקע כוחות.

אבער ביי דער גאַנצער לייסטונג, ביי דער גאַנצער צאָלרייכער טעטיקייט, שטייען מיר ווידער אונטערן צייכן פון מוראַדיקער ירידה. אונדזער דור, דער דור פון אַגודת ישראל, האָט איצט נישט צו פאַרנאָטירן קיין איין אויפשטייג־שטאַפּל אויפן לייטער פון עכט יידישער גרויטקייט. די מאַסע מאַמינים, דער

הודפס מתוך הארכיון היהודי

כלל יידן האט אויפגיברויזט. די אַקטיוויטעט און שאַפונגס־דראַנג איז גיוואַקסן פון טאג צו טאג. ס־האט זיך באַוויזן דער אינטערעס פאַר די קליינע מעשים, פאַר חינוך־אַרבית. אבער די אידע, וואָס האט באַדאַרפן באַפליגלין די מעשים צונויפקייטלין זיי, איז פאַרלוירן גיגאַנגין, אויסגירינין גיוואָרן. מ־האט די קליינע מעשים גישטעלט אין דינסט פאַר קליינלעכע צילן פון גראשנדיקע תכליתים.

פאַר אונדז, אַרביטנדיקע אינים צענטר פון דער באַוועגונג, איז גיוואָרן קלאָר, אַז מיר האבן נישט צו טון בלויז מיטן חורבן פון דעם אדער יענימס שטוב, מיטן פאַרלוסט פון דעם אדער יענימס קינד. די טראַגעדיע אינים יידישן דערציאונגס־וועזן איז ווייט נישט קיין יחידישער, ס־איז נישט דער צער פון אַנ־איינצלנים טאַטן. ס־איז דער צער פון כנסת ישראל, פון דער נשמת האומה. ס־איז נישט בלויז דער טרער פון אַ יאמערדיקער מאַמין. ס־וויינט און יאמערט די שכינה כביכול אַליין איבער דעם מוראדיקן אָפפאַל פון דער יידישער יוגנט —אוי להם לבנים שגלו מעל שלחן אביהם—ווי איז צו די קינדער, וואָס זענין פאַרוואָגלט גיוואָרן פונים פאָטערס טיש, דער צער פונים טאַטן און קינד איז נאר קוים אַ משל פאַרן שרעקלעכן ווי פון דער יידישער פאלקס־נשמה, פאַרן צער פון כביכול אַליין. אויב די טראַגעדיע פונים יחיד דערדריקט אַזוי שטאַרק אונדזער גימיט און צובלוטיקט אונדזער האַרץ, ווי דאַרפן מיר שוין דערפילן דאָס אומגליק פונים כלל!

*

די מאַמע, די מיליאָנין יידישע קינדער, וואָס דאַרפן זיין די ראַם, דאָס גיפעס דער צעמענט פאַרן יידישן גייסט, גיין פאַרלוירן פון אונדז. דאָס איז נאך נישט אין גאַנצן, דערביי דראָט אונדז די גיפאַר פון אַ צווייטן חורבן. ס־בלייבט נאר ביי אונדז דער טעמפער אומבאַוועגלעכער טייל. די קליינע צאָל, אַ רעשטל פון פאלק קאן נישט אַרויסגעבן די יחידישע קראַפט, די גאונישע פערזענלעכקייט, דאָס אייגנטום פונים גאַנצן פאלק, דער שאַרפער קאָפ, דער באַוועגלעכער טיפ, דער שעפערישער גייסט פאַרלירט ביי אונדז דעם אָנהאַלט. די פארים וואָס נאר גרויסע מאַסן זענין בכוח עס צו געבן.

צו דעם קומט נאך צו אַ דריטער חורבן, וואָס ליגט אין דער טיף פונים פאלק, וואָס איז צום ווינציקסטן קענטיק פאַרן אויבערפלעכלעכן באַאבאַכטער. ס־איז דער חורבן פון דער יידישער פרויען־יוגנט. אויב חינוך בכלל, איז אַ נישט אָנ־גיזענע און קליינלעכע טאַט, איז יידישע פרויען־דערציאונג נאך ווייניקער קענטיק מיר האבן פאַרלוירן נישט בלויז די מוטער פון דער איינצלנער יידישער פאַ־מיליע. דער גאַנצער כלל ישראל האט פאַרלוירן זיין מוטער, די גישטאַלט פון אַ יידישער מוטער, איר אומדערשאַצטע קראַפט, פעלט דער גאַנצער כנסת ישראל. מיר האבן נישט דער מאַמין פון פאלק.

ארכיון אסופות

דער חורבן באַשטייט נישט בלויז אינים אָפפאַל פון דער יידישער פרויען־יוגנט. אויך דער איבערגיבליבנער טייל האט אויפגיהערט צו ווירקן מיטן אַמאָליקן כוח פון דער יידישער פאלקס־מאַמין. די פרומקייט פון דער היינ־טיקער, סתם־יידישער פרוי, ציט נישט די יניקה פונים קוואַל, פון דער הייליקער אמונה. צי קאן מין דען אָפּשאַצן, וואָסער מאָס פאַרטרויען מע האט איר גישענקט, דורכן פאַראַנטוואָרטלעך מאַכן איר פאַר דער איינפירונג פונים גאַנצן יידישקייט אינים פראַקטישן לעבן? די אויספירונג פונים יידישן דת איז גיוואָרן אָנגיטרויט אַפילו איין מענטש. עד אחד נאמן באיסורין. אין ריטועלע ענינים איז באַגלויבט אַפילו איין עדות. מע בויט דערביי אויפן יידישן גיוויסן. וויפל־זשע גיוויסנהאַפטיקייט מוז די פרוי באַזיצן, ווען אַ גאַנץ פאלק טרויט איר כמעט דאָס גאַנצע דת־לעבן מיט די האַרבסטע יסורים? אַזאַ גיוויסנהאַפטיקייט שאַפט זיך דאך נישט פון דער לופט. דער־ציאונג און לערע האבן דאך זיכער דאָ פיל צו זאָגן. צי קאן טאַקע די היינטיקע פרוי מיט איר „באַלעזנקייט“ אין שונד און אפיקורסות־ליטעראַטור, מיט איר זעטיקן זיך אין אַלערליי אוממאָראַלישע פארשטעלונגין, מיט איר ווילן זיך אין הוללות און הפקירות, זיין פאַראַנטוואָרטלעך פאַרן מינצטן אָפּנויג פון אַ דין אין כשרות, חלול־שבת, טהרת המשפחה וכדומה? צי קאן דערפון אַרויסוואַקסן אַזאַ עכט־יידיש גיוויסנהאַפטיק גיפיל פאַרן פאלק, פאַר דער תורה, פאַר השי״ת?

ווען אַפילו דאָס אַלץ ווערט פיל ווייניק אויסגיפירט מעכאַניש, אויף יוצא וועגן, קאן דאָס דען באַאיינפלוסן די קינדער־שטוב? ווערט דען נישט אַזאַ יידישקייט, אַזאַ טרוקינער צערעמאָניע, אָן אינערלעכן אימפּולס, פאַרהאַסט אין די אויגן פונים שווערמערישן, ראָמאַנטישן קינד? איז דען נישט אַזאַ „פרו־מע“ מאַמע גורם צו פאַרמיאוסן חלילה דאָס גאַנצע יידישקייט ביים קינד?

נאך פריש שטייען אונדז אין זכרון די נאר וואָס פאַרלוירן גיגאַנגינע הייליקע און ליכטיקע גישטאַלטן פונים יידישן פאלק: דער חפץ חיים, דער לובלינער רב, דער טשאַרטקאָווער רבי און ר׳ משה מרדכי עפשטיין — זכר כולם לברכה. צי זעט מין דען נישט בחוש, ווי די דאזיקע הערלעכע גייסטער זענין פריער אויסגיטרוימט גיוואָרן אין גליענדיקע נשמות פון אונדזערע ערלעכע מאַמיס? דער שענצטער חלום, דער אויסגיבענקטער אידעאַל פון דער יידישער פאלקס־מאַמין איז דאך גיווען נאר אַ גדול בתורה ומצוין בצדקות. וויפל היינטיקע יינגע פרויען מאָלן זיך אַזעלכע בילדער ביי דער דערציאונג פון זייערע קינדער? וואָסער יינגע יידישע פרוי פון היינטיקן דור איז בכוח איר באַגאַבט, טאַלענטירט, געניאַל קינד מקדיש צו זיין בלויז פאַר תורה, כדי צו ברענגין אַ ברכה פאַרן גאַנצן כלל ישראל? וואָסער יידישע פרוי איז עס בכוח זיך אונטערצונעמין אַ לעבן פון חיי צער ממש, כדי איר מאַן, איר קינד, זאָל זיינע כוחות אַוועקשענקן פאַר תורה און יידישקייט? ווער קען זיך עס דען היינט דעצידירן אויף אַ פּת במלח־לעבן אָן דער הסכמה פון זיין פרוי? ווי קען זי דערציען קינדער פאַר אידעען, וואָס זי האט אַליין גישט דאָס מינצטע גיפיל דערפאַר.

ביי דער דערציאונג פונים קינד האבן מיר די מעגלעכקייט אַרויסצוברענגין צווייערליי כוחות, צו אַנטוויקלען צווייערליי נשמה־אויסדרוקן — די יחידישע און די פאלקס־נשמה. די באַדערפינישן פון דער ערשטער זענין ריין־פער־זענלעכע, וואָס בינדן זיך נישט פונים כלל, אַ חלק פונים פאלק. וואָס שוואַכער ס־איז דאָס דאזיקע גיפיל אַלץ ווייניקער זענין די שטייגער באַדערפי־נישן. די כלל־נשמה מוז גיפלעגט ווערן דורך באַזונדערע מאמענטן און מעשים. פון זיך אַליין צופלאַנצט זיך נישט דער באַהאַלטינער פונק. ער בלייבט קוים טליען און ביי איינצלנע, באַזונדערס גרויסע מאמענטן לאזט ער זיך דערפילן. אין טעגלעכן לעבן ווייזט ער גישט אַרויס די מינצטע וויר־קונגס־שפורן.

ביז נישט לאַנג האבן די יידישע מאַנסלייט אַריבער גיברענגט פון דער שול, פונים ביהמ״ד, פונים חסידים־שטיבל, פונים רבינס טיש אומגיהויערע אוצרות פונים פאלקס־נשמהדיקן אויפברויז, דער דאזיקער כוח איז אויך גיווען גינוג צו דערוואַרימין און צו באַלעבן די גאַנצע שטוב מיט אַלע זיינע בני־בית. היינט איז עס אַנדערש. דאָס ביהמ״ד, דאָס שטיבל קלעקט קוים צו דער־האַלטן עפּיס דערפון פאַרן מאַן אַליין. ער איז שוין נישט אין שטאַנד צו זיין דער אַקומולאַטאָר, דער רעזערוואואַר פאַר דער היים. די פרוי מוז דירעקט זוכן היינט נאַרונג פאַר איר פאלקס־נשמה. זי מוז עס באַקומין דורך ספּעציעל גישאַפינער סביבה, ווי למשל: בית־יעקב שולן און בנות־אַרגאַניזאַציעס. זי מוז זיך אויסלעבן יידישלעך בשותפות מיט אַנדערע. זי מוז איר צוגיבינדנקייט צום פאלק און זיינע הייליקייטן אַנטוויקלין צו דער העכסטער מדרגה.

וואָס־זשע איז דאָס וואונדער, וואָס די היינטיקע פרוי איז גיבליבן טעמפּ פאַרן ווי און פרייד פונים כלל, אַז זי איז גיוואָרן דער גיפערלעכסטער באַציל פאַרן ערלעכן עסקנות פונים מאַן? וואָס־זשע איז דאָס וואונדער, אַז דורך בטול און חוזק סמט זי אָפּ די טליענדיקע פאָלקס־נשמה? וואָס־זשע איז דאָס וואונדער, אַז דורך איר ווערט דער מאַן גלייכגילטיק און קאַלט לגבי די בלוטיקסטע יידישע ענינים? דער עוסק בצרכי צבור באמונה, דער אַמאָליקער יידישער כלל־טיפּ פאַרשווינט דאך פון אונדז לגמרי. אינים קאַמף מיט דער שטוב גייט ער אַרויס אַלס באַזיגטער. וויפל בעסערע יידן האבן גימוזט אָפּשטיין פון זייער הייליקער אַרביט, צוליב דער אומגלייכקייט אינים דערפילן דעם צער האומה ביי זיך און ביי דער פרוי?

דער מאַנגל אין אַנטוויקלונג פון דער פאלקס־נשמה ביי דער פרוי איז גורם נאך פיל ערגערע רעזולטאַטן. דער לייכטער איבערלויף צו פרעמדע, דער גיכער פאַרקויף פון יידישקייט פאַר אַ טאָפּ לינדזן, דער שנעלער אויכטויש פון אייביקע ווערטן אויף נאַרישע געטשקיס, איז נאר צוליב דעם מאַנגל אין פאלקס־יידישקייט.

מיר זענין דאך שטענדיקע נע־ונדניקיס. מיר זענין דאך כסדר אויסגיזעצט צו פירן מלחמה מיט דער שווערער נויט, מיט די גלות־צרות. אין דער דאזיקער מלחמה קאָנין מיר נישט גיין אַליין. מע מוז מיטנעמין די פרויען, זענין זיי אבער דערצו גרייט? קאָנין זיי דערפילן דעם טעם פון אהבה ביי די יסורים? האבן זיי דעם קלענצטן גיפיל פאַר דער היסטאָרישער מלחמה צווישן יידן און פעלקער צוליבן געטלעכן אמת?

אין דער וויסנשאַפטלעכער וועלט איז שוין לאַנג גיקומין די ווענדונג צום

הארכיון היהודי

הודפס מתוך הארכיון היהודי

אידעאַליזם. די מאַטעריאַליסטישע השקפה איז שוין לאַנג אָפּגעפּרעגט, קיין שום ערגצטער גילערנטער נעמט שוין נישט היינט אָן פאַר אַ כשרע מטבעה די הנחה, אַז מאַטעריע איז דער איינציקער אַקס אין דער געשיכטע. אָבער אין דער פּראַקטישער וועלט, איבּים ים פון צרות און פּיין, מאַכן זיך אַפילו די גרעסטע עם-הארצים און קליינקעפּלדיקע מענטשעלעך אייגענע מאַטעריאַליסטישע וועלט-השקפות. די נויט איז שרעקלעך. אַלימין, בוכשטעבלעך אַלימין, הונגערט פשוט. אַ הונגעריקער מאָגן וויל נאָר עסן, זוכט ביי אַלימין אַ שטיקל ברויט. די פּסיכאָלאָגיע פונים הונגעריקן, איז נאָר זיך צו בלנעדן, צו גנבינען, איינצורעדן זיך, אַז קיינער זעט נישט, וואָס ער טוט, כפירה, מאַטעריאַליזם, אַלס רעזולטאַט פון הונגער, איז די פילאָזאָפיע פון די היינטיקע מאַסן און פסיידאָ-גילערנטע.

אין אַזאַ גייסטיקער דעפּרעסיע, אין אַזאַ רעזיגנאַציע-שטימונג איז דאָך יעדער איינציקער ממש אויסגיהוילט פון אַ בּרעקל אידעע, פון אַ תוכן אין לעבן, פון אַן־איידעלע ווילנס-קראַפט. דער גידאַנקין-גאַנג און לעבנס-אויספאַסונג פונים היינטיקן מענטש דאַרף דאָך קאָנסעקווענט פירן צום פּשוטן זעלבסט-מאָרד. דער איינציקער כּוח, וואָס טרייבט אים צום לעבּן, איז דאָך נאָר דערהיצט פון שכרות און אָנגירייצט פון תאווה. דערפון איז דאָך ממש איין שריט צו זעלבסט-מאָרד, נאָך דער מאָמענטאַלער צורייצטקייט בלייבּט דאָך אים גאָרנישט.

צי ווייסט אָבער ווער פון אונדז וואָס הייסט אין אַזאַ צייט אידעאַליזירן יוגנט, געבן זיי אַ ציל, אַ זין, אַן־אינהאַלט אין לעבן, אַ ווילן צו מענטשלעכער שטייגערונג.

פאָרנדיק אַהער צו דער דאָזיקער קאָנפערענץ, האָט מיך די לערערשאַפט פון אונדזער סעמינאַר געבּעטן, וואָס ווייניקער צו רעדן וועגן די רעזולטאַטן פון אונדזער באַוועגונג. איז נישט מערקווירדיק אַזאַ בקשה? ווייס איר פאַרוואָס? זיי איז פשוט אומגלויבלעך, אַז אין דער איצטיקער פאַרגרעבטער וועלט איז פאַראַן אַ פאַרשטענדיניש פאַר דער פאַרמירונג פון מענטשן, פון אידעאַלע לעבנס-גליקלעכע און געזונט-גלייביקע מענטשן. זיי שרעקן זיך פאַר דער פּראָפּאַנאַציע, פאַר דעם חילול-הקודש, פאַר דער געקליגלטער איבערגעשפּיצטקייט פון אונדזער דור, וואָס האָט צום אַלים מאַטעריאַליסטישע מאַסן. מע מוז לײדער מודה זיין, אַז אין אונדזערע רייען גופא, איז פאַראַן טאַקע ווייניק פאַרשטענדיניש פאַר דעם לעבּנס-קוואַל, וואָס צושטראָמט זיך פון דער סטאַניסלאַוואַ-גאַס אין קראָקע איבער גאַנץ פּוילן. אונדזערע יידן ווייסן נישט און האָבן כמעט נישט קיין אַנונג, וואָס ס׳באַטייט אין אונדזער צייט, דערציען מענטשן, באַוואוסטזיניקע, פילנדיקע, גליקלעכע און טיף-אידעאַלע מענטשן. יעדער פון זיי, וואָס דאַרף נאָר איבערטרעטן די שוועל פון לעבּן, טרעפט זיך אָן אין אַ האַרטער, מאַטעריאַליסטישער און צינישער וועלט. נישט איינער פון אונדז טראָגט דאָס אחריות פאַר דער וואונד, וואָס ער האָט געמאַכט מיט זיין גלייכגילטיקייט צו אונדזער אידעע אויף די צאַרטע נשמות פון אונדזערע קינדער.

אונדזערע יידן, די פּני פון דער מזרח־וואַנט, כּלומרשטע פאַרשטייער, טוישן אויס די גרויסע אידעע, די פאַרײדישונג פון אַ דור, די גרעסטע משיח-אַרבּיט אין דער געשיכטע, אויף גראָשנס. מע האַלט אין איין אויסטענהן זיך וועגן אַזאַ עבּרי אָדער אַן-אַנדערע עבּרי, וועגן יאָ העבּרעאיש אָדער נישט העבּרעאיש. בּית יעקב האַלט מען פאַר אַ וואַרשטאַט, וואו מ׳קנעלט גוט עבּרי, מע לערנט זאָגן ברכה און מע פירט אַ מלחמה מיט קורצע אַרבל. מער ווייסט מען נישט, מע זעט נישט, וואָסער קראַפט, וואָסער נשמה, וואָסער מענטש, וואָס ווערט געשאַפן פון אַלע פּרטים.

די רייכערע יידן פאַרשטיין זיך צוליב דעם איינצושאַפן אויף אַן-אָריגינעלן אופן די ב״י-דערציאונג. זיי נעמען זיך אַ היים אַ מיידל, וואָס זאָל די טאָכטער אויסלערנען די „חכמות״ פון ב״י, ער פּרוּווט צו קאָנקורירן מיט די רעזולטאַטן פון אונדזער אומפאַרגלייכלעכן שול-איינפלוס.

די קהלה־פאַרשטייער, שטעלן צונויף אַ צעטל פון תרפ״ט חברהלעך און טוען אונדז די גרויסע טובה נישט צו פאַרפעלן אויך די ב״י־שולן. מע באַטראַכט דאָס גלייך מיטן קלענצטן פילאַנטראָפּישן חברהלע. מע האָט נישט דאָס פאַרשטענדניש, אַז דאָס גאַנצע פאָלק, דורך זיינע בעסטע פאַרשטייער אין די קהלות, איז פשוט מחויב צו שטעלן זיך אין פולן דינסט, מיט לב ונפש פאַר די ב״י-שולן. די קהלה קאָן זיך נישט און טאָר זיך נישט באַפרייען פונים דאָזיקן עול, מיטן צו וואַרפן אַ פאָר זלאָטיס דורך אַ סובּווענצן, די קהלה מוז זיין דער פּאַקטישער פּאַטראָן פון דער שול.

נישט בעסער איז די באַציאונג צו דער ב״י־שול פונים אַגודיסטישן צענטער. די חדרים און שולן האָבן היינט געוויג צרות פון דער זאָרג צו דערהאַלטן זייער עקזיסטענץ, צי דאַרף מען ביי די אַלע ראַנגלענישן, זיין אָנגעוויזן אויפן חסד פון דעם אָדער יענעם בעל־גמטן, אַז ער זאָל דערלויבן צו עקזיסטירן? צי דאַרף טאַקע דער ערלעכער עסקן, וואָס לייגט אַוועק אַלע זיינע כוחות צו דערהאַלטן דעם בּודזשעט, אין זין האָבן כסדר צו לויפן מיט השתדלותן צו דער שול־מאַכט? מע וועט ענטפערן, אַז מע טוט געוויג. איך ווייס עס אויך, מע טוט, אָבער בשום אופן נישט געוויג, ווען אונדזערע אָרגאַניזאַטאָרן און פּאָליטישע פירער וואָלטן גרינטלעכער פאַרשטאַנען, וואָס דאָס חדר און ב״י איז פאַר אונדז ביים היינטיקן טאָג, וואָלטן זיי געטון אַזוי, ווי ס׳האָבן געטון אַמאָליקע יידן.

מע וואָלט זיך נישט צוגעירט צו קיין שום זאַך, מע וואָלט נישט אָפּגעטרעטן, מע וואָלט גוזר תענית געווען, ביז מע וואָלט דערגרייכט אונדזערע אָרימע רעכט אויף תורה, ווען זיי וואָלטן פאַרשטאַנען, וואָס אונדזער דערציאונגס-אַרבּיט באַטייט, וואָלטן זיי דורכגעלעכערט אַלע פּאָליטישע מויערן און בעה״י דערגרייכט דעם ציל, פאַר וואָס קלינגט נישט אָפּ אין זייערע אויערן די שבועה פון אונדזער הייליקן משורר דוד המלך, וואָס האָט זיך אָפּגעזאָגט פון זיין אייגענער היים, פון אַ דרימל צו טון, ביז ער וועט געפינען אַ מקום לד״ז? צי קאָן היינט זיין אַ משכּן השם אָן אַ חדר, אָן אַ ב״י־שול? פאַר זיי איז אונדזער חינוך-אַרבּיט אַ פּונקט פון אַ פּראָגראַם. צי איז דאָס נישט אָבער דער גאַנצער פּראָגראַם?

מע מוז ווענדן זיך צו דער רעגירונג און מיט אַלע כּוחות אויפקלערן, וואָס אונדזער דערציאונגס-פאָדערונג באַטייט. פון די גרויסע שול-בּודזשעטן ווייסן דאָך אַלע וויפיל מיר באַקומען. עכ״פ דאַרף דאָך די רעגירונג דערהערן, אַז אונדזער שול־וועזן מיט אונדזער אומפאַרגלייכלעכער אַרבּיט דאַרף אויסצושטיין באַאַמטן-שיקאַנעס, ווי די ערגסטע, אומלעגאַלסטע שול.

נישט ווייניקער וויכטיק איז אויך, אַז די רעגירונג זאָל אויפפאָדערן אַלע אירע פאַרשטייער אין די וואָיעוואָדסטוועס, וואָס האָבן דאָס רעכט צו באַשטעטיקן די קהלה־בּודזשעטן, זיי זאָלן נישט שטרייכן קיין שום פּאָזיציע פאַר אונדזער שול-וועזן, אַפילו דעמלט ווען ס-ווערט צום ערשטן מאָל איצט, אין דער קריזיס-צייט אַריינגעשטעלט. דער אויסרייד פון שפּאָרזאַמקייט אין די קהלה־בּודזשעטן, פאַרוואָס די רעגירונג זאָרגט אַזוי שטאַרק, טאָר בשום אופן נישט ווערן אָנגעווענדעט אין דעם פאַל. די רעגירונג מוז פאַרשטיין, אַז דערמיט טרעפט מען ווי מיט אַ מעסער אין האַרץ פון יידנטום. פון דער רעכט אויף תורה-לערנען וועלן מיר נישט אָפּטרעטן, כּל־זמן מע וועט זיי אונדז נישט געבן.

וואָס באַטייט דאָס אַלץ, אויב נישט דער מאַנגל אין גרויסקייט? צוליבן פאַר-
* לוסט פון גדלות, צוליב דער גראַשנדיקער מאָס אין דערציאונגס־אַרבּיט, גייט פאַרלוירן די גאַנצע ענערגיע, די אינערלעכע קראַפט, דער מסירת-הנפש פון אונדזערע מאַסן און די געציילטע עסקנים. די קליינטשיקע פּעולות ווערן צוריבן אין דעם שוואונג, אָן דער צוזאַמענפאַסנדיקער אידעע׳ וואָס נאָר די פירער, די אָרגאַניזאַטאָרן, די טאָן-געבער, מוזן איר פלעגן און שטאַרקן.

אויב דער מאַסן־ייד שיקט זיין קינד אין דער ב״י-שול מיט דער בלויזער כּוונה אויסצו־לערנען עס עבּרי, ליגט אין דעם באַהאַלטן זיכער אַ פיל טיפערער זין. ער קאָן זיך עס נאָר נישט קלאָר מאַכן. זיין אינסטינקט, זיין יידיש געפיל, וואָס קומט דורך דעם צום אויסדרוק, וועט אים סוף-כּל־סוף דערפירן צום ריכטיקן ציל. ווען אָבער פירער באַוועגן זיך צו מעשים צוליב אַזעלכע מאָטיוון, איז עס נאָר אַ סימן פון ירידה, פון וועגעטירונג, געוואַלדיקע כּוחות שטייען איצט צו אונדזער דיספּאָזיציע. דאָס פאָלק טראָגט אונדז אַנטקעגן דעם לעצטן ביסן ברויט פון זיין מויל, אַבי צו ראַטעווען זייערע קינדער פאַרן יידנטום, ס-דאַרף נאָר קומען די אָרגאַניזירטע קראַפט, וואָס זאָל זיין בכוח אויסנוצן דעם דאָזיקן רעזערוואָואַר און אים לענקן צו פּראָדוקטיווער שאַפונג.

מיר זענען געפאָרן צו דער איצטיקער קאָנפערענץ נישט מיטן ציל אָפּצוגעבּן באַריכטן נישט זיך צו שמייכלען קעגנזייטיק מיט שבחים, נאָר קלאָר צו מאַכן, וואָס פעלט. די ב״י־צענטראַל וואָלט אפשר געקאָנט צושטעלן דעם אינטערעסאַנטן באַריכט פאַר דער לעגיטימער פאַרשטייערשאַפט פון אגודת־ישראל: אָבער נישט דאָס איז איצט אונדזער אויפגאַבּע, מיר דאַרפן נאָר רעדן וועגן די שוועריקייטן וואָס ליגן פאַר אונדז אין דער אַרבּיט.

די שוועריקייטן זענען אָבער זייער גרויסע. דאָס יידישע מיידל לעבּט זיך היינט נישט בלויז אין דער שטוב. דעם גרעסטן טייל פון אירע איבערלעבונגען און פאַרוויילונגען טראָגן צו די גאַס, דאָס געשעפט, די פאַבריק, די געזעלשאַפט, אָדער קינאָ און דאָס טעאַטער. זי נערט זיך פונים בוך, פון דער צייטונג און פונים ספּאָרט. די אַלע זאַכן טראָגן היינט שפּייז פאַר דער יוגנט. צי שאַצט מען דען היינט געוויג אָפּ, וואָס הייסט יידיש מאַכן דעם היינטיקן דור? דעם ב״י-סעמינאַר, די שולן אונדזערע שטעלט מען געוויינטלעך פאַר איבערבּויען דאָס גאַנצע היינטיקע לעבּן: אַז מיר מוזן זוכן נייע פאָרמען, אָדער איבערמאַכן די אַלטע. מיר מוזן גלייכצייטיק זיין לערער, עקאָנאָמען, קינסטלער, שרייבער מעד־ציניער. א. אז. וו. מע מוז זוכן דעם וועג צו אַלע לעבּנס-געביטן, מע קאָ נישט איבערלאָזן גאַנצע בלייזן אָן יידישקייט. מע מוז אומעטום אַריינדרינגען מע מוז אַלץ אויספילן אָדער גאָר איבערטוישן אויף אַנדערע פאָרמען.

(סוף אויף זייט כא)

הודפס מתוך הארכיון היהודי

גיקליבענע פערל

די אי... תורה־ווערטער, גידאנקען און אפאריזמען פון
יידישע גרויסע מענטשן.

גיזאמלט פון א. שנור
(נאכדרוק פארבאטן)

[redacted]

בשלח

א'

ולא נחם-אלקים
ר״האט זיי נישט גיפירט מיט מידת הדין
(דער מאגלניצער)

ב'

ויקח משה את עצמות יוסף
משה האט גינומען דאס העלדישקייט (פון לשון עצום) פון יוספן, דאס וואס ר״האט זיך נישט נוקם גיווען אן זיינע ברודער. נאר מוחל גיוועזן און נאך גוטס גיטון. די מדה האט משה זיך גינומען. דאס איז ביי אים גיווען העלדישקייט, אמביציע, גרויסמוטיקייט.
(מגלה עמוקות)

ג'

וד' הולך לפניהם.
אויף זייערע פנימער, האט גירוט די געטלעכע צורה פון שם של רחמים.
(חרוזי פנינים)

ד'

בפני נכתב ובפני נחתם (גיטין ב.)
אין מיין פנים איז פארשריבן און גיחתמיט מיין גאנצע פנימיות.
(רבי רב ברוכל)

ה'

יומם — בעמוד ענן, ולילה — בעמוד אש.
די זוניקע פרייד פון טאג קומט נאך א סך וואלקנס און די שווארצע נאכט פארמאגט זיינע שטערן.
(חרוזי פנינים)

ו'

נבוכים חם בארץ — סגר עליהם המדבר
דער עיקר עצבות קומט דערפאר וויל ס״איז פארשלאסן ס-ווארט, מע פארמאגט נישט דאס פאסיקע ווארט אויסצודריקן די גיפילן און דאס באשווערט, פרעסט אויף די נשמה.
(דארט)

ז'

ויאסור את רכבו ואת עמו לקח עמו
רכב — ווערט אנגירופן דער חומר. מע קאן אסרן, פייניקן, בינדן דעם חומר, נאר דערביי מוז מין וויטער אין זין האבן דעם כלל. דאס פאלק און צער ישראל מיטפילן.
(דער קאזשעניצער)

ח'

ובני ישראל יוצאים ביד רמה
מיט ארויפגיהויבענע הענט, מיט א תפילה צום באשעפער.
(ר' אברהם המלאך)

ט'

אויפן זעלבן:
זיי האבן באקומען א ביסל גאות און נישט גיקאנט דורכדעם גיין צו קבלת התורה, דעריבער — וירדפו מצרים אחריהם — און צובראכן דאס גאות.
(רבי משה אלשיך)

י'

ופרעה הקריב.
נעבעך, נעבעך — פרעה האט מקרב גיווען יידישע הערצער צום באשעפער, ער האט באדארפט צו זיין דער גורם. נעבעך...
(דער מאגלניצער)

באמערקונג פונים זאמלער:
מע קאן דאס זעלבע זאגן אף די היטלער־יארע וואס האט גורם גיווען צום תשובה-פסיכאז ביי די דייטשע יידן.

י"א

המבלי אין קברים — התיצבו וראו.
ערשט יוי זיי האבן דערקענט זייער לאגע זענען זיי ראוי גיווארן צו א ישועה. דען דער וואס פילט באוואוסטזיניק די ליידן קאן אויפנעמען ווי גיהעריק די פרייד.
(חידושי הרי"מ)

י"ב

התיצבו — זייט אמתדיק (פון לשון, אמת ויציב) וראו את ישועת ה', וועט איר זען די געטלעכע הילף
(רבי ר' ברוכל)

י"ג

ה' ילחם לכם — ואתם תחרישון.
שווייגט, זייט מקבל באהבה אלע יסורים, די חבלי-גאולה, וועט גאט זיך אננעמען, מלחמה האלטן פאר אייך.
(דער לובלינער חוזה)

י"ד

אתם — זענען די זעלבע אותיות וואס אמת.
גידענקט! גאט וועט מלחמה האלטן מיט אייך, ווען איר וועט פארשווייגן דעם אמת.
(חרוזי פנינים)

ט"ו

מה תצעק אלי
די איניציאלן זענען אמת, דער אמת האט ארויסגישריגן
(רבי משה זכותא — כתבי האב"י)

ט"ז

אויפן זעלבן:
אין די תורה איז נישט דערמאנט קיין ווערטער, דען ר״האט גישריגן אין הארץ וואס קיין מענטשלעך אויער האט גישט דערהערט נאר גאט.
אלי — צו מיר, נאר איך הער
(זוהר, — אוהב ישראל)

י"ז

אויפן זעלבן:
משה רבינו, דער גרויסער עניו האט זיך נישט גיקאנט דערלויבן צו זיין אפיציעל און באפעלעריש, האט אים גאט גיזאגט: מה תצעק אלי — אין די בחינה פון ונחנו מה, עניוות זאלסטו זיין ווען דו דאוונסט פאר מיר. אבער היינט דבר אל בני ישראל — רעד ווי א פירער
(דער צאנדזער צדיק)

י"ח

ויבעקו המים.
א לשון רבים (ס״שטייט נישט ויבקע הים) אלץ סימבאל, אז אלע שטראמען וואס ווילן פארפלייצן, פארשווענקן ס״יהדות וועלן צושפאלטן ווערן.
(רבי נחמן בראצלאהער)

י"ט

הים ראה וינוס
מה ראה, ארונו של יוסף ראה.
דער ים גארט ווילד און ברויזט וואס מער אין זיינע קאלטע ארימס צו פארשלינגען קרבנות, דערזעענדיק יוסף הצדיקס ארון. האט ער זיך א ביישפיל גינומען, אויך ער יוסף-הצדיק האט באהערשט זיין ליידנשאפט און דער ים האט זיך פארשעמט און אנטלאפן.
(דער רבי ר' זושע)

כ'

פרעה זענען די זעלבע אויתיות ווי העפר און ערד ווערט גיוויקט אין וואסער, דעריבער איז זיין מפלה גיקומען דורך משה וואס זיין וויגל האט זיך גיוויגט אויפן וואסער.
(ספרי קבלה)

כ"א

וירא ישראל — ויאמינו
ווי האבן גיזעען בחוש, א קונץ אז זיי האבן גיגלייבט, אן-אמתער ייד דארף צו גלייבן אפילו ווען ער זעט נישט בחוש, דאס איז א פיל גרעסערע מדרגה.
(זע מורה-נבוכים ח"ג — חידושי הרי"מ)

כ"ב

ויראו „העם" — אז ישיר „ישראל"
דאס „עם" ס-פשוטע פאלק האט גיהאט יראה, האבן זיי נישט גיקענט זינגען. דען שירה שטאמט פון אהבה און ווער ס-האט יראה קאן נישט פילן אהבה „ישראל" די בעלי מדרגה, האבן אין זיך גיהאט די אמתע אהבה — אז ישיר ישראל — ער ישראל, קאן זינגען.
(חתם סופר)

כ"ג

שר — לא נאמר אלא — אז ישיר
(חז"ל)

שר — אויב אימיצן דאכט זיך, אז ר-האט שוין אויסגיזונגען אלץ פאר גאט, זאלסטו וויסן — לא נאמר, ר״האט נאך קיין איין ווארט נישט גיזאגט אמת. אלא נאר א ייד דארף נאר צו בעטן אז ישיר — ר״זאל וואס מער קענען זאגן שירה׳
(ר' משה מקאברין)

כ"ד

בקשו מלאכי לומר שירה, אמר להם הקב"ה מעשי ידי טובעים בים, ואתם אומרים שירה.
(חז"ל)

דער גידאנק: השי"ת האט זיך גיוואונדערט: ערשט איצט ווען די מצריים טרונקען זיך אין ים זאגט איר שירה, איר דארפט דאך פריער, דורך אמונה, אייביק צו לויבן ג—ט
(שלי"ה)

כ"ה

ויאמרו—לאמור
זיי האבן גיבעטן, אז זיי זאלן זוכה זיין אייביק צו זאגן די שירת הים — ווי אמאל
(תפארת שלמה)

כ"ו

כי גאה, גאה
מיט דעם וואס האלט זיך אין גרויסן האלט זיך ג—ט אויכט אין גרויסן און וויל נישט הערן פון זיינע קליינלעכע הצטרכות
(רבי ר' שמעלקע מניקלסבורג)

כ"ז

ויהי לי לישיעה
ויהי — א לשון צער
באשעפער! זאל דער טיפער צער, די שרעקלעכע יסורים, וואס מיר לעבן אדורך זיין פאר אונדז א ישועה. דען אויך מעדיצינען פאר א שווער-ליידנדיקן זענען ביטער און זיי ברענגען די רפואה בשלמות
(גיטייטשט לויטן זרע קודש)

כ"ח

זה א—י ואנוהו
די איניציאלן פון די ערשטע צוויי ווערטער זענען זה השלחן אשר לפני ה' און זכור את יום השבת לקדשו. א סימבאל אז די סעודה פונים מענטשן דארף צו זיין באהויכט מיט יענע שבתדיקייט און דערביי גידענקען, אז דאס אלץ איז נישט אייגנס נאר דעם באשעפערס און דערמיט מהנה זיין מיט-מענטשן
(גיטייטשט לויטן
סטריזשובער רב זצ"ל)

הודפס מתוך הארכיון היהודי

כ"ט

זה א—י ואנוהו, אלקי אבי — וארוממנו...

אויב זעסט אַ מענטש וואָס האט דורך עבודה און צדקה דערקאנט דעם באַשעפער און ער זאָגט זה א—י, ס'איז מײַן ג—ט, כ'האב גיארביט, גימוטשיט מיך אַז כ'זאָל אים דערקענען, אַזאַ מענטש ואנוהו — זאלסטו בכבוד האַלטן.

אלקי אבי — אַז יענער קומט אָבער מיט זכות-אבות מיטן כוח פון יחוס, אָן אײגענע מעלות — דאַן — וארוממנו — זאלסטו אים האַלטן פאַר אַ פוסטן בעל-גאווהניק, דער עיקר איז: יחוס עצמו.

(רבי מאירל מפּרעמישלאַן)

ל'

ה' איש מלחמה—ה' שמו

אויב ווילסט דערקענען אַ מענטשלעכן קאַמף, דאַן זע, צי איבער דעם קאַמפּס-פּלאַטפאָרם פלאַטערט דער נאָמען פון שם הוי' — דער סימבאָל פון רחמים. דער קאַמף אַלײן איז מיט אידעאַלע און טאַקטישע מעטאָדן

(חרוזי פנינים)

ל"א

נוזלים קפאו תהומות ב„לב" ים

ס'ווערן צורינען, פאַרגליווערטע, פאַרשטאַרטע אין טיפע אָפּגרונטן, ווען מע רינגלט זײ אַרום מיט אַ כוואַליע פון האַרציקײט, זײ לעבן ערשט אויף.

(דאַרט)

ל"ב

אמר אויב, ארדוף אשיג אחלק שלל תמלאמו נפשי — אריק חרבי תורישמו ידי.

די ייִדן זענען אַרויס פון מצרים אין זכות וואָס זײ האָבן נישט געענדערט זײערע, קלײדונג און לשון.

אמר אויב — דער פײַנט האט זיך גיקלערט, ארדוף אשיג — אויב כ'וויל זײ נאָכיאָגן און דערגרײכן, מוז איך צוערשט צושפּאַלטן זײערע זכותים — אַ חלק שלל צעטײל, די זכותים פון שלל וואָס איניציאַנילירן שם, לשון און לבוש און דאַן — תמלאמו נפשי — אָנפולן זײ מיט מײַן גײַסט, מיט מײַן קולטור. ערשט דעמלט בין איך זיכער — אריק חרבי תורישמו ידי — כ'וועל מיך מיט זײ אַן־עצה געבן

(דער ווישניצער זצ"ל)

ל"ג

מיטן זעלבן גידאַנק:

בטח בה לב בעלה — דערפאַר ווײַל — ושלל לא תחסר — אַז די ייִדישע פרוי האט נישט דעם חיסור פון שם, לשון און לבוש

(דער זעלבער)

ל"ד

ותקח מרים

קײנער האט זיך נישט גירופן אויפן ייִדישן צער, נאָר די סובטעלע נשמה פון מרים (מרים—ביטער) זי האט מיט איר נאָמען פאַראײביקט דעם ייִדישן צער

(חרוזי פנינים)

ל"ה

אחות אהרן

די ייִדישע פרוי איז זיך אײביק מתיחס נאָך אהרן, דער גרויסער מענטש, דער אוהב שלום ורודף שלום

(דאַרט)

ל"ו

את התוף בידה

תוף—איז אַפּט אַן־אויסדרוק פון לײַכטזיניקײט, תפלות א. ד. גל. מרים הנביאה האט עס גינומען, די שלעכטע מדה אין איר האַנט, זי האט מיט זײ גיהערשט און נישט פאַרקערט.

(דאַרטן)

ל"ז

בתופים ובמחולות

ווײַל פרויען לײַדן דאָך זײער אַ סך און די שכינה רוט נישט נאָר אויף פרײדיקע, דעריבער האָבן זײ באַנוצט דערבײַ די ספּעציפישע פרײלעכע פרײד־מיטלען

(כלי יקר)

ל"ח

ובמחולות

זײער פרײד איז באַשטאַנען וואָס זײ האָבן מוחל גיווען, נישט מקפיד גיווען אויף יעדיס קלײניקײט און אַוועקגיקוקט פון אײגינים כבוד צוליב ג—ט

(לויט רבינו בחיי)

ל"ט

הללוהו בתוף ומחול (תהילים קנ"ו)

לויבט ג—ט, ווײַל דער סוף וועט זײַן, ר'חעט דורך שמחה אַלע עוונות מוחל זײַן

(רבי מאירל מפּרעמישלאַן)

מ.

ותען להם מרים

להם — אַ לשון זכר

ווײַל זײ האָבן דעמלט באַקומען יענע מדרגה פון אנושיות, פון מענטשלעכקײט און ג—טלעכע השגה און איש — איז דאָך לשון זכר

(כלי יקר)

מ"א

ותען...

יעדע זאַך, אפילו אַ בריוו מוז ווערן גיענטפערט, ווען נישט הײסט עס גזילה. דער נביא שטראָפט די ייִדן: גזילת ה„עני" (פון ענטפערן) בבתיכם, און דערפאַר איז גיקומען דער חורבן...

(תלמידי בעל שם טוב)

מ"ב

שירו לד' י

נישט ווי: משה—אשירה.

דען בײַ מענער האט קײנער נישט גיהאַט קײן זכות נאָר משה און בײַ פרויען האָבן אַלע גיהאַט זכותים, דעריבער שירו לד' — זינגט אַלע

(רבי ר' יונתן אײבעשיץ)

מ"ג

והי' ביום השישי והכינו את אשר יביאו והי' משנה, והי'—אַ לשון שמחה

מענטש! דײַן מיסיע אָן דײַן ערב שבת פון דײַן לעבן און דאַ־זײַן איז: והי' משנה — פרײד און דעת (פון לשון משנה-לערנען) פאַרשאַף פרײד. פאַרשפּרײט דעת. און דאָס, גרײט אָן צו ברענגען צום דין-וחשבון.

(חרוזי פנינים)

מ"ד

לחם-משנה

— אַ לשון מלחמה

זאָל דײַן אידעאַלישער קאַמף אַלײן זײַן באַלערנט מיט זײַן מוסטערהאַפטע טאַקטיק

(דאַרט)

מ"ה

ערב וידעתם ובוקר וראיתם את כבוד ה'

הײַנט אין גלות נאַכט איז צוליב די וואָלקנס פאַרדעקט די ג—טלעכקײט מוזט איר ידיעה, וויסן אײַער גרויסן עבר ובוקר — זאָל נאָר טאָגן די גאולה — וראיתם — וועט איר אַלײן אַלס דערזען אָן מחיצות

(תפארת שלמה)

מ"ו

ונחנו מה

אונדזער מנוחה איז אַ נישטיקע, אַ מינימאַלע, מיר לעבן כסדר אין אומרו דען צדיקים אין להם מנוחה

(חרוזי פנינים)

מ"ז

שכבת הטל...

אין שבת דעקט מען צו די חלות מיט אַ חלה-טישטוכל פון אויבן און די חלות ליגן אויף אַ טישטוך. אַלץ זכר צום מן, וואָס איז גיווען באַדעקט פון אויבן און אונטן מיט טל (תוספות פסחים קט"ז: אי"ח טו"ז סימן קע"א ס"ק י"ב)

מ"ח

לקטו איש לפי אכלו

דער מענטש דאַרף צו זײַן באַשײדן — לפי אכלו — וויפל ס'איז אים נײטיק. נישט יאָגן זיך נאָך לוקסוס

(של"ה הקדוש)

מ"ט

ויותירו אנשים—וירם תולעים...

מענטשן וועלכע יאָגן זיך נאָך אײביקײטן בלײַבט פון זײ ווערים ווי מיר לערנען:

מרבה בשר מרבה רמה

(דאַרט)

נ.

גבר — זענען די איניציאַלן פון גמלנים רחמנים, ביישנים — די ייִדישע מדות

וגבר ישראל — די מדות פון גבר זענען אײַנגעשטאַנען בײַ ייִדן.

וכאשר יניח ידו — אויב חלילה מ'פאַרמירט זײ נישט אין מעשים, מ'פאַרנאַכלעסיקט זײ איז חלילה וגבר עמלק

(מקובלים)

נ"א

ויהי ידיו-אמונה

זײַנע הענט, זײַנע מעשים זענען גיווען דער סינאָנים פון אמונה, פון אונערשיטערטן גלייבן און האָפן, פון אונערמידלעכע ענערגיע און רצון.

(חרוזי פנינים)

נ"ב

ויהי — אַ לשון צער.

מיט וויפל צער איז אַזעלכע מעשים פאַרבונדן מיט איבערמענטשלעכע התחזקות, מיט איבער־נאַטירלעכן אויסדויער, איבערהויפּט הײַנט ווען ס'זענען נישט פאַראַן יענע אהרן וחור וואָס האָבן כאַטש צוגיגעבן מוט — תמכו בידיו אחד מזה ואחד מזה.

ויהי — אַ לשון צער...

(דאַרט)

שירת דבורה

א.

אשת לפידות

די פרוי מיט אַזוי פיל פלאַמינדיקע פלאַקערן וואָס האָבן גישטראַלט און באַלויכטן ג—טס הויז ג—טס תורה און פאָלק.

(רד הקמח)

ב.

היא שופטה את ישראל

זי האט גיבערענגט צו אַ משפט אפילו די גרויסע ייִדן, מ-האט זײ כסדר גיוויזן, זעט צו וואָס אַ מדרגה אַ פרוי האט דערגרײכט און איר—נישט

(חרוזי פנינים)

ג.

תמר דבורה

ישראל איז גיגליכן צו אַ טײַטלבוים, ווי אַ טײַטלבוים וואָס האט אײן האַרץ אַזוי אויכיט ישראל האט אײן האַרץ צום באַשעפער

(מגילה י"ט)

ד.

צדיק כתמר יפרח (תהילים)

ווי אַ טײַטלבוים וואָס גיט שײנע פּירות אַזוי דאַרף דער צדיק הדור אײַנפלאַנצן גוטע מדות

(רבי ר' בער)

הודפס מתוך הארכיון היהודי

ה.

אמרתי אעלה בתמר (שיר השירים)

כ"האב גימיינט כ-וועל האבן אג-עלי'
צום צדקות וואס סימבאליזירט מיט זיך
דער טייטלבוים. אחזה בסנסניו — כ-וועל
אבער נאך זעען אין זיין פונאנדערבלי
ווען דער צדק, דער אמתדיק יידישלע-
כער וועט ארומנעמין די גאנצע מענטש-
הייט

(חרוזי פנינים)

ו.

ואוהביו כצאת השמש בגבורתו

ביי אמתע אהבה דארף זיין די „גבורה"
די אמביציע וואס מער צו שפרודלען
זון, ווארימקייט.

(רמב"ם)

ז.

כצאת השמש

אמתע אהבה איז ווי א זון, וואס כמארים
קאנין ס'נאר פארשטעלן, פארהוילן —
אבער נישט לעשן

(חרוזי פנינים)

ח.

כן יאבדו כל אויביך ד'
ואוהביו כצאת השמש

דען ווען קאן זיין אהבה, ווען מע וועט
אין זיך אויסווארצלין די שנאה. יאבדו
כל אויביך — פארליר אלע פיינטשאפט
גיפילן

(דארט)

ט.

ותשקט הארץ ארבעים שנה
א כלל — בן ארבעים לבינה

די וועלט וועט זיך ערשט בארואיקן
ווען מע וועט אנהויבן צו פארשטיין זיך
און יענים און מיטפילן

(דארט)

רבי נחמן בראצלאווער זצ"ל:

געזאנג און נאטור

א'

יעדיס פאסטעכל האט זיך זיין צוגי-
פאסט ניגונדל, לויט די גרעזער און
לויטן ארט ווי ער פאשיט די שאף,
דען יעדיס גרעזל האט זיך זיין שירה:
ווארט און מיטן כוח פון פאסטעכס מע-
לאדיע באקומין זיי א חיות.

דער ניגון איז א טובה טארן פאסטעך,
דען צוליב זיין אייביק-פארברענגין
צווישן בהמות, קאנין זיי אים פארגעסן
אין זיין מענטשלעכקייט און דער ניגון
דערמאנט אים, דערהויבט אים.

דאס וואקסן און בליען איז לויטן ריטם
פון דעם דארטיקן ניגון.

יעקב אבינו האט גיהייסן זיינע קינדער
קחו מזמרת הארץ, נעמט דעם ניגון פון
ארץ ישראל...

(ליקוטי עצות)

ב'

אלע קלאנגין שטאמין פון חסרונות. מע
שרייט ווען ס'פעלט עפיס און מע זינגט
ווען דער חסרון ווערט דערגאנצט.

(ליקוטי עצות)

פאראן א ניגון וואס האט נישט קיין קול
און דער ניגון ווערט אבער ווייניק
פארשטאנין. דען אונדזער מגושמדיקע
וועלט דארף קולות. דאגעגן אין די
וועלט פון צמחים דארטן איז יעדער
שארך א ניגון. יעדיס בלעטלין זיך און
בלעטער איז — א סימפאניע און נאר
דעם מענטש, וואס זיין אויער פארנעמט
נישט די קולות פון חי, קאן פארשטיין
די ניגונים פון צומח.

(ליקוטי מהרן)

ג'

פאראן צוויי פייגל, איינער א זכר
ס'צווייטע א נקבה און זיי ביידע זענין
איין פאר אין די גאנצע וועלט. די
צוויי פייגל זענין פארבלאנדזשיט און
דערווייטערט גיווארן איינס פון ס'צוויי-
טע, אזוי, אז זיי קאנין זיך מער נישט
זעען און ווען ס'קומט ביינאכט קלאגן
זיי ביידע.

דאס קול פון קלאגן הערט זיך ווייט...
ווייט...

קומט ביי טאג קומין פייגל צו אים און
פייגל צו איר און דערפרייען און
טרייסטן זיי, „איר וועט אייך נאך גיפי-
נין" ווערט א קול פון שמחה.

אבער דאס קול פון שמחה הערט מין
נישט ווייט...

(פארקירצט לויט „משיבת נפש")

ד'

פאראן אזא בוים, וואס אין זיין שאטן
רוען אלע חיות, אויף זיינע צווייגן, נעסטן
אלע פייגל און עופות. קיין שום חיה
איז דארטן נישט מזיק קיינים און אלע
חיות זענין דארטן אויסגימישט און אלע
גיזאנגין און פארשידינע קולות פאר-
הילכן דארט.

האבן זיך דערפון דערוואוסט א גרופע
מענטשן און גיקלערט אויף וועלכן וועג
מע זאל צוטרעפן צום בוים.

קומט צו גיין דער חכם און זאגט:

איר קלערט וואו מע זאל גיין, קלערט
ליבערשט ווער זענין עס די מענטשן,
וואס קאנין דערגיין. דען צום בוים
קאנין קומין נאר די, וואס פארמאגן די
מדות פון בוים. דער בוים האט דריי
ווארצלין. איין שורש איז: אמונה, דער
אנדערער — יראה און דער דריטער —
עניוות. דער גוף פון בוים איז — אמת
און ערשט פון דארט גייען ארויס די
צווייגן.

די מדות האט דאך קיינער גיהאט,
האבן זיי באשלאסן צו ווארטן און
ארויפצוארביטן זיך ווי גיהעריק.

וכשהגיעו — און ווען זיי האבן שוין
דערגרייכט די אלע מדות זענין זיי
שוין גיווען גיאייניקט אין איין דעה
און גיוואוסט דעם וועג צו דערגיין.

ווען זיי זענין גיקומין נענטער האבן
זיי דערזען, אז דער בוים האט גאר
קיין ארט נישט און ווי אזוי קאן מין
צו אים צו קומין?

זאל קומין דער, וואס פארנעמט נישט
קיין ארט און זיי מעלה זיין צו דעם
גרויסן הייליקן בוים.

(מעשה מהז' בעטלירס—ליקוטי עצות)

ה'

התבודדות זאל זיין חוץ די שטאט וואו
ס-איז פאראן ביימער און גרעזער, דען
זיי דערוועקן דאס הארץ

(סיפורי מהר"ן)

ו'

דער עיקר חיות און קיום פון לעבידיקע
און צומחים איז גאר דורכן בענקין און
הייליקן גלוסטן. דען דאס הארץ פון
דער וועלט אין וועלכן ס'איז אפהענגיג
אלע עיקרים פון חיות און דער עיקר
חיות פון דעם הארץ איז נאר דאס
שטענדיקע שטיין קייגן דעם קוואל פון
יענער זייט וועלט, און גלוסט און גארט
און בענקט מיט אן-איבער-נאטירלעכע
בענקשאפט צו דערגרייכן דעם קוואל.
דאס איז דער עיקר חיות פון הארץ
און — געגנזייטיק — אויכיט פונים קוואל
וואס שטייט אין די אנדערע זייט וועלט.

(לויט סיפורי מעשיות און זיין
גרויסער תלמיד ר' נתן).

(סוף)

אלע ארטאדאקסישע שול-ביכער קויפט איר
אמבעסטן אין
פארלאג „בית-יעקב"

ילדיש לשון — דריי טיילן
לשון עבר — צוויי טיילן
ראשית חכמה — אלף-בית און עברי
עברי אנכי — אלף-בית און עברי
יידיש לעבן — יהדות און דת
קורות עם-עולם — גישיכטע

גיזאמלטע שריפטן-שרה שענירער

עס ווערן גיגעבן די גרעסטע ראבאטן!

צו באקומין א באגרעניצטע צאל
קאמפלעטן בית-יעקב-זשורנאל

30 העפטן פארשידינע נומערן דערונטער יובל-
אויסגאבים און ספעציעל-נומערן. 700 זייטן.
אן-אוצר פון ליטערארישע ארביטן.
די שענצטע מתנה צו גילעגנהייטס-פייערונגין!

אנשטאט 30 גילדן, נאר 6 גילדן 60 גר.

נאך צו באקומין:

א) 11 ביכלעך „קינדער-ביבליאטעק" — 2 גילדן 25 גר.
ב) 25 העפטן „קינדער גארטן" — 4 גילדן 60 גר.
ג) יידישע גראמאטיק פון ד"ר ש. בירנבוים — 1 גילדן.
ד) פראפאגאנדע-בראשור פאר „בית-יעקב" פון שרה שענירער 100 העפטן — 6 גילדן 60 גר.

אדרעס:

Redakcja „Bajs Jakow" Łódź Kilińskiego 44.
P. K. O. 67.795.

ארכיון אסופות
הארכיון היהודי

הודפס מתוך הארכיון היהודי

ד"ר משה אשער
נירנבורג—שווייץ

דאָס קינד

יידיש: א"א ליפמאַן

נאַכדרוק פאַרבאָטן

(פונים בוך „סעקסועלע פראַגן לויט דער יידישער וועלט־אַנשאַונג")

וועגן מע רעט פון די „אַנטוויקלונג־יאָרן" שטעלט מין זיך פאָר, אַז די אַנטוויקלונג הויבט זיך אָן אין אַ וועלכן נישט איז באַשטימטן מאָמענט.

זייער אָפט פאַרגעסט מין אָבער, אַז יעדער שטאַפּל מוז האָבן אַ פאָדער שטאַפּל און אַזוי מוז אויך די אַנטוויקלונג האָבן אַ מדרגה פון פאַר־אַנטוויקלונג, מיר וואָלטן זייער לייכט גיקאָנט באַווייזן, אַז אויך די פאַר־אַנטוויקלונג האָט אירע סיבות אין אַ מדרגה פון פאַר־אַנטוויקלונג; אָבער דאָס וואָלט אונדז פאַרפירט זייער ווייט.

לאָמיר זיך דעריבער אָפּשטעלן, כּדי נישט אַריינצופאַלן אין חשד פון פעדאַגאָגיזם, ביי דער פאַר־אַנטוויקלונג. שוין דאָרטן ווערן גיבוירן די סיבות, וועלכע זענען גורם די אַנטוויקלונג. גינוי לויט פאַרשידנקייט פון די סיבות וועט אויך זיין די פאַרשידנקייט פון דער אַנטוויקלונג. פונקט אַזוי ווי מיר קאָנען ביי אַ גיוויסן מצב גורם זיין אָדער זיי פאַרענדערן, פונקט אַזוי זענען מיר אויך בכּוח אויף אַ נאַטירלעכן אופן די אַנטוויקלונג מזריז צו זיין אָדער אויף אַ גיוויסע צייט אָפּצוהאַלטן. דעם מהות פון אונדזער קינדהייט וועט אויך אַנטשפּרעכן אונדזער יוגנט־עלטער. וואָס פריער מיר באַמיען זיך משפּיע צו זיין די סיבות, נישט שטערנדיק דערביי מיט גיוואַלד דעם נאַטירלעכן אַנטוויקלונג־גאַ.ג, אַלץ בעסער וועט דאָס זיין פאַרן קינד, און דערפאַר אַליין מוזן מיר אויף אַלץ, וואָס איז שייך דער קינדהייט לייגן דעם העכסטן ווערט.

אייגנטלעך וואָלטן מיר זיך שטענדיק באַדאַרפט קאָנען פאַרשטעלן: ווי אַזוי זעט דאָס עפּיס אויס אין דער נשמה פון אונדזער קליינוואַרג און נישט אַלע נאַרישקייטן, וואָס זיי זאָגן אַרויס, שוין לכתחלה באַטראַכטן אַלס שטות. חוץ מזה איז דווקא דאָס וואָס קומט אונדז אויפן ערשטן בליק פאָר פאַר אַ נאַרישקייט, זייער אָפט שוין גאָר קיין נאַרישקייט נישט. „אין קינדערישן שפּיל שטעקט זייער אָפט אַ טיפער שכל" און אַ טיפער זינען שטעקט אָפט אויך אין די גאַאיווע קשיות, וועלכע ווייזן זיך אונדז אויס תמיוואַטע.

צום באַדויערן זענען מיר אָפט נישט גינוג פּסיכאָלאָגיש אויסגיבילדעט אַזוי, אַז מיר זאָלן קאָנען דערקענען דעם טיפן צוזאַמענהאַנג פון דער פראַגע מיט דעם גרונט־טאָן פון דער נשמה. אָפט זענען מיר אפילו חושד, אַז עס שטעקט עפּיס טיפערס הינטער דער איינפאַך גישטעלטער פראַגע, מיר אַליין פאַרשטייען עס נישט קלאָר, אָבער כּדי נישט אויפצודעקן אונדזער אומוויסנקייט אָדער כּדי זיך נישט אַריינצולאָזן אין לאַנגע חקירות ודרישות, ענטפערן מיר מיט אַ בייזער: עט.. וואָס, נאַרישקייטן! אַן־אַנדער מאָל דאַכט זיך אונדז, אַז מיר האָבן צו ווייניק צייט, צו פירן לאַנגע שמועסן מיטן קינד: מיר זענען צו נאַאיוו צו פאַרשטיין, אַז אַזעלכע שמועסן זענען אַ סך וויכטיקער, ווי די מכּלומרשט וויכטיקסטע גישעפטן, נאָך וועלכע מיר יאָגן זיך.*

אַזעלכע עלטערן וועלן אויך קיין מאָל קיין צייט נישט האָבן, השגחה צו געבן אויף זייערע קינדער, זיי האָבן אָבער אויך נישט קיין השגה פון דעם וואָס דאָס איז אַזוינס עלטערן־התחייבות. עלטערן, וועלכע באַזיצן נישט די פעאיקייט, ריכטיק השגחה צו געבן אויף דאָס פיזישע און מאָראַלישע זיך באַנעמען פון זייערע קינדער, האָבן זיך טועה גיווען אין זייער באַרוף אַלס עלטערן, און זיי וואָלטן אַ סך גלייכער גיטון, נישט חתונה צו האָבן. און אַזעלכע דערציער, וועמען עס פעלט די מעלה פון באַאָבאַכטן אָדער אַזעלכע, וועלכע קאַרגן די צייט, אויף די זיי אָנגיטרויטע קינדער השגחה צו געבן, זענען בלויז נאַאיווע פעדאַגאָגן און זענען נישט ווערט, אַז מע זאָל זיי אָנטרויען די קינדער.

מ־האָט גאָרנישט קיין השגה, וויפל עס שוין גיזינדיקט גיוואָרן דורך נישט גיהעריקער השגחה. טויזנטער מענטשן זענען בלויז דורך דעם גיוואָרן טיף אומגליקלעך, וואָס אָפּגילאָזנקייטן, וועלכע וואָלטן דורך אַ פאַרשטענדיקער קריטיק גיקאָנט גרינג באַזייטיקט ווערן, זענען גאָרנישט באַמערקט גיוואָרן און האָבן זיך מיט דער צייט אַנטוויקלט צו שווערע און דויערנדיקע חסרונים.

מיר מוזן מאַכן אַ שאַרפן אונטערשייד צווישן מענטשן, ביי וועמען דער אַנאָרמאַלער מצב איז אַ גיבוירינער און אַזעלכע, וועלכע האָבן דעם דאָזיקן מצב ערשט מיט דער צייט מרויח גיווען.

„Natura non facit saltus"

„די נאַטור מאַכט נישט קיין שפּרינגען".

וואו עס האַנדלט זיך וועגן אַ גיבוירינים כאַראַקטער־פעלער, למשל ביי גי־שלעכט־דערפאַרונג, וועט מין לויט ווי עס באַווייזט די פּראַקטיק, אין זייער זעלטינע פאַלן קאָנען העלפן. פון דעסט וועגן איז אויך דעמלט מעגלעך פיל צו דערגרייכן דורך די השפּעה פון אַ פאַכמאַן. דאָרטן אָבער, ווי דאָס קומט אין דער מער צאָל פון פאַלן פאָר, וואו עס האַנדלט זיך וועגן דערוואָרבינער אַנאָמאַליע אָדער חסרון, גילונגט עס אפילו די עלטערן אַליין דאָס ליידנדיקע קינד צו ברענגען אויפן רעכטן וועג, דעם פאַרשטאַנדיקן פעדאַגאָג וועט זיך דאָס גיוויס איינגעבן.

ס־איז אַ טרויעריקער צייכן פון דער צייט, אַז מיר מוזן דאָ ריידן וועגן „פאַרשטאַנדיקע" פעדאַגאָגן. פונקט ווי עס וואָלטן אויך גיקאָנט זיין אומפאַרשטאַנדיקע פעדאַגאָגן! יאָ גיוויס! עס זענען דאָ פעדאַגאָגן, וועלכע זענען עס אָבער בלויז לויטן נאָמען, וועלכע זענען אָבער אין דער אמתן בלויז איינגיעקשנטע פעדאַגאָגן, וועלכע קלאַפּן נאָר אָפּ דעם לערן־שטאָף, און פאַרטראַכטן זיך גאָרנישט איבער דער פיזישער און מאָראַלישער נויט פון דעם קליינוואַרג.

אין דעם לעצטן צענטליק יאָר האָט מין שוין די פאַלשטע חרפּה מנצח גיווען, און מע באַהאַנדלט אפילו אין שול די וויכטיקסטע פראַגן פון דעם סעקסואַל־לעבן. ווען דאָס ווערט גימאַכט מיט אַ טיפן אויפן פון פאַרשטיין און מיט אַן־איידעלן טאַקט־גיפיל, דעמלט קאָן דערפון אַרויסקומען אַ גרויסער נוצן. עס איז פאַראַן אַזאַ מין שפּראַך־איינפאַכקייט, וועלכע פּאַסט פאַר דער יוגנט און גיפעלט איר.

צום באַדויערן קאָנען ווייניק פעדאַגאָגן רעדן אין דער דאָזיקער שפּראַך. האַנדלט עס זיך אָבער, וועגן אַ נאָך אַזוי גוט גימיינטער אָבער אומגילומפּערטער באַהאַנדלונג פון אַזעלכע ענינים, דעמלט איז אַ סך גלייכער צו שווייגן אָדער נאָך בעסער גיזאָגט צו הייסן שווייגן, איידער צו רייצן די קינדערישע נייגיריקייט מיט טעותים און בויך־סברות. עס איז אַ גרויסער טעות, ווען מע מיינט, אַז כּמעט יעדער לערער איז בכּוח אויפצוקלערן און צו געבן אָנווייזונגען אויך בנוגע סעקסועלע פראַגן. להיפך, דערצו, זענען גראָד די קלענסטע צאָל לערער באַזונדערס באַפעאיקט. מע מוז האָבן פיל פאַרשטענדיניש, כּדי צו קאָנען צוקלויבן דעם רעלאַטיוו־בעסטן לערער, וועלכער באַזיצט נישט בלויז די נויטיקע ידיעות, אָבער באַזיצט אויך די פעאיקייט פאַרשטאַנדיק צו אינדיווידואַליזירן.

קודם כּל דאַרפן מיר זיך האַלטן ביי דעם גרויסאַרטיקן רעצעפּט פון דער ביבל, חנוך לנער על פּי דרכו (משלי, כב, ו.) „דערצי דאָס קינד נאָך זיין באַזונדער שטייגער"! קינדער, אפילו פון דער זעלביקער פאַמיליע, זענען פאַרשידן, און אויף איין קינד ווירקט די זעלביקע ראיה אַ סך שטאַרקער אַלס אויף דעם צווייטן. דער בעסטער שעת הכּושר צו באַאָבאַכטן אַ קינד, איז בשעתן אויפנעמען שכר און עונש. אַן־אַנדער קינד פילט זיך שוין באַלוינט אָדער באַשטראָפט בלויז דורך אַ פריינטלעכן אָדער האַרטן קוק פונים דערציער. דאָרטן, וואו אַלס שטראָף איז גינוג אַ שטרענגער קוק, כּדי צו שאַפן אָרדינונג, דאָ וואָלט זיין אַן־עבירה צו באַנוצן אַ בייז וואָרט אָדער גאָר אַ קלאַפּ. און נישט איין קינד איז אַזוי עקשנותדיק, אַז די שטרענגסטע שטראָפן ווירקן כּמעט נישט. אין גאָר אַ סך פאַלן ווירקט אַ שמועס אונטער פיר אויגן וואוילטעטיקער אַלס דאָס קנסינען פאַר אַלימין אין די אויגן, ווייל דורך דעם לעצטן אופן פון שטראָף פילט זיך אַ ווייך גימיט באַלד פאַרוואונדיט, אַ צו להכעיס־גימיט ווערט אָבער בלויז פאַרשטאַרקט אין זיין להכעיס־פּאָזיציע.

אויב דאָס איז אָבער ריכטיק גאַנץ אין אַלגימיין, האָט עס אָבער אַ באַזונדערס וויכטיקע באַדייטונג בנוגע סעקסועלע פראַגן. ביי נישט איין צולאָזינים חברה־מאַן מאַכן, די שוין דורך אויסגילאַסנקייטן באַשמוצטע פאַרשטעלונגען, דעם אויער זייער פיין־הערנדיק. אין אַזאַ פאַל מעג מין די דאָזיקע ענינים,

הודפס מתוך הארכיון היהודי

מיט איינפאַכע אויסדרוקן, אָנרופן מיטן ריכטיקן נאָמען, כּדי אויף להבא צו פאַרמיידן, אַז אין קינדס דענקן זאָלן זיך דערוועקן אומציכטיקע גידאַנקען. בּיי אַנדערע קינדער להיפּך, איז דער צאַרטסטער ווינק שוין גינוג.

זייער פיל איז אונדזער אויפקלערונגס־אַרבּיט אויך אָפּהענגיק פון דער אויגנבליקלעכער סיטואַציע און פון דער סאָציאַלער סביבה פונים קינד. בּשום אויפן זאָל מין זיך נישט סטאַרין "אַרויסדרייען דורך אויסריידן און מע זאָל זיך אויך היטן, צום קינד צו רעדן אין אַ גיקינצלטער שפּראַך. קינדער זענין אָפט אַ סך קלוגער ווי מיר מיינין און אַז קינדער בּאַמערקן, אַז מ־האָט פאַר זיי סודות, דעמלט האָבּן מיר זיי דאָך אַליין גיגעבּן די סיבּה צו נייגיריקייט, און מיר זענין אַליין שולדיק, אויבּ זיי קלערן ווי אַזוי זיך צו בּאַפרידיקן אויף אַ נישט דערלויבּטן אויפן.

בּאַנוצן מיר זיך אָבּער גאָר מיט ליגנס, דעמלט שטעלן מיר אין קאָן דעם גאַנצן פּועל יוצא פון אַ מי יודע ווי פאַרשטאַנדיקער דערציאונג. מיט דעם וואָלטן זיך די הערן אויפקלערער בּאַדאַרפט רעכינין, וואָס זיי טון צום בּאַדויערן אין אַ נישט גינוגנדיקער מאָס. און אויך פאַר דער צייט זאָלן זיי נישט וועלן אויפקלערן.

מיר זענין מחויב בּיי אונזערע קינדער אַזוי לאַנג צו דערהאַלטן דעם יוגנט־הויך, ווי לאַנג דאָס אַנטשפּרעכט די בּאַדינגונגין און ווי לאַנג עס איז נאָר מעגלעך. לאָמיר מיט אונדזערע קינדער בּלייבּן אין אַזאַ צוזאַמינהאַנג — בּאַציאונג, אַז זיי זאָלן צו אונדז אַרויפקוקן ווי צו אַן־עלטערן בּרודער אדער צו אַ פריינט, וועמין זיי זאָלן זיך אויך קאָנין אַנטרויען אין זייער נויט.

דאָס איינפאַכסטע איז, בּיי דער בּאַהאַנדלונדלונג פונים פּרוכּפּערן און מערן זיך פון פלאַנצן און חיות, גלייכצייטיק אויך צו בּאַרירן דאָס גישלעכט־לעבּן פונים מענטשן, אָבּער אויף אַזאַ אויפן, אַז דאָס קינד זאָל כּמעט אַליין קומין אויף דעם גידאַנק, אַז בּיי דעם מענטשן שפּילט זיך דאָס דאָזיקע לעבּן אָפּ ענלעך ווי פלאַנץ און חיה. פאַרשטייט זיך, אַז די בּאַהאַנדלונג פונים אינטימסטן גיבּוי פונים מענטשן, פירט אויך צו אַ סך נוצלעכע שמועסן מכּוח צוועק און בּאַשטימונג פון די איינצלנע גלידער. אַזעלכע פאַרלעזונגין אדער קינאָמאַטאָגראַפישע פאַרשטעלונגין קאָנין אפילו איינגיאָרדנט ווערן עפנטלעך, בּתנאי מע זאָל נעמין אין בּאַטראַכט, אַז דאָס קינד דאַרף דערגיין נאָר דאָס נויטיקע און דער גלאַנץ פון זיין נשמה וועט נישט פאַרטונקלט ווערן.

עס וואָלט אפשר אויך זיין זייער פּראַקטיש צו האַלטן אַ לעקציע פאַר אַלע תּלמידים אין כּלל, איבּער סעקסועלע ענינים, וועלכע זאָל דינין אַלס אַן־אונטער־יסוד און זאָל זיין בּיכולת דעם קינד אין אַ נויט־פאַל צו העלפן זיך אַליין אַן־עצה געבּן. די ידיעות פון אונדזערע קינדער אויף דעם דאָזיקן גיבּיט איז בּכלל שרעקלעך קליין.

פאַר יעדן לערער מיט אַ ווייטערדיקן קוק וועט זיך דערבּיי אַרויסווייזן נאָך אַ בּאַזונדער חוב, דער חוב אַריינצודרינגין אין די פיינע גענג פון די איינצל־נשמות און דאָרטן אויפטון קולטור־אַרבּיט. מיר טאָרן נישט פאַרגעסן, אַז יעדער מענטש האָט אַ בּאַזונדער סעקסואַל־לעבּן און אַז דערפון איז דאָס נשמה־לעבּן פונים קינד מער אדער ווייניק אָפּהענגיק. *אין זייער אַ סך פאַלן פעלט אונדזער יוגנט דער גוטער פריינט, וועלכער זאָל זיין בּכוח זיך אָפּצוגעבּן מיט דעם דאָזיקן בּאַזונדערן נשמה־לעבּן.

בּיז איצטער האָבּן מיר כּסדר גיקאָנט קאָנסטאַטירן, אַז אונדזערע קינדער, וועלכע גיפונין זיך אין דעם עלטער, וואו דאָס סעקסואַל־לעבּן הויבּט זיך אָן אַרויסווייזן, זענין גליקלעך ווען זיי דערוויסן זיך, אויף וועלכן אויפן זייער גישלעכט־לעבּן קאָן בּלייבּן אויף אַ נאָרמאַלער ליניע און ווי אַזוי זיי קאָנין זיך בּאַשיצן פון שאָדן. עס איז נאַריש אַלצדינג צו וועלן איבּערלאָזן דער נאַטור. תּיכּף ווי די נאַטור הויבּט זיך נאָר אָן צו בּאַוועגן מיט איבּערמאַכט, וואָס עס קומט זייער אָפט פאַר, פירט זי דעם הילפלאָזן און אומבּאַשיצטן אויף גיפערלעכע זייט־וועגן. לויט זייער מהות האָבּן אויספירלעכע סעקסועלע פראַגן, איבּערהויפּט נישט בּאַדאַרפט בּאַהאַנדלט ווערן עפנטלעך, ווייל קיין איין פאַל איז פולקאָם גלייך צום אַנדערן און גיוועגלעך האָבּן קינדער נאָך אויך נישט די פעאיקייט אַרויסצוציען דעם ריכטיקן סך־הכּל. וואָס האָבּן פאַר אַ ממשות אַלע קלוגע רעצעפּטן, און עצות פון לערער, דאָקטוירים און גלאַט פריינט פון דער מענטשהייט מיט זייערע בּעסטע כּוונות?! אַ סך גייט לאָבּוד דורך דעם, וואָס מע מאַכט אַלגימיינע כּללים, גראָד דאָרטן, וואו מע וואָלט בּאַדאַרפט אינדיווידואַליזירן. ווייל על פּי רובּ ווייזט זיך אַרויס דאָס הויז פאַר נישט פּאַסיק פאַר דער בּאַהאַנדלונג פון אַזעלכע פאַלן. דעריבּער וואָלט יעדער עפנטלעכער לערער, וועלכער איז מסוגל דערצו, זיך בּאַדאַרפט סטאַרין די דאָזיקע פּראָבּלעמין צו בּאַהאַנדלין מיט יעדער תּלמיד בּאַזונדער. די צייט פאַר אַזאַ בּאַהאַנדלונג מוז מין נאַטירלעך מקריב זיין. וואו מע קאָן דאָס אויף קיין אַנדער אויפן נישט דורכפירן, וואָלטן די שולן פאַר דעם צוועק בּאַדאַרפט אויסזוכן אַ פּאַסנדיקן לערער־כּוח אדער גאָר אַ דאָקטאָר, וועלכער וואָלט בּלויז בּאַדאַרפט פירן דעם דאָזיקן אויפקלערונג־למוד. יינגלעך און מיידלעך האָבּן פאַרשידינע דיספּאָזיציעס און בּאַזונדערקייטן, און הן בּיי די מיידלעך, הן בּיי די יינגלעך האָט יעדערער אַ פאַרשידינע פּסיכישע בּאַזונדערקייט, מיט וועלכער מע מוז זיך רעכינין.

דאָס ציל פון אמתער דערציאונג און פון יידישער דערציאונג בּאַזונדער, דריקט זיך אויס אין דער העכסטער פאָדערונג. די קינדער אויסצובּילדן צו גאָטס־דינער. "איך האָבּ אים דערקענט, כּדי ער זאָל נאָך זיך פאַרזאָגן זיינע קינדער און זיין הויז־גיזונט, אַז זיי "זאָלן היטן גאָטס וועג, צו טון צדקה און גירעכטיקייט, כּדי גאָט זאָל בּרענגין איבּער אַברהמן, וואָס ער האָט אים צוגיזאָגט" (בּראשית יח, יט).

אונטער די בּעסטע מיטלען, וועלכע וואָלטן גיקאָנט דינין דערצו אונדזערע קינדער צו גאָטס־דינער משפּיע צו זיין, דאַרף מין שטעלן אויפן ערשטן אָרט, דאָס בּיישפּיל. דאָס בּיישפּיל פאַרשאַפט דעם קינד די זיכערקייט, אַז דאָס גוטע קאָן ווערן אויסגיפירט, לכן איז דאָס פאַר אים אויך מעגלעך אויסצופירן. אַגבּ איז די נטיה נאָכצומאַכן גורם צו טון דאָס, וואָס גרעסערע טון, וואָס עס טון בּכבודיקע און בּאַליבּטע פּערזאָנין, וואָס אימפּאָנירט שוין צוליבּ דעם אַליין, וואָס מע גלויבּט דורך דעם אויך אויסצוזעען גרעסער. אין דער צייט ווען דאָס וואָרט איז נאָך נישט פאַרשטענדלעך, און בּאַשטראָפונג האָט נישט קיין פּעולה, האָט דאָס בּיישפּיל שוין אַ גוטע אדער שלעכטע השפּעה. די פּסיכאָלאָגיע לערנט אונדז, ווי אומגיהויער גרויס עס איז די השפּעה פונים בּיישפּיל פאַר דער אַנטוויקלונג פון דער פאַנטאַזיע, אויף די אויסבּילדונג פון די חושים, פונים עסטעטישן, אינטעלעקטועלן, זיטלעכן און רעליגיעזן גיפיל; אָבּער אויך אויף דעם כּבוד־גיפיל איז די דאָזיקע השפּעה גרויס.

די ערשטע פאָדערונג, וועלכע מע מוז שטעלן עלטערן און דערציער איז אויף דעם אופן די, אַז זיי זאָלן די קינדער געבּן אַ גוטן בּיישפּיל. שותא דינוקא בשוקא או דאבוה או דאימיה (סוכה נו), "וואָס דאָס קינד רעט אויף דער גאַס, האָט ער גיהערט אדער פון פאָטער אדער פון דער מוטער". איר קאָנט די קינדער אויפפאָדערן צום גוטן, מיט די שענסטע ווערטער, ווי בּאַלד אָבּער איר גיט אַ שלעכטן בּיישפּיל, וועט ער פון דעסט וועגן נאָכטון אייער בּיישפּיל און נישט הערן די שיינע ווערטער. די השפּעה פון אַ מוטער למשל איז גאָר נישט אָפּצושאַצן; איר כאַראַקטער חזרט זיך כּסדר איבּער אין אירע קינדער כּעובדי אמא כך עובדי ברתא (כתובות, סג) "די מעשים פון דער טאָכטער זענין נישט אַנדערש ווי די מעשים פון דער מוטער". אויך דאָס בּיישפּיל פון די אַנדערע פאַמיליע־און שטוב־חברים ווערט פון די קינדער גינומין אין אַכט אי לאו דשמעה מבי (חולין, קי) "ווען רבּי פּפּאַס פרוי וואָלט עס נישט אַזוי גיהערט אין איר עלטערן־הויז, וואָלט זי עס נישט גיטון". דער בּיישפּיל פון די עלטערן, אָפּצוהיטן די מצוות פון דער תּורה, קריצט זיך איין בּיי די קינדער אין מוחל, לכן, ווען די עלטערן און די שול גייען האַנט אין האַנט און גיבּן בּיידע אַ גוטן בּיישפּיל, דעמלט זענין פאַרזייט גיוואָרן די זאָמין פאַר אַלדאָס גוטס.

עס איז קלאָר, אַז שלעכטע שפּיל־חברים, פאַרדאָרבּינע משרתים און סתם שלעכטע גיזעלשאַפט מאַכן שווער אָן אַ שיער די אַרבּיט פון די דערציער. כּל המחובר לטמא טמא "וואָס עס שטייט מיט דעם אומריינים אין פאַרבּינדונג, ווערט אומריין". אוי לרשע אוי לשכנו "ווי דעם רשע, ווי זיין שכן". ווען דאָס קינד לעבּט גאָר אין אַזאַ סבּיבה, וואו אַ סך מענטשן טון שלעכטס, דעמלט מוז מין מלחמה האַלטן קעגן דער גרויסער גיפאַר, דאָס קינד זאָל די רשעות נישט בּאַטראַכטן אַלס עפּעס נאַטירלעכס, און גלייכצייטיק אַלס עפּעס אַזוינס, וואָס בּאַשטייט און דאַרף מיט רעכט אויך ווייטער האָבּן אַ קיום.

איז דאָס קינד דורך שלעכטע גיוואוינהייטן פאַרגאַנגין אין קרומע וועגן, דעמלט זענין די עלטערן אַליין שולדיק, ווייל זיי האָבּן נישט פאַרשטאַנין, דאָס קינד אָפּצוהיטן פון שלעכטע רגילות. אפילו אויבּ עס האַנדלט זיך ווען אַ קינד אין פריען עלטער, דאַרף מין אויך נישט מוחל זיין ווען עס איז עובר אויף אַ רעליגיעז גיבּאָט. מיט דער עבירה ווערט מין פּשוט גאָר גיך חבר און איינ־

אלימלך שטייער

הענט זענען הייליק...

דערציילונג

...אזוי מיין פריינט

נישט אלץ וואס קומט פאר — פאר אונדזערע אויגן, איז פאר אונדז קלאר און פארשטענדלעך.

פאראן דערשיינונגען פארהילט אונטער זיבן שלייערן פון סודות־דייקייט, וועגן וועלכע אונדזערע „פילאזאפן" מיט די פענסנע אויף דער נאז — האט זיך גאר נישט גיחלומט...

יא, יא... אט נעמט אקארשט די פאסירונג, וואס האט דא אנימולט מיט מיר גיטראפן — אין וואס די שפורן זענען נאך פארבליבן ווי לעבידיקע עדות אויף מיין קערפער...

— המ... אבער הערט כסדר.

גיווען איז עס אזוי.

אונדזער אויטא, ווי מיר זענען גיפארן עטלעכע פארשוין צוזאמען, אויף אן־אויספלוג האט זיך פלוצים אפגישטעלט מיט א טראסק, זיך א וואקל־ניטון. דאס גומי־נע ראד פון פארנט האט גיפלאצט.

מיר זענען גישטאנען ערגיץ אין א פרעמד, קליין שטעטל. ס'איז גיווען א ווינ־טערדיקער פארטאגס. די גאסן זענען נאך גילעגן פינצטערע — און א גידיכטער פעכיקער געפל איז גיהאנגען אין [illegible] אלע אראפ מידע, מיט נישט אויסגישלאפיגע קעפ האבן מיר גיטרעטן אין קלעפיקער בלאטע, וואס איז פון אויבן גיווען צוגיפרוידן מיט א דין זילבערן הייטל.

האבן מיר צופאכיט די הענט אויף די פלייציס, צו דערווארימען א ביסל די פארפרירינע גלידער.

ארום זענען די לאדנס גיווען פארהאקט און ס'האבן אויף אונדז גיקוקט בלינדע הייזער ווי אינווייניק, וואלט אלץ גיווען אויסגישטארבן

אלע פאסאזשירן זענען פארבליבן אין אויטא

בלויז איך אליין האב זיך גילאזט ארומבלאנקען א ביסל איבער די פארנעפלטע קאלטע און אויסגישטארבענע געסלעך פון פרעמדן שטעטל.

די געסלעך זענען גיווען פארקרומטע. שיפע שטייבער האבן גישטרויכלט די פיס, און אויסגישטשערביטע טראטוארן האבן גידרימלט נעבן די הייזלעך — ענלעך צו אנגיכוימלטע בלינדע הינט מיט ווידלין ארונטערגיוויקלטע פון הינטן.

פענצטער האבן גישלאפן — שווארצע אומהיימלעכע.

מיטאמאל האט ערגיץ פון א הויז א ליכטיק אויג־אפל זיך גיעפנט. פון עפיס א פענצטער האט א פינקל־גיטון מיט ליכט.

האב איך זיך אפגישטעלט, א ווײלע אזוי גישטאנען פארן פענצטער — און זיך צוגיהארכט.

פון אינווייניק — האט עפעס א צוצויגן זינגיוודיקע שטים דערגרייכט מיינע מויערן — און מיר האט זיך יענע מינוט אייסגידאכט, ווי איך וואלט שוין די שטים ערגיץ אמאל גיווען גיהערט.

בין איך אזוי גישטאנען און גיהארכט.

און די פיס מיינע, האבן ווי פון זיך אליין גימאכט א שריט ווייטער און ארי־בערגיטרעטן די שוועל. עפיס אן־אומבאקאנט גיפיל האט מיך ניצויגן, דער זינגיוודיק־צוצויגינער ניגון האט טיף גיצויגן:

א קום און זע. די הענט פון מענטש דאס זענען גישטאלטן און דאס זענען דערהויבינע גיהיימנישן וואס גאט האט באשאפן אין מענטשן — און אויסגי־סדרט אין די פינגער פון אינווייניק און פון אויסגווייניק. ווען גאט האט באשאפן דעם מענש דעמלט האט ער אויסגיסדרט אין זיין גישטאלט די סודות פון דער אונטערשטער וועלט אין די סודות פון דער אייבערשטער וועלט.

די הענט — דאס זענען די צען זאג; פיניף מאמרות פון דער רעכטער זייט — און פינף פון דער לינקער זייט, און זיי זענען איינס.

און דאס וואס עס שטייט גישריבן; „און איך וועל שלאגן א האנט צו א האנט"...

איז אזוי:

דעמלט ווען די הענט זענען פונאנדערגיטיילט ווערט אפגיטון די אייבערשטע ברכה פון דער וועלט.

...און א מענטש טאר נישט אויפהייבן זיינע פינגער אומזיסט; נייערט צו תפלה, צו בענטשן — און פארן נאמין פון גיהייליקטן, גילויבט איז ער...

...פינגער — דאס זענען גישטאלטן פון אייבערשטע גיהיימנישן; די נעגל — דאס ווערט אנגערופן פנים פון דרויסן...

הא, הא, הא...

„ביים באשאף שטייט: „הויט און פלייש האסטו מיך אנקלייבן" — איז אויב אזוי — טא, וואס איז מענטש? ועסטו זאגן — דאס איז די הויט, דאס פלייש, די ביינער און אדערן; איז עס נישט אזוי...

הארכיון היהודי

ווייל א מענטש איז גארנישט — נייערט נשמה...

און דאס וואס סע איז גיזאגט: „הויט, פלייש, ביינער און אדערן" — איז דאס רק קליידער פונם בר־נש"...

— הא הא — קום און זע...

איך בין אריין.

— גוט מארגן... האב איך הויך ארייגיווארפן אין חלל. ביים שיין פון א לעמפל איז גיזעסן ביים טיש א גראער ייד, א זקן, איינגיהילט אין א טלית מיט שווערע מעשענע ברילן וואס זענען גיווען פאררוקט אויפן שפיץ נאז און עפיס פארדבקהט ארייגיברומט אין אן־אפינים „זוהר". פאר אים אויפן טיש זענען גילעגן בתים פון תפילין, שטיקער צושינדינע רציעות, פייכטלעכע פאס פארמיט וואס האבן גישמעקט מיט פרישע טינט און א געגדזינער פעדער.

דער אלטער האט פאמעלעך אוועקגיפירט דעם קאפ פונים אפינים זוהר, אויף גיהערט ברומין מיט זיין זינגיוודיקן־צוצויגן קול און מיר באוויזן א מילד־צו שמייכלט פנים און א צודריוולטע בארד, וואס האט גיווארפן אויפן טיש אן־אומגיהייערן שאטן.

— גוט מארגן — גוט יאר.

— א שלום־עליכם א ייד!

האט ער מיר אנטקייגנגישטרעקט א פארגעלטע ביינערדיקע האנט ווי א שטיק גיווארצלטע פעלער לאזן זיך כמעט נישט אויסראטן. „כיון דדש דש" ס'איז א ריזיקירטער עקספערימענט, זיך דערויף צו פארלאזן, אז קינדער, וועלכע האבן ביז צו בר מצווה פאר זיך און פאר די עלטערן גיטראגן (שבת, וואו ס'איז נישטא קיין עירוב), די סדורים און דעם טלית אין שול אריין, וועלן עס נאך בר מצווה מער נישט טון.

משמעות זענען אין די צייטן פון רבי עקיבא איגר זצ"ל און פונים גערער רבים פאטער זצ"ל גיווען גאנץ אנדערע פארהעלטענישן: פאר אונדזערע מקומות און אין אונדזער צייט, וואלט פאר אונדזערע קינדער גי־ווען שרעקלעך שווער, פלוצים דאס נישט צו טון, וואס זיי האבן א סך יארן יא גיטון. „לא בדילי אנשי מניה" אפילו פאר דערוואקסינע איז נישט גרינג זיך אפצוגיוואוינען פון אן־אלטער רגילות; וויפל מאל שווערער וועט עס זיין פאר א בר מצווה־ייגל זיך צוצוגיוואוינען צו אזא מצב, וועלכער פארבאט איצטער דאס, וואס איז ביז איצטער גיווען דערלויבט. דעריבער זאגן אונדזע־רע חכמים: קטן היודע לנענע חייב בלולב להתעטף חייב בציצית לשמור תפילין אביו לוקח לו תפילין יודע לדבר אביו לומדו תורה וק"ש (סוכה מב) „תיכף ווי דאס קינד פארשטייט נאר ווי אזוי צו שאקלין דעם לולב, איז דער פאטער מחויב, לאזן אים אויספירן דאס דאזיקע גיבאט; תיכף ווי עס פארשטייט זיך איינצואוויקלין און צו היטן די תפילין, דארף מין אים גיוואוינין צו דער מצווה פון ציצית און תפילין; ווי עס קאן נאר רעדן, איז דער פא־טער מחויב אים אויסלערנין קריאת שמע, ברכות, בענטשן א. א. וו. דורך כסדרדיקע רגילות פון גלייכע ווילנס־אקטן ווערט די גיוואוינהייט א דאמינירנ־דיקער כוח, זי ווערט א צווייטע נאטור „הרגל נעשה טבע" ווי גרינג איז עס למשל, קינדער איינצוגיוואוינין, זיי זאלן קיינמאל נישט ליגן אויפן בויך אדער אויפן רוקן! מיט דער צייט וועט דאס קינד גארנישט קאנין איינשלאפן, סיידן עס וועט ליגן אויף דער רעכטער זייט. ווען דאס קינד איז צוגיוואוינט די הענט שטענדיק צו האלטן אויף דער קאלדרע, קאן עס לסוף גאר נישט אנדערש איינשלאפן. — מע מוז אויך האבן א נאטירלעכן אפשיי קעגן דאס שלאפן מיט א צווייט קינד אין איין בעט. ערשט נאכדעם ווי די לעבנס־ארדי־נונג פון אונדזערע קינדער איז שוין איינגישטעלט דורך אנטשפרעכנדיקע רגילות, איז גישאפן די באזיס פאר א פרוכטבארע פעדאגאגישע טעטיקייט, חנוך לנער על פי דרכו גם כי יזקין לא יסור ממנו (משלי כב). „גיוויין דעם ייגעלע אויף זיין שטייגער, דעמלט וועט ער אויף דער עלטער אויך נישט אפטרעטן פון אים".

(ווייטער—זע בית־יעקב נומער 13)

הודפס מתוך הארכיון היהודי

פאַרמיט און בלאַלעכע אָדערן האבן גיטאַנצט אין דער הייך.
כ־האב זיך גינומין אַנטשולדיקן פאַר שטערן אים זיין רו, גינומין דערציילן די סיבה מיטן קאַליע־גיוואָרינים אויטאָ און ווי־אַזוי כ־האב גיזעען לייכטן אין זיין פענצטער...
אבער דער אַלטער סופר, האט אויף מיר אַזוי גיקוקט מיט זיין צושמייכלטן בליק און גישאקלט מיט די הענט — ווי ער וואלט שון דאָס אַלץ פון פריער וויסן — אדרבא ער האט מיך גאָר דערוואַרט...
צום סוף האט ער גיזאָגט:
ס־איז גוט אַזוי — וואָס פריער אַלץ בעסער...
און זיין פנים האט זיך עפּיס מאָדנע צושטראַלט.
ער האט זיך אויפגיהויבן פונים בענקל, גישט אַ קוק־גיטון אפילו אויף מיר און אריינגישריגן אין דער צווייטער אפּיגער שטוב:
— פּעסעלע! דערלאַנג וואַרימע טיי...
דערנאָך האט ער גינומין באַזאַכט און פּאַמעלעך אויסטון דעם טלית, אים צוזאַמינגיוויקלט און אַנידערגילייגט נעבן די צוואָרפּינע רציעות און פייכטע שטיקלעך פאַרמיט, וואָס האבן גישמעקט מיט פרישע טינט.
ערשט איצט — האט ער מיטאַמאָל גיוואָרפן אַ לאַנגין, צוצויגינים בליק אויף מיר.
איך בין גיוועזן צוטומלט. ער איז גיזעסן אַקייגנאיבער מיר.
— יאַ...
האט ער שטיל אַ זאָג־גיטון און זיך גיגלעט די צופלויגינע באָרד. זיין גישטאַלט איז אין האַלב־טונקלקייט גיוואָרן ווי אויסגיצויגינער און דער לענגלעכער שאָטן, וואָס אויפן טיש האט זיך שנעל באַוואויגן.
— יאַ... האט ער גיזיפצט די ווערטער, כ־האב שוין לאַנג דערויף גיוואַרט... שוין לאַנג גיוואַרט, אַז אין דער מאַשין וועט עפּיס קאַליע ווערן — און דעמלט וועט דער מענטש קומין צו מיר.
און איר זענט גיקומין. איז גוט אַזוי.
ס־איז בעסער — וואָס פריער...
מיר איז עפּיס גיוואָרן משונהדיק אויפן גימיט.
כ־האב עפּיס ווי יאַ גיהערט, און נישט גיהערט די משונהדיקע, אומפאַרשטענדלעכע רייד.
עפּיס האט זיך אין מיר מיטאַמאָל אַלץ פאַרהאַקט אינעווייניק. כ־האב זיך עפּיס גיוואָלט דערמאַנין — און נישט גיקענט. האט זיך מיר גידאַכט, אַז כ־זיץ שוין דאָ פון קדמונים אין די אויסגיוואַרימטע, נידריקע שטוב מיט די אַראָפּגיהאַנגינע גיקאַלכטע בעלקיס, מיטן לאַנגין צוטאַנצטן שאָטן פון אַ באָרד אויפן טיש, זאַפּ איך אין זיך איין דעם פיינטלעכן ריח פון אַלטן פאַרמיט און פרישע טינט —
און כ־הער אַזוי די צופלאַסינע ווייכע שטים, וואָס קומט פון ערגיץ ווייט־ווייט.
ס־איז אַריינגיקומין פון דער צווייטער שטוב, דאָס ווייב, אין אַ צוקנייטשט טיכל — האט שטיל אַנידערגישטעלט אַ הייס טעפּל טיי — און שטיל זיך אַרויסגישאַרט.
האב איך ווי אויפגיוואַכט פון עפּיס אַ חלום.
— איר האט אַ ציטער גיטון... אייך איז אַוודאי קאַלט...
האט דער אַלטער סופר מיטאַמאָל גיזאָגט —
און איך האב גיזען עפּעס אַ שיין האט אויפגיפלאַמט אין זיינע אויגן.
— נאַט טרינקט טיי... האט ער מיר צוגירוקט דאָס גלעזל, דערוואַרימט אייך...
און ער האט גינומין רעדן מיט אַ טאָן, גלייך ער וואלט ממשיך גיוועזן אַ גישפּרעך, וואָס ער האט שוין ערגיץ לאַנג גיהאַט אָנגיהויבן — און נישט גיענדיקט.
— איז אַזוי גיוועזן...
— המ... דאָס יידישע לעבן אַרום דרוקט ווי אַ שווערע משא. עפּעס שוועבט מין אין דער לופטן. ס־פעלט אַ יסוד אונטער די פיס.
שטייט מין גאַנצע טעג אין קאַלטע גיוועלבן — פאַר אייזערנע פאַרהאַקטע לאַדנס; ס־בלאָזט אין די פאַרווינטיקטע אויסגיווייסטע הענט, מ־קוקט מיט טעמפּע אויגן — און מע רייסט זיך איינאַנדער אַרויס דאָס ביסן פון מויל...
און די הענט...—
איר פאַרשטייט, די הענט, זיי הענגין אַראָפּ ווי די טויטע, אָפּגישטאַרבינע בריאים...
ווייל אין אונדזערע זינד, איז פון אונדז פאַרגעסן גיוואָרן די הייליקייט פון הענט...
איר פאַרשטייט...

מיין בליק איז נישט ווילנדיק גיפאַלן אויף די פאַרמיטינע פינגער מיט די אויסגיריבינע בלאַלעכע אָדערן וואָס זענין גילעגן אויסגישפּרייט אויפן טיש — און איז צוריקגישפּרונגין.
— ס־איז אַזוי.
דער ניגון פון זיינע רייד איז גיוואָרן זינגיוודיק צוצויגן, ווי בשעת ער האט גילערנט זוהר.
— הענט זענין באַשאַפן גיוואָרן צו בענטשן.
צען פינגער — דאָס איז דער סוד פון דער שאַפונג מיט צען זאָג.
לייזן די הענט אויס אַלע באַשעפינישן פון זייער פאַרקנעכטשאַפט ביי דער פאַרגולמטער מאַטעריע, וואָס ג—ט ברוך־הוא האט באַשאַפן; נעמין די הענט דעם רויען חומר אַרויס פון זיין תפיסה און גיבן אים אַ פאָרים — און דערהייבן אים העכער, העכער. ביז ס־ווערט גיזאָגט — און ג—ט האט גיזעען, אַז ס־איז גוט.
אַזוי. הא. הא. הא.
הענט זענין באַשאַפן גיוואָרן צו בענטשן—
צו בענטשן — אַ רויע תהו־ובהודיקע וועלט.
הענט זענין באַשאַפן גיוואָרן משלים צו זיין דעם באַשאַף פון זיין הייליקן נאָמין, גילויבט איז ער...
הענט — טאָר מין נישט לאָזן אָפּשטאַרבן מיט ווייסע אויסגיקוילטע הויט —
— הערט כ־וועל אייך עפּיס דערציילן...
איז ער מיטאַמאָל צוריק אַרויף אויפן גיוויינטלעכן טאָן מיט זיין אויסגיהוילטער שטום.
— איך בין אַוועק זייער יונג פון דערהיים; אַוועק למרחקים; אין פרעמדע מדינות — זוכן אַרביט. פשוטע אַרביט פאַר די הענט.
און איך האב אויסגיוואַנדערט אַ וועלט. גיוועזן אין פרעמדע גרייסע כרכן מעבר לים; זיך גיוואָרפן פון איין אַרביט אין דער צווייטער — אין די הענט זענין גיוואָרן שטיקער לעבן, שטיקער חיות, שטיקער נשמהדיקייט — אַזוי ווי ס־איז גיבאַטן: „און הענט זענין הייליק"...
אַזוי לאַנג — ביז ס־האט זיך אָפּגיריסן.
מיטאַמאָל האט דער שטן, דער סמך־מם — אָפּגימעקט זאָל ווערן זיין נאָמין — אויסגישטרעקט צוויי שטאָלינע הענט און אַלץ אַרומגינומין; אַלץ צוקוועטשט, צוריבן מיט זיינע שטאָלינע פינגער... נשמהדיקייט פון אַ וועלט —
דאָס פינטעלע מענטש, וואָס אין דערינין.
ס־איז גיקומין די מאַשין.
ער האט שווער אָפּגיזיפצט.
— דער מענטש איז גיוואָרן איבריק.
הענט זענין גיוואָרן אויטאָמאַטן, שטיקער שרויף פון אַ מאַשין — אָן אינערלעכן פינטל, אָן נשמה...
און הענט זענין אָפּגישטאַרבן, מענטש איז אָפּגישטאַרבן.
איז גיבליבן בלויז הויט און נעגל.
און די נעגל — יאַ, זענין באַדעקט מיט לאַק אינדערהויך; די נייע וועלט האט באַקומין אַ לאַקירט פנים. סאַמע לאַק פון אויבן ביז אַראָפּ.
„און נעגל — דאָס ווערט אָנגירופן: „פנים פון דרויסן" און לאַק אויף נעגל — איי, איי. דאָס איז דרויסן פון דרויסן...
איר פאַרשטייט...
ער איז שטיל גיוואָרן.
נאָ[illegible] האַנט מיט [illegible] בלאָע אָדערלעך האט פלוצים אַ ציטער־גיטון אויפן טיש — און דער באַוועגלעכער שאָטן האט זיך גישאַרט איבער די צוואָרפּינע שטיקער תפלין — און ער, דער צוטאַנצטער שאָטן, האט עס אויסגיזעען איצט צו רעדן מיט אַ פאַרכריפּיט קול:
— אומיטים, אומיטים האבן זיי מיך נאָכגייאָגט — ווי די ווילדע חיות נאָכגיטשאַטיוויט — די מאַשינין.
איר ווייסט, וואָס ס־הייסט — מענטשן זענין גיוואָרן איבריק. אַ שרייפל, אַ שטיק שטאָל — אַ טויטע האַנט וואָס דרייט אַ קאַרבע, — און פאַרטיק.
און קליינע מענטשעלעך האבן זיך גיפרייט. איי האבן זיי זיך גיפרייט מיט יעדער נייער המצאה — מע פליט אין דער לופטן...
און זיי האבן נישט גיזעען די שוטים — אַז די מאַשין, וועט זיי אויפפרעסן; אינגאַנצן אויפפרעסן די נשמה צוזאַמין מיטן גוף — די האַנט, דאָס פלייש און די ביינער... „דער מענטש און זיינע קליידער" — אַזוי ווי ס־שטייט גישריבן... זיי די מענטשן וועלן ווערן אין גאַנצן איבריק; נשמה וועט ווערן—

הודפס מתוך הארכיון היהודי

איבריק...

ער האט זיך אפגירוט א ווײלע, שווער אפגיאטימט.

— לאנג, לאנג דערנאך — האב איך זיך אזוי ארומגידרייט אין די גיוויסע שטאט און גיפילט — אלץ איז קאפוט, אויס. די נשמה פון ארביט איז אוועק, נשמה וועט מין מיט קיין מעשים נישט אויסקלערן. הײליקײט פון הענט איז אפגישטארבן.

ס-האט זיך גיטראפן — כ-בין גישטאנין פאר צובלישטשיטע וויטריניס. רעקלאמיס האבן זיך גיצונדן און גילאשן. ווינדיס זענין גיפלויגן אויף גארנס — ארויף און אראפ.

רעדער האבן זיך גידרייט שנעל, שנעל.

אבער מיט מיר—האט דאס אלץ נישט גיהאט קיין שום שייכות.

כ-האב גיהאט דעמזעלבן איינדרוק ווי כ-וואלט גישטאנין א נאקיט בארוויסער אין א קאלטן אין דרויסן.

המ... זיין קול איז צוריק גיווארן באלעבט, באקומין פארב.

איר זענט אפשר אמאל גיוועזן אין א גרויסן האטעל פון א הויפט-שטאט. לאנגע שפיגלין, מארמארינע טישלעך. פאראן דארט וואטאווע קאלדריס. פאראן אויסגיווארימטע קאפליס פון אנ-אויוון, אבער עפיס פעלט פארט. ווי דאס פינטל היימישקייט.

עפיס פרעמדס ווייעט פון אלים.

עפיס זענט איר דאך פרעמד צו אלצדינג.

המ... ווי זאל איך דאס אנרופן? כ-ווייס — נו, נשמה.

און אזוי האט אלץ צוריק גיוואגלט אין תהו-ובהו — איידער ג—ט האט גיזאגט זאל זיין גוט...

בין איך אנטלאפן.

אנטלאפן ווי פאר א פײנט — גיזוכט אנ-ארט, אנ-אינזל וואו דער שטן-מאשין האט נאכנישט ארייַנגידרונגין, האט נאכנישט אלץ פארגליווערט צום טויט. גיזוכט — עפיס אנ-ארביט ווי דאס צופוילטע מעכאנישקייט איז נאך איניוויניק נישטא; אנ-ארביט, וואס נייטיקט זיך אין פינטעלע* מענטש — וואו הענט זענין שוין הייליק.

— און גיפונין.

אין זיינע אויגן האט עפיס אויפגיפלאקערט.

אט — בין איך ארייַנגיפאלן אינים דאזיקן פארווארפינים שטעטל און גיווארן א סופר פון הייליקייטן — ספרים, תפילין, מזוזות, וואו הענט פארענדיקן ג—טס באשאף...

הא—הא—הא—

און איר זאלט נישט אויפהייבן אייערע פינגער אומזיסט; בייערט צו תפלה, צו בענטשן — און פארן נאמין פון גיהייליקטן — גילויבט איז ער...

זיין שטום איז גיווארן זינגיוודיק צוצויגן.

און קומין וועט דער טאג — ווען דאס פינטעלע מענטש וועט זיך אומיטים דערוועקן.

שוין זענט איר דער ערשטער גיקומין צו מיר.

אנטלאפן פון די מאשין, וואס האט זיך איבערגיריסן אין זיין לויף — און גיקומין זוכן רו אין שאטן פון הייליקע ספרים, תפילין און מזוזות — וואו אלץ איז הייליק —

און הענט זענין הייליק...

זיינע פארמיטינע הענט האבן זיך אויסגישפרייט מיט צופלאשיטע פינגער איבער די צושיינדינע שטיקער פארמיט — די אדערן וואס אין-דער-הייך האבן גיציטערט, אין ווינקל נעבן קוימין האט דאס ווייב אין טיכל — גידרימלט.

נעבן מיר איז גישטאנין א קאלט גלעזל טיי.

מיט מיר איז מיטאמאל עפיס גישען.

עפעס ווי א שווערע לאסט, וואס האט די גאנצע צייט ווי גיהויערט אויף מיינע פלייצעס, וואלט פון מיר אראפגיפאלן אין דרויסן האט פלוצים דער מאטאר פון אויטא, אנגיהויבן הויך ווארטשן.

איך האב זיך אינסטינקטיוו אריס גיטון פון ארט.

מיר איז גיוועזן קאלט אין די שפיץ פינגער.

פלוצים האט דער אלטער זיך אויפגישטעלט.

ער איז גיוועזן בלייך ווי די וואנט.

— וואס — איר גייט? איר האט גיהערט דאס קול פון דער מאשין וואס רופט אייך — און איר גייט?

ער האט זיך צוריק אנידערגיזעצט.

אלץ אין אים האט גיציטערט. דער שאטן אויפן טיש האט זיך שנעל גיווארפן פון איין עק צום צווייטן.

זיין קול איז גיוועזן הויל.

— און איך, אלטער מענטש פון אלטן דור — איך האב גימיינט, אז נון, גיקומין איז שוין די צייט, דער סוף פון מאשין. נון, און דער מענטש דער פארבלאנדזשיטער איז גיקומין זוכן דאס שטילע ווינקל פון הייליקייט, וואו ווערטער זענין הייליק — און הענט זענין הייליק... דאס פארלוירינע גן-עדן.

ער איז גיצליבן שטיל, אומבאוועגלעך.

בלויז די הענט — האבן גיציטערט.

און איך בין גישטאנין.

דורכן פענצטער האט זיך ארייַנגיריסן א שטראל פון דער אויפגייענדיקער זון, באגאלדיט א שטיק טיש.

און מיר האט זיך עפיס איניוויניק אפגיריסן, גישלוכצט. עמיץ האט זיך מיר גידאכט האט הויך גירופן מיין נאמין.

— פארבלייב... גיי נישט... גיי נישט...

ווער האט עס גיזאגט? כ-האב עס דייטלעך ג'הערט.

און דער זקן איז גיזעסן שטיל, אומבאוועגלעך, פארגליווערט בלויז דער שאטן אויף דער וואנט האט גיטאנצט, זיך גיריסן פון ארט.

און פלוצים האט אין מיין נאז א שלאג-גיטון א שארפער ריח פון כלאראפארע און עפיס רויטע טירן, א צושאקלטע רויטע ווינדע — זענין א דורכגישוועבט פאר מיינע אויגן.

המ... כ-בין אמאל גיוועזן ביי מיינס א פעטער אין שפיטאל אין אויסלאנד, זענין די טירן דארט גיוועזן רויט גיפארבט — די ווינדע האט זיך כסדר באוועגט ארויף און אראפ.

פונוואנין — קומט דאס איצט?

דער אויטא, אינדרויסן האט גיגעבן א הויכן פייף.

איך האב זיך אפגיריסן פון ארט — און כמעט אנטלאפן — בלייבט גיזונט... האב איך גיזאגט א ביסל צו הויך מחמת אינערלעכע צוטומלטקייט.

איך האב זיך נישט אומגיקוקט.

אין דרויסן איז דער נעפלשוין גיהאט פארשוואונדן.

די זון האט ראזיק-בלאס זיך צושפרענקלט.

אלע מיינע באקאנטע זענין שוין גיזעסן אין אויטא, — וואו ביסטו אזוי לאנג גיוועזן? האט מיך פארוואונדערט גיפרעגט מיין פריינט — מיר האבן דיך ארומגיזוכט...

כ-האב אים דערציילט

ער האט זיך צולאכט.

— אמאניאק, וואס וויל אומברענגין די מאשינין...

און איז א שונא-מוחלט אונדזער אויטא-וואגן...

כא... כא...

איך בין איינגישטיגן און עפיס אנ-אומרואיקייט האט גינעסטיט אין מיין הארץ.

כ-האב עטלעכע מאל אין מיטן וועג גיוואלט אויסשטייגן.

אך דער ריח פון כלאראפארים...

אבער — כ-האב מיך נישעמט.

וואס איז דיר גישען? האט מיין פריינט זיך גיוואונדערט,

מיר זענין גיפארן.

און אין א פאר שעה שפעטער —

איז עס גיקומין.

א שרעקלעכע קאטאסטראפע.

מיין פריינט האט פארלוירן א האנט.

און איך בין גיווארן פארוואונדיט. און וואונדערלעך. כ-גידענק נאך איצט, ווי אין דער לעצטער מינוט ליגנדיק אזוי באטויבט אין אראוו — איז פלוצים פארבייגישוואומין מיינע אויגן א קאפ גיהילט אין טלית און תפילין — א גראע לענגלעכע באָרד — פון הענט אויסגישפרייטע ווי צום בענטשן...

— המ... אזוי מיין פריינט. א קייגן דעם וואס דו זאגסט...

יא, פאראן דערשיינונגין וועגן וועלכע אונדזערע פילאזאפן מיט דער פענסנע אויף דער נאז —

האט זיך נישט גיחלומט...

הודפס מתוך הארכיון היהודי

ארץ־ישראל

אונדזער וועג קיין ארץ ישראל

פון ד"ר יצחק ברויער פראַנקפורט א. מ.

ד"ר יצחק ברייער גיהער, ווי באַקאַנט, צו די וואָרט פירער פון רעליגיעזן יידנטום אין דייטשלאַנד אַלס גרויסער דענקער און באַגאַבטער שריפטשטעלער. פאַריקן חודש, פאַר זיין אָפּפאָרן קיין ארץ ישראל האט ער פאַרעפנטליכט דעם מאמר אין דער צייט־שריפט פון דער פראַנקפורטער „הירש־גיזעלשאַפט" בחלת צבי. — הגם דעם מחבר נעמט אַלס מאָטיוו דעם יעצטיקן מצב פון יידן אין דייטשלאַנד — האַלטן מיר אָבער, אַז זיינע אמת־יידישלעכע אויספירונגען דאַרף אויך גילטן אַלס שיטה פאַר יידן אין אַלע לענדער.

רעדאַקציע

דער שווערער שיקזאַל, וואָס האט גיטראָפן דאָס דייטשע יידנטום, דאַרף קומען צום אויסדרוק נישט בלויז אין דער זאָרג פון די יידישע פאַמיליע־טאַטעס פאַרן גורל פון דעם יעצטיקן קעגנוואַרט־מאָמענט, נאָר לייגט גלייכצייטיק אויף זיי אַרויף אַן־עול צוזאַמען פאַרן אויפוואַקסנדיקן יונגען דור. מיטן בלויזן האָפן, אַז „עס וועט שוין" בעסער ווערן און „עס וועט זיך שוין" אַלץ צוריק גלייכשטעלן, אָן אַ פעסטן באַשלוס און אָן עפּיס טון, — וועט באמת גאָר נישט גישען.

אויב אונדזער עלטערער דור פאַרמאָגט נאָר אין זיך כאָטש אַביסל לעבנס־קונסט קען ער זיך קוויקן מיט זכרונות פון די פאַרגאַנגענע בעסערע צייטן און פון די דאָזיקע זכרונות שעפּן פאַר זיך יעצט כח און מוט צו האָפן ווידער אויף עפּיס בעסערס. דער נייער דור אָבער וועט דאָך שוין אַפילו דעם דאָזיקן באַלזאַם אויך נישט האָבן! און דערפאַר מוזן מיר טאַקע אונדזער יוגנט ווייזן דעם וועג אין דער צוקונפט — אויב מיר ווילן זיך אַ קייגן איר נישט פאַרזינדיקן.

ס־איז זייער באַקוועם, דעם נייעם דור אָנצוווייזן פּשוט אויפן ציוניזם. אָבער אין תוך אַריין, קען פון די יעצטיקע גישעענישן אין דייטשלאַנד בלויז אַ שיטה פון גידאַנקען לאָזיקייט, אָדער פון הוילער פּאַרטייאישער ליידנשאַפט, דערזען אַ באַשטעטיקונג פאַר דער ציוניסטישער טעאָריע.

וואָס אַמאָל ווייזט זיך אַרויס אַלץ קלאָרער און בולטער, אַז במשך די נאָענטסטע יאָרן פירט דער וועג פון אַ גרויסן רוב דייטשע יידן בשום־אופן נישט נאָך פּאַלעסטינע. ווי די גישעענישן פון די לעצטע וואָכן באַווייזן, איז פּאַלעסטינע אַליין נאָך נישט די לעזונג פון יידן־פּראָבלעם, נאָר בלויז דער גרעסטער צושטייער דערצו.

גראָד אין גלות, פאַרן לעבן פון די יידן צווישן הערשערישע פעלקער, האט זיך די ציוניסטישע טעאָריע אַרויסגיוויזן פאַר אַ באַדייטענדע גיפאַר.

ווי ס־איז שוין מערערע מאָל גיזאָגט גיוואָרן, באַטייט דער ציוניזם, לויט זיין מהות, נישט מער ווי — סעמיטיזם. מיט בלויזן סעמיטיזם קען מען אָבער דעם אַנטיסעמיטיזם נישט באַקעמפן, נישט בלויז אין פּאַלעסטינע — און נאָר אין גלות אוודאי און אוודאי נישט. מעגלעך, אַז דער סעמיטיזם פירט צו גאַנץ אַנדערע מסקנות, ווי דער אַנטיסעמיטיזם. זייערע גרונד־טעזן זענען אָבער אַדורך און אַדורך די זעלבע. און דערפאַר טאַקע — דערציען דעם נייעם דור פאַר בלויזע סעמיטן הייסט אויסליפערן אים דעם אַנטיסעמיטיזם.

אויפן אָנבליק פון די דייטשע גישעענישן שטייט די יידישע ליבעראַל־אַסימילאַטאָרישע שיטה איינגאַנצן ווערלאָז. וועגן דעם תהום־טיפקייט פון איר טראַגיק קען מען זיך לגמרי קיין אמתדיק בילד גאָר נישט פאָרשטעלן. פאַר די פרעגנדיקע בליקן פון דעם יונגען דור מוזן אירע פרעדיקער די אויגן אַראָפּלאָזן. ליבעראַל־אַסימילאַטאָרישע עלטערן, וואָס ווייסן פונים יידנטום נאָך ווייניקער, ווי דער אַנטיסעמיטיזם — האָבן זייערע קינדער גאָר נישט צו זאָגן און גאָר נישט צו געבן. דער וויץ, וואָס קורסירט ביים היינטיקן טאָג אין דייטשלאַנד, אַז דער יידישער טאַטע בעט אַנטשולדיקונג ביים זון פאַר וואָס ער איז בעתן וועלט־קריג נישט גישטאָרבן מיט קיין העלדישן טויט, כדי אַזוי אַרום צו פאַרלייכטערן פאַרן זון זיין וועג אינים לעבן, — דער דאָזיקער וויץ האט פאַרן אַסימילאַטאָרישן טאַטן אַ טיפערן זין. דער טאַטע מוז אייגנטלעך בעטן אַנטשולדיקונג ביי זיין זון, וואָס ער האט אים בכלל אַריינגיבראַכט אין דער וועלט אַלס יידיש קינד, אַלס ייד — בעת ער קען אים לגמרי נישט זאָגן פאַר וואָס און פאַר ווען ער איז אַ ייד.

און דעמלט מאַכט דער אַסימילירטער טאַטע אַ טויטן־שפּרונג אין דער ציוניסטישער מחנה אַריין. און אַז דעם דאָזיקן שפּרונג קען מען מאַכן אַזוי לייכט, צווישן יאָ און ניין, איז דאָס טאַקע אַ באַווייז נישט פאַר, נאָר געגן דער ציוניסטישער שיטה.

אָבער אויך די אָרטאָדאָקסיע, פאַר וועמען דאָס זיין אַ ייד איז שטענדיק אַ געטלעכע באַשטימונג, דאַרף זיך נישט באַגניגן מיטן בלויזן איינהילן זיך אינים וואַרימען פעלץ פון דער אמונה און מאַכן אַן־אָנשטעל אויף בלויז ווירטשאַפטלעכע חשבונות.

פאַר דער אָרטאָדאָקסיע וואָלט באַדייטן זייער שלעכט זעלבסט־פאַרלייקנען, ווען זי זאָל אינים יעצטיקן מאָמענט נישט דערפילן די פליכטן, וואָס די לעצטע גישעענישן לייגן אויף איר אַרויף: קלאָר אָוועקצושטעלן דעם זין פון דער געטלעכער באַשטימונג וואָס קומט צום אויסדרוק אין דייטשלאַנד און אַנטשפּרעכנד דערצו אָוועקשטעלן אויך דעם דערציאונג סיסטעם פון דער אייגענער יוגנט.

און אַפילו בנוגע דעם ליבעראַל־אַסימילירטן יידנטום טאָר די אָרטאָדאָקסיע זיך נישט באַגרעניצן מיט אַ גיפיל פון גירעכטיקייט קייגן זיך אַליין. אויף דער יידישער אָרטאָדאָקסיע ליגט דאָס פולע אחריות אויך פאַר די אַסימילירטע יידן. ס־איז דער חוב פון דער אָרטאָדאָקסיע זיי צו טרייסטן, זיי אויפצומונטערן, מיט אַ ליבע־גידולד זיי אַרויפצופירן אויפן וועג, וואָס כביכול וויל, אַז אַלע יידן זאָלן אויף אים גיין.

און דער דאָזיקער וועג איז בכלל קיין נייער נישט. ס־איז דער אַלטער וועג, אויף וועלכן דאָס יידישע פאָלק האט אייביק צו גיין און גייט טאַקע זינט ס־איז אין דער גישיכטע אַריין. ניי איז בלויז דאָס, וואָס ניינט־אָפּ רעכטס אָדער לינקס פון אויסגיטרעטענים אייביקן וועג. ניי דאַרף בלויז זיין יעצט דער באַוואוסטזיין מיט וועלכן מיר זאָלן זיך אויפסניי לאָזן אויפן אַלטן וועג.

דאָס יידישע פאָלק איז דאָס פאָלק פון מלכות ש־י, פון מלכות שמים. „מלכות שמים" איז גיוועזן דער ציל, וואָס איז אָנגיוויזן גיוואָרן די ערשטע יידן פון דער גישיכטע. דער וועג פונים ערשטן וואַנדערדיקן ייד פון דער גישיכטע איז גיוועזן דער וועג צו מלכות שמים. און גראָד אַזעלכער איז דער וועג פונים יידישן פאָלק אין גלות. ס־איז דער וועג פון מלכות שמים פון דער פאַרגאַנגענהייט צום מלכות שמים פון דער צוקונפט.

דער וועג פון ליבעראַליזם און אַסימילאַציע איז גיוועזן אַ פאַלשער, וואָרן ער האט גיפירט פון מלכות שמים פון דער פאַרגאַנגענהייט צו — ליקווידאַציע פון זיך זעלבסט.

דער וועג פון ציוניזם איז אַ פאַלשער. וואָרן ער פירט פון מלכות שמים פון דער פאַרגאַנגענהייט צו דער — גאָט־פרעמדער נאַציאָנאַל מלוכה פון דער צוקונפט.

נישט אַוועקצוריקן און נישט פאַרעגדערט בלייבט אָבער דער ציל, דער ענד־ציל. אייביק, גראָד אַזוי ווי די באַשטימונג פון יידישן פאָלק, צו זיין דאָס פאָלק פון מלכות שמים אויף דער ערד, אַזוי איז די באַשטימונג פון יידישן לאַנד צו זיין דאָס לאַנד פון מלכות שמים אויף דער ערד.

דער וועג פירט, אַלזאָ, אויסשליסלעך בלויז צום לאַנד פון מלכות שמים. אַ פאַלשער וועג איז דעריבער יעדער איינציקער וועג, וואָס פון זיין ענד־ציל ווינקט נישט צו אונדז דאָס לאַנד פון מלכות שמים. און ווייל דאָס איז דאָס לאַנד פון מלכות שמים קען דער וועג אַהין נישט זיין אָן די תורה, אָדער גאָר קעגן דער תורה, נאָר מיט דער תורה מוזן מיר גיין און נאָר דורך דער תורה אויפגיהאַלטן ווערן. ווייל תורה איז נישט קיין תורה פאַר זיך — ס־איז די תורה פון מלכות שמים, וואָס איז אונדז אָנגיטרויט גיוואָרן.

די תורה פון מלכות שמים: דאָס איז די תורה וואָס איז גישיכטע גיוואָרן. דאָס איז די תורה, וואָס האט אונדז גיטראָגן צום מלכות שמים, פאַרטריבן פון מלכות שמים און — פירט צום מלכות שמים פון דער צוקונפט. **תורה עם דרך ארץ ישראל:** אט דאָס איז אונדזער וועג!

די תורה, אין באַצוג צום וועג, וואָס פירט אונדז צום לאַנד פון מלכות שמים איז די תורה פון מלכות שמים, וואָס בילדעט די קהלה, וואָס אָרדנט די ווירטשאַפט, וואָס פירט־איין גירעכטיקייט די הערשענדע תורה.

די גלידער פונים יידישן פאָלק, וואָס באַוועגן זיך אויפן דאָזיקן וועג, דעם אייניציק־ריכטיקן, זענען די אונטער־

הודפס מתוך הארכיון היהודי

טאגין פון מלכות שמים פון דער צוקונפט; וואנדערנדע אונטערטאנין — אפילו ווען זיי זענין שוין לאנג אינים לאנד; זיכער און קלאר אין ציל — אפילו ווען זיי זענין ווייט טונים לאנד. זיכער אין אונדזער ציל וואנדערן מיר אויף אונדזער וועג, ביז עס וועט אנקומין דער הייליקער גיזאלבטער פון גאט — ביז משיח וועט קומין!

* * *

צום „מלכות שמים אויף דער ערד" פון דער צוקונפט פירט אונדזער וועג. לאמיר זיך לאזן אויף אים היימן פולן באוואוסטזיין! לאמיר, ענדלעך האבן דעם מוט זיך און אנדערע אפן צו זאגן, אז סאציאלע עמאנציפאציע, אנטיסעמיטיזם, ציוניזם, וועלט־מלחמה, באלפור־דעקלאראציע, נאציאנאלע היים, נאציאנאל־סאציאליזם: — אז די אלע גראנדיעזע ערשיינונגין זענין פאר אונדז צייכנס פון גאט, אוועקגישטעלט אויף א וועג, וואס פירט אונדז זייט הונדערטער יארן, מיט דער תורה אויפן סאמע פראנט — קיין ארץ ישראל.

דאס גאנצע ברענענדיקע פייער פון אונדזער גבואהש־פארגיזאגטער צוקונפט מוזן מיר און אונדז יעצט אויפסנייע אויפפלאמין, כדי אונדזערע קינדער, אונדזערע ליבעראלע און אסימילירטע ברידער צו אונדז צו נעמין, פון דער פרעמד אוועק צו רייסן. אונדזערע קינדער מוזן מיר דערציען אלס אונטערטאנין פון צוקונפטיקן מלכות שמים; אונדזערע אסימילירטע ברידער מוזן מיר גיווינין. פארן צוקונפטיקן מלכות שמים מוזן מיר דערפלאמין אויך אונדזערע ציוניסטישע ברידער; מיר מוזן זיי דורך ווארט און טאט ווייזן, אז דער זין און צוועק פון אונדזער טויזנט־יעריקן מארטירער־ליידן איז גיוועזן נישט כדי צו שאפן אין פאלעסטינע א פרישע — באלקאן־מלוכה, נאר כדי דערמיט אויפצושטעלן דאס מלכות שמים אויף דער וועלט, וואס זאל ברענגין א ישועה נישט בלויז פאר אונדז יידן, נאר פאר דער גאנצער ליידנדער מענטשהייט.

זאל די אגודת ישראל־וועלט ארגאניזאציע זיין גרייט אויפצושרייבן אויף איר פאן די דאזיקע הייליקע אויפגאבע אינים יעצטיקן מאמענט!

א גרוס פון הייליקן לאנד

פון דירעקטאר ד"ר ל. דייטשלענדער

(סך־הכל פון א נסיעה איבער ארץ ישראל)

קומט עמיץ נאך ארץ־ישראל און באטרעט דעם באדן פון הייליקן לאנד, מוז ער אינגאנצן פארכאפט ווערן פונים שיינקייט, וואס באווייזט זיך דארט און וואס האט נישט קיין גלייכן אין דער גאנצער וועלט. און אז מ־איז שוין דארט — וויל מין די פאר וואכן פונים אויפענטהאלט גענצלעך ווידמין די מקומות הקדושים, וואס זענין באהויכט מיט יידישער גישיכטע און אויפוועקן אין אונדזער רעיון די זכרונות, וואס רעדן צו אונדז פון די בלעטער פון דער גישיכטע.

ווארן איז דאך יעדער מקום, וואס מיר באטרעטן נאר אין ארץ־ישראל, גיהילט און איינגיוויקלט אין הייליקער טראדיציע!

נעמין מיר, למשל, ירושלים, וואס אלץ דער היסטאריש־דענקענדער ייד דערזעט אין דער דאזיקער אלטער שטאט, לאזט זיך גארנישט אויפצייכינין אפילו אין א לאנגין מאמר: די קברים פון אונדזערע נביאים און מלכים, די מערה פון אומגליקלעכן מלך צדקי', די גרויסע בריכות, וואס שלמה המלך האט אויסגיבויט, כדי די שטאט צו פארזארגן מיט וואסער און איבער אלים, — די אלטע מויער דער כותל המערבי, דער לעצטער עדות פון אמאליקער גיגאנטישער גרויסקייט, וואס רופט ביי אונדז גלייכצייטיק ארויס דעם פארגלייך מיט די פרעכטיקע קולט־צענטערן פון אנדערע רעליגיעס.

ס־איז זייער שיין און טיף־בעלערנד, צו וואנדערן איבערן לאנד מיטן תנ"ך אין דער האנט און אפצושטעלן זיך דארט, וואו ס־רעדן צו אונדז די פארבליבינע זכרונות פון אונדזער גישיכטע. מיר האבן אזוי גיטון ביים ירדן, דורך וואנין יהושע האט די צוועלף שבטים אינים לאנד אריינגיפירט; ערפורכטיק זענין מיר שטיין גיבליבן שטיל ביים אלישע־קוואל אויפן כרמל, וואו ס־גיפינט זיך דער שאטן פון אליהון; אין חברון, וואו ס־רוען די אבות און נישט ווייט פון זיי — דער פרישער בשותפותדיקער קבר פון די ישיבה־בחורים, וואס זענין נהרג־גיווארן ערשט פאר פיר יאר; ביים ים־המלח; ביי די חורבות פון יריחו; און יבנה; אין בית־חרן; און בית־שוע, אויף די שלאכט־פעלדער פון די מכבים; אין טבריה, אויפן קבר פון רמב"ם, אין מירון, אויפן קבר פון רבי שמעון בן יוחאי — און אזוי ווייטער און ווייטער, אויף מקומות אן א צאל „פון דן ביז באר־שבע", פון אלטע, אלטע און גאר־אלטע צייטן.

אבער לאמיר א בליק־טון אויך אין דער געגנווארט.

ס־איז א באוואוסטע זאך, אז אין פארגלייך מיט די פאר מלחמה־צייטן האט זיך די באפעלקערונג־צאל אין ארץ־ישראל נאך מער, ווי פארטאפלט. ביים היינטיקן טאג זענין שוין דארטן קרוב צוויי מאל הונדערט טויזנט יידן. אז די אויפנאם־פעיקייט פון לאנד איז נאך דערמיט נישט אויסגינוצט און אז א ווייטערער צושטראם פון עולים, וואלט גיוועזן א ברכה פארן לאנד, — איז פאר אלימין א באקאנטע זאך. און דעריבער טאקע איז גיוועזן א גיבאט פון דער שעה איניס קאמף פאר אונדזער זעלבסט־דערהאלטונג, וואס „אגודת ישראל" האט אין די לעצטע טעג, צוזאמין מיט אנדערע יידישע פאקטארן, *אויפגיהויבן א ענערגישן פראטעסט קעגן דעם יעצט בארעכטיקטן באגרעניצן די עליה קיין ארץ־ישראל.

ווי שיין, ווי וואונדערבאר ס־זאל אבער אויך נישט זיין דאס בילד וואסווארפט זיך אונדז אין די אויגן איבעראל, וואו ס־שפראצט אויס א נייע לעבן, — מוז אונדזער ארגאניזאציע, די „אגודת ישראל", וואס דאקומענטירט מיט איר עקזיסטענץ דאס צוגיבונדנקייט צו תורת משה, ביי יעדן פרישן ישוב־פונקט שטעלן זיך די פראגע וועגן דעם איינציקן זין פון דאזיקן נייעם פונקט. און דעריבער טאקע טארן מיר די אויפטון פון אונדזערע געגנער אפילו נישט גרינגשעצן; דאס אחריות אבער, וואס מיר טראגן פארן רעליגיעזן מצב פון לאנד — מוזן מיר אפן אנערקענין, סיי פאר פריינט, און סיי פאר פיינט, און דער עיקר, גיהעריק פארטיידיקן.

א קלוגער, פרומער ייד פון מאה־שערים אין ירושלים, האט זיך מיט מיר אויסגיטענהט:

כ־פארשטיי לגמרי נישט, וואס די ציונים באקעמפן אונדז אזוי שטארק און ס־איז מיר גענצלעך אומפארשטענדלעך, וואס זיי פארווענדן אזוי פיל כוח און קראפט, כדי צו באקעמפן די זעלבשטענדיקע אגודיסטישע קהלות אין ארץ־ישראל. אויב ס־וואלט קיין אגודת־ישראל בכלל נאך נישט עקזיסטירט, וואלטן די ציונים אליין גימוזט שאפן אזא ארגאניזאציע, כדי פארן גיוויסן פון דער וועלט צו קענין פארטרעטן אונדזערע זיטלעכע תביעות אויף אונדזער לאנד. ווארן אויב דער רעליגיע־לאזער און גאטלאזער סאציאליזם פארלירט אין דער גאנצער וועלט זיין ממשלה, — טא פארוואס „זאל ער איבער אונדז יידן הערשן גראד אין ארץ־ישראל?

און אט די דאזיקע איינפאכע ווערטער פון אן־איינפאכן ייד ליגט באהאלטן א טיפער, שמערצלעכער אמת. אין ארץ־ישראל מוז אגודת ישראל באהאנדלט און באאורטיילט ווערן לויט די איינערלעכע, אלטע ניזעצן, נישט בלויז די גרויס פון דונאם־באזיץ אליין דארף אנטשיידן און זיין מאסגעבענד. אזוי דארף זיין על־פי שכל. אבער פראקטיש וואס זען מיר?

— פון אלע זייטן ..ען מיר צו אונדז א באציאונג, וואס ווייזט ארויס סימפטאמין פון נישט־וועלן פארשטיין, נישט־וועלן באגרייפן, — פשוט א שנאה אן פארגלייך!

און ווייל מיר גיפונין זיך אין אזא מאדנע מצב, האט אן־ערשטקלאסיקע טאפלטע באדייטונג א גרויס גישעעניש ביי דער ארטאדאקסיע אין ארץ־ישראל. בעת דער נייער רב־הראשי פון די אגודיסטישע קהלות אין ארץ־ישראל הרב דושינסקי האט מיט א קורצער צייט צוריק איבערגינומין זיין אמט און אין דאס ערשטע מאל ארויסגיטרעטן עפנטלעך אין הייליקן לאנד, — איז זיין ארויסטריט גיוועזן א מאניפעסט, וואס איז עלול צו שאפן א נייע אטמאספערע פון שלום און געגנזייטיקן צוטרוי. ער האט אויסגישטרעקט זיין האנט צו שלום מיט אלע די, וואס זענין גרייט אויך צו ארביטן פארן זעלבן צוועק, וואס זיין אייגנטלעכער ציל איז אין ארץ־ישראל: גליענדע חיבת־הארץ, וואס איז אויסן צו בויען דאס לאנד און פארשפרייטן דארט תורה און יראה.

און די דאזיקע ארביט האט זיך שוין אנגיהויבן א דאנק דעם „קרן־הישוב".

—וואס עס האבן במשך די אלטע צייטן גישא.., אין ארץ־ישראל די קרייזן, וואס האבן מיט זייער וועלט־אנשויאונג פארטרעטן די זעלבע שיטה, וואס אגודת־ישראל פא. טרעט ביים היינטיקן טאג און וואס אגודת־ישראל טוט ביים היינטיקן טאג פארן אויסבוי פון א רעליגיעזער אטמאספערע אין ארץ־ישראל — וועגן דעם אלימין ווילן מיר יעצט נישט מאריך זיין. מיר וו[illegible]ער ארבי[illegible]ן ווייטער בויען און ווייטער שאפן, א.. — זאלן קומין צ. אונדז און אונדז צוהעלפן אלע די, וואס זענין אדורכגידרונגין מיטן הייסן גלויבן פון דער ארץ־ישראלדיקער הייליקער פארגאנגינהייט און אויך הייליקער צוקונפט און אזוי ארום ווען מיר בשותפות אויספארמין דעם רצון מיטן כוח, דעם גייסט מיטן קערפער פאר א נייי לעבן, פאר א נייי לעבן פון אייביקייט און הייליקייט אין אונדזער אייביק־הייליקן לאנד, אין ארץ־ישראל!

הודפס מתוך הארכיון היהודי
עמוד 15 מתוך 24

א מיליאָן גילדן פאַרן „קרן הישוב״

אין זיין ארץ־ישראל רעפעראַט אויפן לעצטן אגודה - צוזאַמענפאָר האט פרעזידענט הרב יצחק מאיר לעווין פירגעלייגט אַ גרויסע געלט - קאמפיין פארן „קרן הישוב״ אין דער הויך פון אַ מיליאָן גילדן. די קאָנפערענץ האט מיט גרויס התלהבות אויפגינומען דעם קאַמפיין צו פראַקלאַמירן.

ס׳פאַרשטייט יעדער שוין היינט, אַז די ביז איצטיקע זאַמלונגען פאַר קרן הישוב זענען נאָך לחלוטין גאַרנישט, אַנטקעגן די גראַנדיעזע אויפגאַבן, וואָס שטייט פאַר דעם רעליגיעזן יידנטום אַצינד בנוגע דעם פאַרברייטערן דעם רעליגיעזן ישוב אינים הייליקן לאַנד.

פון אונדזער זייט זענען מיר מבטיח נישט בלויז צוצוהעלפן דעם דאזיקן וויכטיקן קאמפיין, נאָר אים צו שטיצן מיט אַלע כוחות. שוין די העכסטע צייט, אַז דער ברייטער ארטאדאקסישער עולם זאָל פאַרשטיין זיין היסטארישן חוב לגבי דעם אויפבוי פון הייליקן לאַנד.

אָפּפאָר פון דער ערשטער גרופּע עולים

די ערשטע ארטאדאקסישע גרופּע עולים פאָרן אָפּ קיין ארץ־ישראל דעם 22־טן סטיטשן ה. י. דאָס זענען די וואָס האָבן באַקומען סערטיפיקאַטן דורך דער אַגודה. צווישן די אָפּפאָרנדע געפינען זיך אויך חברות פון בנות־אגודת־ישראל.

א בנות־מחנה אין לאָדזש

אין פאַרשטענדיקונג מיטן קרן־הישוב דירעקטאריום, גרינדעט די בנות־צענטראַלע אין לאָדזש אַ בנות - מחנה, וואָס וועט קענען אַריינעמען בערך 30—40 פּערזאָן. עס וועלן אָנגינומען ווערן אין דער מחנה נאָר אפיציעלע מיטגלידערנס פון „בנות״ און נאָר פון אַזעלכע שטעט, וואָס וועלן האָבן צוגישיקט זייערע רעגיסטריר - בריוו ביז חמשה־עשר־בשבט. די רעגיסטריר־בריוו ווערן אָנגינומען נאָר פון די שטעט וואָס שיקן גלייכצייטיק אָפּ דעם תרומת־חברה אָפּצאָל.

גינויע אינפאָרמאַציעס וועגן די באַדינגונגען אָנגינומען צו ווערן אין דער בנות־מחנה אין לאָדזש, ווערן גיגעבן נאָר אַפיציעלע ארגאַניזאַציעס, וואָס זענען אָנגישלאָסן אין דער בנות - צענטראַלע און זייערע בריוו זענען פאַרזעען מיטן איינהייטלעכן סטעמפּל. אויך מוז זיין בייגילייגט אַ פּאָסט־מאַרקע פון 30 גר. אויף תשובה.

די וואָס וועלן פאַרשפּעטיקן מיטן צו שיקן די רעגיסטריר - בריוו, זענען מיר נישט פאַראַנטוואָרטלעך, אַז זיי וועלן אָנגערקענט ווערן אין דער בנות־מחנה, וואָס ווערט אַצינד גישאַפן. אויך באַטאָנען מיר נאָך אַמאָל, אַז רעגיסטריר - בריוו האָבן נאָר דעמאָלט אַ חשיבות ווען עס איז אויסגיפילט די רובריק „מיר האָבן שוין אָפּגישיקט פאַר תרומת - חברה „גילדן״. עס מוז זיין צוגישריבן דער סכום און דאָס געלט מוז שוין זיין אָפּגישיקט.

אדרעס פון דער בנות־צענטראַלע:
centrala „B n o s" Łódz,
skrz. poczt. 146.

ארץ־ישראל־וואָך פון „בנות״

אין שייכות מיטן בנות־חודש, איז אויך גיוועזן פאַראויסגיזעען אַ ספּעציעלע ארץ־ישראל וואָך. צוליב די אַגודה־קאָנפערענץ, ביי וועלכע ס׳איז גיוועזן פאַרנומען די לייטונג פון צ. ס. איז דאָס איינאָרדנען די ארץ־ישראל־וואָך אָפּגילייגט גיוואָרן. די טעג שיקט פונאַנדער דער צ. ס. אין לאָדזש, אַ ספּעציעלן צירקולאַר וואו ס׳איז אָנגיוויזן די אַרבעט פון דער ארץ־ישראל־וואָך.

עס איז פאַראויסגיזעען דאָס איינאָרדנען אין יעדן ארט אַ ספּעציעלע ארץ־ישראל אַקאַדעמיע, דאָס שאַפן אין יעדן ארט אַ ספּעציעלע ארץ־ישראל־קאָמיסיע פון „בנות״ ווי אויך דאָס פונאַנדערטיילן די ספּעציעלע ארץ־ישראל־קאַרטן.

אויספירלעך דעם גאַנצן אַרבעט - פּלאַן באַקומט יעדע אָרגאַניזאַציע צוגישיקט.

ה׳ בנימין מינץ גיקומען פון ארץ־ישראל

אונדזער חשובער מיטאַרבעטער ה׳ בנימין מינץ איז גיקומען פון ארץ־ישראל קיין פּוילן אויף אַ לענגערער צייט. ה מינץ אַלס פירער פון דער אינפאָרמאַציע און פאַרמיטל־ביורע אין ארץ־ישראל מצד דער אַגודת־ישראל וועט דאָ אַרבעטן אין פּוילן פאַרן קרן־הישוב קאַמפּיין. אין קומענדיקן נומער וועלן מיר ברענגען אַ שמועס מיט ה׳ מינץ, אין וועלכן ער וועט באַזונדער אינפאָרמירן אונדזערע לייענערנס וועגן די אויסזיכטן און מעגלעכקייטן פאַר דער יידישער רעליגיעזער טאָכטער אין הייליקן לאַנד.

א רייזע־בוך וועגן ארץ־ישראל

דער באַקאַנטער יונגער ארטאדאקסישער שריפטשטעלער ה׳ משה מאַרק גרייט צו אין דרוק אַן־אינטערעסאַנט אילוסטרירט רייזע־בוך „ארץ ישראל״. ה׳ מאַרק איז מיט אַ יאָר צוריק גיוועזן דער באַגלייטער פון גערער רבין אויף זיין רייזע אין הייליקן לאַנד. דאָס בוך וועט ברענגען באַשרייבונגען און שילדערונגען פון דער רייזע און פון באַזוכן אין אַלע ווינקעלעך פון ארץ־ישראל. דאָס דערשיינען פונים דאָזיקן בוך האט אַרויסגערופן אַ גיוואַלטיקן אינטערעס צווישן די ברייטע לייענער־קרייזן פונים ארטאָדאקסישן עולם.

תוצרת ארצנו

די קרן הישוב צענטראַלע אָרגאַניזירט אָפּטיילונגען פונים פאַרקויף פון תוצרת־ארץ־ישראל. עס איז דער חוב פון אַלע אונדזערע בנות־אָפּטיילונגען צוצוהעלפן דאָס אָרגאַניזירן דעם פאַרקויף פון „תוצרת ארצנו״ און וועקן די ארטאָדאקסישע פרויען־מאַסן צו קויפן די פּראָדוקטן פון אונדזער הייליק לאַנד.

ארץ־ישראל־קאָנפערענץ אין פראַנקפורט

אין פראַנקפורט איז פאָרגעקומען אַ גרויסע ארץ - ישראל קאָנפערענץ פון אַגודת־ישראל. אויף דער דאָזיקער קאָנפערענץ האט ד״ר דייטשלענדער, וואָס איז אַקאָרשט צוריקגיקומען פון אַ רייזע אין ארץ־ישראל אָפּגיגעבן אַ גינויען באַריכט פונים איינלעבן זיך פון די ארטאָדאקסישע דייטשע עולים אין ארץ־ישראל. די קאָנפערענץ האט באַהאַנדלט דאָס פּראָבלעם פון אַ שטאַרקער עליי׳ פון דייטשע רעליגיעזע יידן קיין ארץ־ישראל און ס׳זענען אָנגינומען גיוואָרן וויכטיקע באַשלוסן.

טראַגישער גורל פון „מזרחי״

ד״ר ש״ב פעלדמאַן האט אַרויסגיגעבן אַ בראָשור מיטן נאָמען „אין קאַמף פאַרן רעליגיעזן ארץ - ישראל״. דער מחבר רעכנט זיך אָפּ מיט דער ציוניסטישער אָרגאַניזאַציע פאַר איר שטערן די אַרבעט פון אויפבויען אַ יידיש־רעליגיעז ארץ־ישראל. די רפואה צו אַלע צרות און פּורעניות, וואָס דער „מזרחי״ האט אויסאויסצושטיין, זעט דער מחבר אינים שאַפן אייגענע מזרחיסטישע קרנות. צי איז טאַקע ה׳ ד״ר פעלדמאַן אַזוי נאַאיוו, אַז די מזרחיסטישע קרנות וועלן דאָס בויען אַ רעליגיעז ארץ־ישראל, דאָס איז גאָר אַ גרויסער ספק. ה׳ ד״ר פעלדמאַן ווייס אַליין, דאָס וואָס אַלע מזרחיסטישע פירער האָבן שוין הונדערט מאָל לעצטנס עפנטלעך מתוודה גיוועזן, אַז נאָר אַ פאַראיינִיקטער פראָנט פון די גרויסע מאַסן רעליגיעזע יידן זענען עפּיס בכוח אויפצוטון פאַר אַ תורהדיק ארץ־ישראל.

דער „מזרחי״ האט אָבער פון אַלע זיינע קלעפּ מצד דער ציוניסטיש־סאָציאַליסטישער הערשאַפט נאָך גאָרנישט גילערנט און גאָרנישט פאַרגעסן. דער „מזרחי״ האַלט זיך ווייטער ביי די פּאָליס פון די ציוניסטישע אדונים און וויל נישט פאַרלאָזן דאָס „גלות פון ציוניזם״.

דער גורל פון „מזרחי״ איז ווייער אַ טראַגישער.״ די ערלעכע און באַוואוסטזיניקע רעליגיעזע יידן פון „מזרחי״ קומען אַלץ מיין בסדר צו דער הכרה, אַז נאָר די זעלבסטשטענדיקע ארטאָדאקסישע אַגודה־אָרגאַניזאַציע וועט בכוח זיין צו שאַפן אַ שטאַרקן רעליגיעזן ישוב אין ארץ־ישראל.

חנוכת־הבית פון די לאָדזשער „בנות״

מוצש״ק פ׳ שמות איז אין אייגענים לאָקאַל פּאָלודניאָוואַ 20 פאָרגיקומען דער חנוכת־הבית פון דעם נייען לאָקאַל. נאָך דער עפנונג־רעדע פון דער פירערן פרל. שלענצקאַ האָבן גיהאַלטן רעפעראַטן אַדוו. מ. רייכמאַן, רעד. א״ג פרידנזאָן און פּרנס ד״צ זילבערשטיין. נאָך דעם האָבן נאָך גירעט לערערן פר. קאַן און אַנדערע בנות־פירערנס. שפּעטער איז אויך פאָרגיקומען אַ גימיטלעך צוזאַמען־זיין מיט פאַרווייליגג און גיזאַנג. דער אָוונט האט איבערגילאָזט אַ שטאַרקן רושם.

די החלטות וועגן „בית יעקב״ און „בנות״ אויפן אַגודה־צוזאַמענפאָר

צוליבן מאַנגל אין פּלאַץ, וועלן מיר ערשט ברענגען די וויכטיקע החלטות פונים גרויסן אַגודה־צוזאַמענפאָר וואָס נוגע „בית יעקב״ און „בנות״ אין קומענדיקן העפט פון זשורנאַל נומער 113, אויך וועלן מיר אין דעם נייען העפט געבן די רשימה פון די זאַמלער פאַר יחי״ל און פאַרשידענע אַנדערע ידיעות.

א האַרציקן מזל טוב ווינטשן מיר אונדזער ח. לערערן פרל. מרים טויבע צו איר חתונה מיט ה׳ יהודה לייב שטיין (גאַרוואָלין). זאָל ג—טלעך גליק און אייביקע צופרידנהייט אייער נייען לעבנס־וועג באַגלייטן. אויך ווינטשן מיר מזל־טוב אונדזער גיוו. לערערן פרל. ח. אונגער (לאָדזש) צו איר פאַרלאָבונג מיט ה׳ יאַנקעלעוויטש.

אוניעיאָוו

בנות אגודת ישראל

צו דער פאַרלאָבונג פון אונדזערע גיטריַיע בנות־חברה און מיטאַרבעטערן פרל. מרים בוקסבוים מיט ה׳ חיים גינציק (קראָקע) ווינטשן מיר אַ האַרצלעכן מזל־טוב, אייביק גליק און צופרידנהייט.

גריי־סאַנץ

די ב״י לערערשאַפט
און בנות־אַגודת־ישראל

טר״ 1

הארכיון היהודי

דער מענטש - רבי שמשון רפאל הירש זצ״ל

רעפלעקסן
צו זיין 45 יארצייט

פון ש. אלטער

מיר קענען אים, דעם פירער און מנהיג ד״ר הירש זצ״ל. מיר קענען אים דעם גרויסן טעאלאג און דענקער „בן עוזאל״. מיר קענען זיין בלומין-שפראך זיין אינערליכן התלהבות פאר קדושה, זיין אויסערלעך מסירת-נפש און עבודה פאר אמונה. נאך איז איז גישט פארקלונגין זיין דונערדיקן פאראלע. און ווען אויך נאר איינער בלייבט, איין ייד מיט די ספר-תורה אין האנט, אין הארץ און אין מוח — אויך דער איינציקער איז גינוג און די זאך פון פאלק ישראל בלייבט נישט פ.ר לוירן״.

ער, „דער איינציקער״ וואס האט מיט זיין אמת, מיט זיין התלהבות מיטגיריסן א גרויסן טייל פון פארלוירינע, פארבלאנדזשיטע און ער, פארויס „מיט די ספר תורה אין האנט, אין הארץ אין מוח״ מיט ברענענדיקע פאקעלן פון זייגע פייער-שפריציקע-ווערטער, גילו כטן, גיפירט זיי, צוריק א היים צוריק צו זייער יידישן און מענטשלעכן „אין״... ווייניק, זייער ווייניק האבן אים גיקאנט אלץ — נישט דער אויבערמענטש, דער פירער נאר דער — חבר, דער מיטמענטש וואס וויל אויף א הארציקן אופן, מיט דעם יידישלעכן „תוכחת מגילה — ואהבה מסותרת. היימיש און פריינטלעך, מיט ליבע מילדע אויגן און יענע גיטריישאפט פון ברודער, וואס נעמט אן צארט אונטערן ארים „דארט גיי נישט — ווייל ס׳איז א גרוב״.

יענער זעלטינער מענטשלעכער דופק, שלאגט ארויס פון אלע זיינע ווערק. מיט דעם ציטער און צאפל פון אזוי פיל אמת, וואס ווארימט אפילו אין אונדזער מענטשן-ארימע היינטיקייט.

מיר וועלן פרואוון ווי ווייט מעגלעך, צו געבן אזא בילד פון זיין בליק אויף די גיביטן פון רחמים (בין אדם לחברו) תפארת (בין אדם לעצמו) וואס ווערן ביי אים אקסיאמירט אונטער די דעפיניציעס: משפטים — מצוות און עבודה.

א.

שבת...

אונטער דעם דאזיקן נאמען, באגרייפן מיר - אבסאלוטע שלומת — נשמה יתירהדיקייט און מנוחה. — נישט בלויז די גייסטישע נאר אויך — און אפיציעל טאקע נאר די פיזישע. די מנוחה פון חומר — דריקט זיך אויס אינים גיוועגלעכן זין פון אויסרוען נאך די חולדיקע שווערע ארבעט. די נשמהדיקע מנוחה איז — די ארבעט פון דעת, השתלמות — עצמית תפלה און תורה, אויף וועלכן דער ייד דארף זיין פיזישן רו-טאג פארווענדן.

און דער חול...

דעם חול דארף מען פארייניקן מיטן שבת-גידאנק, דורך פארשבתן זיין חולידיקייט, דען דאס איז דער עיקר-אויפגאבע פון זיין מענטשלעכקייט, זיך צושטעלן העכער איבער צייט, דאן ווען זיין אויסערלעכקייט איז משוקע אין די מ״ט שערי חול, דארף זיין פנימיות אין זיין אינערן, זאל לייכטן דאס שבת-ליכט וואס זאל באהויכן זיין גראקייט.

„יום השישי — ויכולי השמים, מיר פארייניקן אט די צוויי פסוקים. דער ערשטער — דער סימבאל פון וואכידיקייט. דער אנדערער — סימבאל פון א סוף פון גיוועזן, — ויכולו. און אן-אנהויב פון א ווערן אין זיין — וישבות, ויברך

(טורב)

וואס לערנט אונדז ד״ר הירש זצ״ל: „מיט די דאזיקע קורצע ווערטער טוסטו פעסטשטעלן, אז ווי נאר ג—ט האט באשאפן דעם מענמשן (פרייטיק) האט ער אים באלד גיגעבן דעם אות, דעם גרויסן ערהאבינעם צייכן — שבת

(דארט)

און דאן ביים אפשיד פון די שבת מלכתא, גיט אונדז ד״ר הירש זצ״ל זיין קאמענטאר איבער די ברכה „בורא מאורי האש״.

„דאס פייער, איז איינס פון די שטארקסטע ווירקונגס־מיטלין וואס דער מענטש באנוצט צו זיין שאפן, אלזא דיין גאנצע ווירקונגס-קראפט איז פון ג—ט אזוי, אז דו — מענטש דארפסט צו זיין פייער אויסנוצן מיט יענע גיפילן פון אידעלע און צארטע שטראלן.

(שבת — 19 — בריוו)

מיר וועלן עס פרואוון מסביר צו זיין אויף אזא אייגנארטיקן — אופן:

מיר באנוצן דאס ווארט „מאורי האש״ און נישט בורא האש.

די דעפיניציע „מאור״ טרעפן מיר ביי די זון און לבנה-באשאפונג.

יא, מענטש! פארוואנדל דיין פייער אין א מאור, אין יענע ווארימע און ליכטיקע דערנדיקע שטראליקייט פון די הימל-מאורות, אזוי אז מע זאל איבער אזא אש קאנין מאבן א ברכה.

און דאס — וועלן מיר פארענדיקן מיט „ר׳ הירשס ווארט — „שמור — היט עס איין, באהאלט אויף ווייטער, נעם עס מיט אין דיין וואכידיק לעבן״ (דארט) יא, ווייל דער מוצאי שבת איז שוין אן-ערב פון א ווייטערדיקן שבת.

ב.

דאס סאציאלע לעבן, דער קאלעקטיוו פארנעמט ביי הירשן דעם אויבן-אן און איז — אזוי צו זאגן — דער שטריך, דער חוט של חסד — וואס ציט זיך דורך זיינע ווערק, מענטשן-ליבשאפט, צוטרויען, אמת און גיטריישאפט די עטישע מדות פון תלמוד. ווי פארבי-טערט און מיט אזויפיל הארץ-ווייטיק רעט ד״ר הירש וועגן „די וויסטע איינטיילונג פון די איינהייטלעכע תורה, צווישן מצוות בין אדם לחברו ובין אדם למקום. דאס, וואס האט גורם גיווען צום צווייטן חורבן״.

אבער דא שטראפט ער, ס׳פארשווינט זיין מילדקייט וואס ער באהאלט עס, פארדעקט עס די אהבה מסותרת - אין די רעאלע פארים פון תוכחת מגילה. הוכח תוכיח... און ער שטראפט טאקע, זעענדיק די קאנסעקווענצן וואס אזא — כמעט איינגיבירגערטע שטה — קאנברענגין, ער פאדערט:

„גאנצע יידן פון א גאנצע תורה״!
ער פארטייטשט דערביי

„תורת ד׳ תמימה — נאר א גאנצע, נישט טיילבארע תורה קאן זיין — משיבת נפש דאס גליק, די פולקאמע און אבסאלוטע צופרידנקייט״

*

און דא, לאזט ער אויס זיין ערשטן טייל „קאלענדאר״ ביים חודש טבת „ווי באלד דו ביסט „רע לשמים״ אדער „רע לבריות״ אין יעדן פאל פארזינדיקסטו זיך פאר ג—ט. כל־זמן מיר מאכן נישט קיין גלייכע פארשריט איןביידע טיילן מצוות — בין אדם למקום ובין אדם לחברו — מיט גלייכן אנטשידינים ערנצט. כל־זמן, מיר האבן נישט אפגיווישט דעם ערשטן פלעק פון „חורבן בית ראשון״ און „חורבן בית שני״ דורכדעם, וואס מיר זענען גיווארן גאנצע יידן; — אזוי לאנג טארסטו זיך אליין נישט רימין און נישט רימין דיין צייט מיט איר פארשריט״

ר׳האט גישריבן אין חודש טבת, דעם חודש פון זיין יארצייט, אלזא א שטיק צוואה.

ג.

וועגן פאמיליען-לעבן:

מיר נויסן, ביי אונדזערע היימישע חסידישע יידן, חתמיט מיט זיך אונטער „פלוני בן פלוני ורעיתו״—ד. ה. אז די פרוי ווערט באצייכנט אלץ רע — חבר. מיר זעען אין איר נישט די פרוי, נאר דעם מיט-מענטש וואס פארשטייט, טיילט זיך מיט אונדז אין פרייד און אין לייד. דאס איז דער יידישלעכער קוק אויף דעם.

ד״ר הירש זצ״ל, דערזעט אבער אין די פרוי און בכלל אין גאנצן אידילישן פאמיליען-לעבן א מין קדושה, א מין לויטערקייט און אצילותדיקייט. ס׳איז דא א סך ג—טלעכקייט אין דעם צוזאמין-לעבן פון א פאמיליע. אויך די חז״ל דעפינירן עס. אז—בזמן שיש שלום בית שכינה שרוי׳ ביניהם—דען דער האלבער שם. רוט צווישן די אותיות איש אשה, דען נאר דאן ווען זייער צוזאמין־לעבן איז באהויכט מיט יענים אידעאל, האבן אפילו די ערדישע באגריפן א הויכן עטישן און ג—טלעכן ניווא.

ד״ר הירש פארענדיקט זיינע „אגרות צפון״ מיט א מזל־טוב וואונטש צו זיין קארעספאנדענט „די פרוי, וועלכע איר וועט פון היינט אן, אנרופן אייער גיהייליקטע „מקודשת״ זאל אייך שאפן א הייליק הויז״.

גיהייליקטע-אט אזוי ווי אונדזערע חז״ל האבן עס דעפינירט „קדושין״ ווייל מיר שטעלן זיך אפ אויף די קדושה, וואס ליגט אין די פאמילארישע אידיליע — א הייליקטום..

פאראן א נאך נישט פארעפנטלעכט ווארט פון ד״ר הירש זצ״ל, וועגן די ברכה „אוזר ישראל בגבורה״, וואס גייט גיוועגלעך אויף דעם גארטל וואס מיר — גייען ביי די תפלות. פארגלייכנדיק דעם אויסדרוק: גבורה, מיטן מאמר איזהו גבור הכובש את יצרו. ערקלערט ער, די באדייטונג פון גארטל, וואס מיר מאכן דערמיט א מחיצה און מיר שטעלן העכער דעם חלק העליון פון ארגאניזם—הארץ און מוח ווי דעם נידריקערן. וואס וואונטשט ער צום פאמיליען־לעבן: „זאל אייער לעבנס-בעכער, זיין אנגיפילט מיט אזוי פיל זיסקייטן אז איר זאלט קיינמאל נישט אריינפאל אין קיין־יאוש — אבער אויך מיט אזוי פיל ביטערקייט, אז איר זאלט קיינמאל נישט שטאלצירן און אייער הארץ זאל נישט איבערמוטיק ווערן;״ דער שביל הזהב, דער קו הממוצע, באשיידן אן איבריקע אספיראציעס און באשיידינע אמביציע.

כ׳שטעל מיך אפ אויף אייניקע רעפלעקסן, וועלכע — כאראקטעריזירן דעם גרויסן ייד—אלץ מענטש און נאענטער מענטש.

אינים טאג פון זיין יארצייט איז ווערט אינטערצושטרייכן די באמערקונג, אז אין אונדזערע שולן, באזונדערס ביי די עלטערע קורסן און בנות, דארפן די ווערק פון ד״ר הירש זצ״ל נישט בלויז צ באשיינין די ביבליאטעק־שענק, נאר ווערן אין כחברותא אדורכגיארבעט און ווי ער אליין ז״ל זאגט:

שמור—עס איינצוהיטן, מיטנעמין אינים וואכידיקן לעבן.

ביטש ביומא דהילולא שלו.

הודפס מתוך הארכיון היהודי

אויך שטאַנד-געריכטן...

א. י. ליפּמאַנאָוויטש

ווייל ס'זאָל נישט זיין אונדזער פאַרלאַנג נאָך דער פאַרדינטער שטראָף פאַרן פאַרברעכער פילן מיר דאָך מיטלייד מיט אַ מענטש, וואָס ווערט ראַפּטום גישטעלט פאַר אַ שטאַנד-געריכט, און נאָך איידער ער לאָזט אַרויס די פאַרע פון מויל, קלאַפּט מען שוין צוגויף אַ תּלי' פון זייביטוועגן און אַ שמאַלע ענגע וואַרגנדיקע פעטלע וואַרט שוין ביי אים אָפּצונעמען דעם לעצטן אָטעם. און דאָ רעט זיך וועגן פאַרברעכער, וואָס האָבן כשר פאַרדינט פאַרכאַפּט צו ווערן פון אַזאַ מיתה משונה.

אַצינד, ווי גרויס דאַרף נאָך צו זיין אונדזער רחמנות, ווען אַ שטייגער אַזעלכע עקזעקוציעס ווערן אויסגיפירט איבער גאַנץ פרומע כשרע נשמות?

ליידער באַמערקן מיר נישט, אַז טיילמאָל זענען מיר אַליין דורך אונדזער אומפאַרזיכטיקייט, איבעריק פלאַפּלין און קליינלעכע נקמה, די שנעל-ריכטער וואָס טראָגן אַרויס אַ פּסק אויף אַזעלכע, אומשולדיקע מענטשן און די קאָנסעקווענצן פון אַזאַ פּסק-דין זענען נאָך גרויזאַמער ווי די אכזריותדיקע עקזעקוציע.

אט אייניקע משלים:

אַ בכבודיקער ייד, האט קינדער צו לייטן, פירט אַ שיין גישעפט, זיין הויפּט-מסחר איז אַ גיוויס אַרטיקל וואָס ער באַקומט אויף קרעדיט אין אַ פאַבריק. מאַכט זיך אַ מעשה און דער פאַבריקאַנט באַגעגנט זיך אין אַ קור-אָרט מיט אַ בן-עיר פונם דערמאַנטן סוחר, צורעט מען זיך איבער פאַרעלידינע ענינים. שמועסנדיק אַזוי פרעגט דער פאַבריקאַנט דעם בן-עיר צי ער קען נישט דעם סוחר פון זיין שטאָט.

סוחר: אַוודאי קען איך דעם ייד.

פאַבריקאַנט: און וואָס מיינט איר קען מען דעם ייד קרעדיטירן?

פאַרקייכט זיך דער בן-עיר און מיט זיין, פון אסטמאַ דערשטיקטן אָטעם, שטויסט ער קוים אַרויס די ווערטער: ק—ר—ע—ד—י—ט? ו—ו—י—י—ס א—י—ך!

דער קרעדיט ווערט דעם סוחר אָפּגישטעלט. דאָס גישעפט ליקווידירט און דער ייד בלייבט בעירום ובחוסר כל און מיט אומפאַרזאָרגטע קינדער דערצו.

נאָך אַ פאַל;

אַן-עלטער פאַר-פאָלק פון גדולי היחוס און גבירישע מענטשן, זענען ל"ע אַראָפּגיפאַלן פון דער מדרגה און ס'איז ביי זיי פאַרבליבן זיצן אַן-עלטער מיידל. קיין שום שידוך האט זיך נישט גיפירט. איינמאָל האט מען אָנגישלאָגן אַ זייער פּאַסיקן שידוך, אַ יינגל מיט אַ וואויל-לערנער און אַ קענער במילי דעלמא, מיט אַן-אייגן גישעפט. מ-איז זיך צוזאַמענגיקומען. דער חתן האט ביי די אבי-הכלה און מיידל זייער אויסגינומען. און דעסגלייכן דאָס מיידל ווידער האט אין חתנס אויגן און אין די אויגן פון זיינע עלטערן אויך זייער נושא-חן גיוועזן, מ'איז מושוה גיוואָרן מכּוח נדן, וואוינונג און איינריכטונג און אָפּגישמועסט אַ זמן אויף תּנאים צו שרייבן.

די מאַמע און דאָס מיידל גופא, האָבן אַ הייבקומינדיק, „בסוד" צופויקט פאַר פריינט און שכנים וועגן צוקונפטיקן שידוך. דער פאָטער, אַז מע מאָנט אים משקה אין שטיבל לאָזט ער אַנהערן, אַז בקרוב וועט ער אי"ה געבן אַ סך משקה. און גוטע פריינט ווינטשן, פאַרשטייענדיק וואָס ער מיינט, ס'זאָל זיין אין אַ גוטה שעה.

לימים פאָרט די מוטער פונם בחור מיט אַ יידענע פון דערזעלבער שטאָט פון וואַנען דאָס מיידל, די מדוברת שטאַמט, צושמועסט מען זיך און אַ וואָרט נאָך אַ וואָרט, פרעגט דעם בחורס מאַמע די יידענע צי זי קען נישט די לייט וואָס מ-האָט סאָרגישלאָגן פאַר אונדזער זון, בלאָזט זיך די יידענע אָן ווי אַנאינדיק פאַרשיינבלט זיך מיטן גוידיר און פאַנפיט קוים אַרויס: ד—א—כ—ט ז—י—ך ג—אָ—ר א—נ—ע—ל—ט—ע—ר מ—י—י—ד—ל!

פון דעם גאַנצן שידוך לאָזט זיך אויס אַ בוידים.

נאָך אַ פאַל.

דער סוחר ל. מאַכט אַ רעקורס צו דער שטייער-קאָמיסיע. קעגן די צו הויכער שטייער-באַמעסטונג, וואָס באַדראָט דעם קיום פון זיין עקזיסטענץ.

איינער פון די צוויי יידישע מיטגלידער אין דער אָפּשאַצונגס-קאָמיסיע, אונטערשטיצט ענערגיש דעם רעקורס. דער צווייטער יידישער מיטגליד — אַ בכבודיקער מענטש, נאָר אַ געגנער פון סוחר ל. — פאַרגראָבט דעם קאָפּ אין אַן-אַקט אין וועמענס תּוכן ער איז מכלומרשט זייער פאַרטיפט, גלייך ער וואָלט גאָר נישט גיהערט, וועגן-וואָס ס'רעט זיך דאָ, נאָר איבער זיינע ליפּן שוועבט אַ לייכטער שמייכל ווי אַ הויך.

דער בליק פונם קאָטיסיע-פאַרזיצנדן פאַלט אויפן דאָזיקן שמייכל און ער רופט זיך אָן: ווען איך זאָל גלויבן אין די מסקנות פונם חשובן מיטגליד איבערן קאַטאַסטראָפאַלן מצב פונם סוחר ל. וואָלט דאָס יידישע סוחרטום אַליין אויס מיר גילאַכט.

די שטייער-סטאַווקע ווערט באַשטעטיקט; דער סוחר ל. רואינירט.

און דרייען זיך אַרום די דאָזיקע דעליקווענטן, ווי שאָטנס. טאָג טעגלעך באַגעגנין זיי זיך מיט שפּאָטישן בליק פונם שונא און מיט דעם מאה-שחורה-אויסדרוקי וואָס גוטע פריינט טראָגן אַ קייגן ווי אַ נדבה, אַ בושה אין פּנים און ווייטיק אין האַרץ.

צי איז אַזאַ לעבן נישט ערגער ווי די אכזריותדיקע עקזעקוציע?

און דאָס זענען קרבנות פון נישט פאַרגינין, פון איבעריק פלאַפּלין און קליינלעכע חשבונות, איבער וועלכע מיר האָבן אויסגיפירט אַ שנעל-אורטייל.

אויך שטאַנד-געריכטן!

אליעזר שינדלער

אֱדום און יִשׂרָאל

צי איז ביי זיי גאָר אַנדערשט מעגלעך, ווי אונדז צו בראָטן און ברענין,
זיי — די משרתים פין מולך, די יורשים פון סדום...
צי קענין און ווילן זיי אונדז מוחל-זיין און פאַרגעסן,
דעם „לֹא תִרְצָח" — דעם „אַל תִשְפכו דָם"?!...

זיי, וואָס בענקין און גאַרן נאָך מרידות און מלחמות,
און לעכצן ווילדע נאָך הריגות און שפיכות-דָמים...
צי קענין זיי אַנדערשט ווי האַסן די אומה פון ישעיהן און עָמוס,
און פייניקן דאָס פאלק, וואָס שטרעבט צום „וְהָיָה באַחרית הַיָמים?!"...

ווינטער-מאטיוו

ס-איז מיר דער האַרבסט און זיין
טרויער-דערווידער
דער זומער—אין לאַנגער גסיסה.
און צוקאָפּנס פון חולה די וואָלקנס
צוועקלאָזע טרערן פאַרגיסן.

דער ווינטער ער איז מיר שוין ליבער
עס ליגט שוין דער מת אויפן דיל...

און מיד שוין פון לאַנגע גיוויינין
עס שווייגען יתומים שוין שטיל...

עס איז מיר דער ווינטער שוין ליבער
די ערד אַ גיצירטע אין שנייען
באַווייזט אויף די ליפּן אַ שמייכל
און אין האַרצן פאַרבאַהאַלט זי די
ווייען...

יש-אל עמיאט.

ארכיון אסופות

הארכיון היהודי

הודפס מתוך הארכיון היהודי

ביילאגע צום
בית־יעקב־זשורנאל
נומער 112

בנות־בלעטער

טבת תרצ"ד

די בנות־אגודת־ישראל־באַוועגונג

רעפעראַט פון אליעזר גרשון פרידנזאָן

(גיהאַלטן גיוואָרן אויפן פערדן לאַנד־צוזאַמינפאָר פון „אגודת־ישראל" אין פוילן) מאָנטיק, כ"א טבת)

חשובע קאנפערענץ!

אַזוי גוט ווי דער רעליגיעזער יידישער קיבוץ אין פוילן, טון זיך אויך צוהערן אונדזערע שוועסטער צו דעם אַלים, וואָס עס ווערט דאָ גירעט און פּראָקלאַמירט. ס־איז דעריבער וויכטיק, אַז נאָך דעם ווי מיין חשובער פריינט ה' אָרלעאַן האט פאַר אייך דאָ גירעט וועגן די בית־יעקב־שולן, אַז איר זאָלט זיך אויך צוהערן, וועגן דעם צווייטן עטאַפּ, וואָס גיט השלמה אונדזער רע־ליגיעזן פרויען־חינוך און דאָס איז די באַוועגונג פון בנות־אגודת־ישראל.

דער ערשטער חלום

באַלד נאָך די ערשטע שפּראָצונגען פון דער בית־יעקב־באַוועגונג, ווען מיר זע־נען זיך צונויפגיקומען דאָס ערשטע מאָל אין וואַרשע מיט ניין יאָר צוריק, אין חודש אדר תרפ"ה, אויף אַן־ערנצטער באַראַטונג אַרויפצופירן די בית־יעקב־שולן אויף העכערע מדריגות פון שלימות, האבן שוין אַלע גיחלומט וועגן דעם שאַפן אַ ווייטערע היים פאַר דער יידישער טאָכטער, פאַר זעלבסט־דערצי־אונג און איר גיזעלשאַפטלעך אויסלעבן זיך, אינים זין פון אונדזערע יידישקייט־אידעאַלן.

איך באַנוץ דעם טערמין גיחלומט, וייל מער ווי אַ חלום, ווי אַ פאַנטאַסטי־שער טרוים איז עס נישט גיווען און נישט גיקענט זיין. אַלע וואָס האבן גי־קוקט גלייך אין פנים אַריין דעם מורא־דיקן גייסטיקן מצב פון דער דערוואַק־סינער יידישער טאָכטער און אַבסער־ווירט איר ווילד גייעג נאָך אַלע בהלות פון כל־מיני אַסימילאַציעס, די אַלע האבן זיך אָפּגיגעבן אַ דין־וחשבון, וואָס עס הייסט גיין שאַפן אַן־אָרטאָדאָקסישע פרויען־באַוועגונג, בפרט פון דער יוגנט. תלמידות, וואָס האבן שוין גיהאַט אין זיך קולט גיווען דעם גייסט פון דעם בית־יעקב־חינוך איז בכלל גיווער זייער ווייניק בנמצא, פשוט, אפילו די קליינע צאָל שולן, האבן אויך קוים עקזיסטירט אַ יאָר־צוויי, אַזוי, אַז ס־האט נישט גי־קענט זיין קיין רייד פון האָבן אפילו בלויז דאָס מענטשן־מאַטעריאַל צו שאַפן אַזאַ באַוועגונג.

אַז מיר מוזן אבער פאַרט מאַכן די התחלה, האבן אַלע אונדזערע דעמאָלט נאָך גאָר קליינע צאָל עסקנים פון „בית־יעקב"־שולן איינגיזעען און אויף מיר איז אַרויפגיליינט גיוואָרן דער שווערער עול צו נעמען אין האַנט די איניציאַטיוו פון דער דאַזיקער גיוואַגטער אונטער־נעמונג. איך האב דאַן אין אַ פּאָר חדשים שפּעטער גישאַפן דעם צייטווייליקן צענטראַל־סעקרעטאַריאַט אין לאָדזש און דער דאַזיקער סעקרעטאַריאַט, איז במשך די ניין יאָר, עד־היום, גיוואָרן ב"ה אַ לעבעדיקער צענטער־פּונקט פאַר אַלע איניציאַטיוויס און שאַפונגען פון אונדזערע רעליגיעזע שוועסטער. דאָס פאַרקירצטע וואָרט „בנות" וואָס איז היינט שוין אַזאַ פּאָפּולער וואָרט אין אונדזער וועלט, איז אַ שיינע פּאָר יאָר גיווען באַקאַנט נאָר יחידי־סגולה, און איך גידענק נאָך, אַז ביז ס־האט גובר גיווען דער גידאַנק דאָס ניי־גיבוירינע קינד אָנצורופן ביים ו*כטיקן נאָמען ווי עס פאַרשטייט עס היינט יעדער פשוט, גאַנץ פשוט, בנות־אגודת־ישראל, אויך דאָס האט גידויערט אַ היבש ביסל צייט.

די קידוש־השם־מאַניפעסטאַציעס

בסך־הכל אַ פּאָר חדשים שפּעטער איז אונדז שוין גילונגין צו לייגן דעם גרונט־שטיין פון בנות־אגודת־ישראל אַלס אפיציעלע אָרגאַניזאַציע. דאָס איז גיווען, איך וועל עס אָנרופן, די ערשטע קליינע קידוש־השם־מאַניפעסטאַציע פון דער רעליגיעזער יידישער טאָכטער. אין כ"ג אדר תרפ"ו זענען זיך צוזאַ־מינגיקומען די ערשטע 25 פיאָנערנס אין לאָדזש אויף אַ גרינדונגס־קאָנפע־רענץ פון „בנות" אַלס פאַרשטייערנס פון 10 אָפּטיילונגען. אבער שוין אַט דער קליינער צוזאַמינפאָר, וואָס האט גילייגט דעם יסוד צו דער בנות־באַוועגונג האט גיפונין אַ שטאַרקן אָפּקלאַנג אין דער יידישער פרויען־וועלט. בסך־הכל מיט 3 יאָר שפּעטער, ניסן תרפ"ט זעען מיר שוין דעם צווייטן צוזאַמינפאָר אויך אין לאָדזש צו וועלכן ס־קומען אפיציעלע 200 דעלעגאַטנס פון בערך 80 אָפּטיילונגען, דאָס איז גיווען, וועל איך אָנרופן די מיטעלע קידוש־השם־מאַניפעסטאַציע און אין איין יאָר שפּע־טער, אין ניסן תר"ץ קומט די גרויסע און גראַנדיעזע קידוש־השם־מאַניפעס־טאַציע, דער צוזאַמינפאָר אין וואַרשע. ווער גידענקט דאָס נישט דעם רושם פון ספּעציעל דעם וואַרשעווער צוזאַ־מינפאָר! ביי וועלכן אגודיסט האט נישט דעמאָלט זיך גיהויבן דאָס האַרץ פאַר פרייד צוזעענדיק ווי הונדערטער יידישע טעכטער זענין מקדש־השם ברבים! אַזוי האט יעדע פּגישה, יעדע קרייז־קאָנפע־רענץ, יעדע עפנטלעכע פאַרזאַמלונג פון „בנות" דערגרייכט דאָס זעלבע, קידוש־השם, און דאָס איז שוין אַליין אַ שטאַרקער באַווייז, אויף חיפּל בנות־אגודת־ישראל האט גיגעבן כבוד און גרויסקייט דאָס גרויסע ג—טס פאָלק. ביים היינטיקן טאָג ציילט די בנות־באַוועגונג 200 אָפּטיילונגען מיט אַן־ערך 20 טויזנט חברות. כמעט די זעלבע צאָל זענין אויך פאַראַן בתיה־פאַרבאַנדן, פון קינדער וואָס לערנין אין די בית־יעקב־שולן. „בנות" איז כמעט די איינ־ציקע יידישע פרויען־אָרגאַניזאַציע, וואָס ווירקט לטובת אַלץ, וואָס יידיש איז און וואָס ס־איז נוגע די צרכים פון כלל־ישראל.

אין קאַמף מיט אַסימילאַציע

„בנות" אַלס המשך פון דער בית־יעקב־שול האט אויפגישריבן אויף איר פאָן אַלס הויפּט־פּאַראָל: אַ מלחמה דער אַסימילאַציע מיט אַלע אירע אַנשיקענישן און אומגליקן פאַרן יידישן פאָלק און זיינע הייליקע קנינים! אַזוי האט „בנות" אויף אַלע אירע צוזאַמינפאָרן און עפנט־לעכע צונויפקומען פּראָקלאַמירט, דעם קאַמף קעגן ציוניסטישער, סאָציאַליס־טישער, העבראַיסטישער און יידישיס־טישער אַסימילאַציע.

אינים אַרביט־פּראָגראַם פון „בנות" פאַר־נעמט אַ חשוב אָרט די אַרביט פאַר יידיש לשון, אבער נאָר צוליבן טראַ־דיציאָנעלן און רעליגיעזן חשיבות פון יידיש. די לשון־אַסימילאַציע ווערט דורך „בנות" באַקעמפט, און דערפאַר, ווייל אויף יידיש רעדן די גרויסע מאַסן רע־ליגיעזע יידן מיט זייערע גדולים וצדיקים בראש. ווייל אין יידיש איז אַריינגיגאָסן גיוואָרן במשך הונדערטער יאָרן אַזויפיל תורה, חסידות, מוסר און דבקות צום אויבערשטן און אויך דער־פאַר, ווייל יידיש איז טאַקע אַ נאָענטער קרוב פון לשון־הקודש.

אין דער דאַזיקער אַרביט האט גיהאַט אַ גרויסע השפּעה די מיטאַרביט פונים גרויסן פרומען ייד און גרעסטן יידיש־פאָרשטער און פילאָלאָג פון אונדזער צייט, ד"ר שלמה בירנבוים. דאָס יידיש אין אונדזער פרויען־באַוועגונג, ווערט אויך כסדר גירייניקט אין פאָרים און אינים סיגנון פון אַלע משכיליש־אַסימי־לאַטאָרישע השפּעות.

דער קאַמף קעגן אַסימילאַציע, בלייבט אבער נישט שטיין בלויז ביי יידיש, נאָר ווערט פאַרברייטערט אויף אַלע פראָנטן, אַזוי היט אָפּ די בנות־באַוועגונג אירע חברות פון דער פּריצות־אַסימי־לאַציע בנוגע דעם מאָדע־לבוש, ווען זי איז אַנטי־צניעותדיק. „בנות" שטאַלצירט מיטן יידישן נאָמען „בנות". האט דאָס באַוואוסטזיין פון שטרעבן צו אַ יידיש ארץ־ישראל אינים גייסט פון דער תורה. „בנות" אַרביט פאַר געבן אירע חברות אַ סך יידיש וויסן, שעורים פון תנ"ך, יידישער גישיכטע, דינים און מוסר, ווערט גיגעבן אין יעדער בנות־אָפּטיילונג. „בנות" פירט אַ רעליגיעזע זעלבסט־דערציערישע אַרביט אויף וואָס מיר קענין שטאָלץ זיין! „בנות" שאַפט די סביבה, די אמת־יידישע אַטמאָספערע פאַר דער יידישער טאָכטער, וואָס וויל זיך אויסלעבן יידיש, רעליגיעז און אגודיסטיש. די בנות־חברה איז דער טיפּ פון דער אמתער בת־ישראל. „בנות" פירט אויך אַ גרויסע אַרביט פאַר צדקה, גמילות־חסדים און סאָציאַלער פאַרזאָר־גונג. „בנות" האט אויך די גרעסטע פאַרדינסטן אין אָרטאָדאָקסישן לעבן ביים העלפן שאַפן אַ ריינע יידישע לי־טעראַטור, דאָס נייע יידישע ספר, צו גיפּאַסט צו דער צייט, וואָס איז אין דער פאָרים פון שפּראַך און סגנון אבער אַלט־יידיש בנוגע תוכן און מהות. פאַר „בנות" שטייט אבער העכער פון אַלץ, דער ציל, צו זעען די חברות אין זייער פּראַקטישן לעבן, קרעפטיק אין יידישקייט, במחשבה ובמעשה. „בנות" טוט אויך אומיטום העלפן די בית־יעקב־שולן מיט וואָס ס־איז נאָר מע־לעך, ווייל אינים חינוך פון בית־יעקב זעט „בנות" דעם איינציקן יסוד פאַר אַ גיזונט יידיש רעליגיעז פרויען־דור.

הודפס מתוך הארכיון היהודי
עמוד 19 מתוך 24

אין דער ארביט פון „בנות" זענען אויך אין א סך ערטער באטייליקט יידישע פרויען, און נישט נאר בלויז מיידלעך. „בנות" באוועגט דער יידישער פרוי, דער יידישער מוטער זיך צו פארטראכטן איבערן גורל פון כלל-ישראל. דאס איז א גרויסע דערגרייכונג, ווייל די יידישע פרוי איז על-פי-רוב פאסיוו און גלייכגילטיק צום גרויסן דערוואך-פראצעס פון רעליגיעזן יידישן פאלק.

„בנות" פאר דער אגודה

דער נאמען „בנות-אגודת-ישראל" איז נישט בלויז אויפן פאפיר, די „בנות" זענען פאר דער „אגודה" א שטארקער שטיץ-פונקט. די פריידן און ליידן פון ארטאדאקסישן כלל פון דער אגודה זענען אויך די פריידן און ליידן פון דער רעליגיעזער יידישער טאכטער פון „בנות". ביי יעדער פאסירונג און געשעניש אינים אגודה-לעבן, איז די „בנות" באטייליקט. ווען למשל די אגודה מאניפעסטירט צוליב אירס אנ-אפגיהאלטינים נצחון אויפן געזעלשאפטלעכן קולטורעלן צי פאליטישן פראנט, זעט מען אויך די „בנות" מאניפעסטירן דערפאר. ווען די אגודה חלילה האט וועלכע ס-איז אבידה און טרויערט דערויף, זעט מען אויך די „בנות" מיט אין זייער אבילות און צער. ביי יעדער אקציע וואס די אגודה פירט, „קרן הישוב", „ישיבת-חכמי-לובלין", „קרן-התורה", בית-יעקב-סעמינאר, ארטאדאקסישע פרעסע וכדומה, זעט מען די „בנות" בראש אין זייער אקטיווקייט און ענערגישער מיטארביט. מיט רעכט פארדינען די „בנות" אנגירופן צו ווערן די ב ו נ ו ת פון אגודת-ישראל.

די אגודה פאר „בנות"

אין דער זעלבער צייט אבער, וואס „בנות" פאר דער אגודה איז שוין ווי גיזאגט, אזא וויכטיקע דערגרייכונג און ריזיקער הילפס-כוח, מוז מען באדויערן, וואס די געגנזייטיקע באציאונג צו „בנות" פון אגודה-טוער און סתם אגודיסטן איז נישט קיין צופרידנשטעלנדיקע און טייל מאל אפילו א סתירה-דיקע, וואס רופט ארויס פארביטערונג און צער. איך וויל דא דערמאנען א ווארט וואס דר. נתן בירנבוים האט אמאל אויסגירופן מיט זיין פייערדיק-ערנצט קול אויף אן-אגודה-צוזאמענפאר. איך בין-מיט דער אגודה אומצופרידן— זאגט נתן בירנבוים—אבער מיינט נישט אז מיטן רעיון, מיט דער אידעע צי מיטן פראגראם פון דער אגודה בין איך אומצופרידן. ניין, איך בין אומצופרידן— שרייט בירנבוים—מיט זייער א סך אגודיסטן, וואס זענען נישט מקיים, וואס דער רעיון און דאס פראגראם פון דער אגודה הייסט.

אינים צענטראל-סעקרעטאריאט פון „בנות" אין לאדוש ליגן מאסן דאקומענטן, וואס באווייזן אויף ווי ווייט נאך גאר ווייניק פארשטענדיניש ס-איז פאראן ביים ברייטן אגודיסטישן עולם פאר דער בנות-באוועגונג בכלל און פארן אפשאצן דאס חשיבות פון דער רעליגיעזער יידישער טאכטער בפרט. פאראן שטעט און שטעטלעך וואו די אגודיסטן טון גארנישט כדי מחוק צו זיין דעם קיום פון „בנות" אין זייער ארט. שוין נישט רעדנדיק, וואס אויף דער זעלבער צרה, וואס ס-ליידט בית-יעקב-שולן וואו עס שיקן נישט א סך ארטאדאקסישע יידן זייערע קינדער, באמיען זיך אויך נישט א גאנץ סך אגודיסטן צו דערנענטערן זייערע טעכטער צו „בנות". בנות-עסקנות טרעפן אן גאנץ אפט אויף פארשלאסינע טירן ביי אגודיסטן, ווען זיי קומען מאנען און פאדערן צושטייער פאר זייערע אקציעס און זאמלונגען.

פראדוקטיוויזאציע פון דער פרויען-יוגנט

מיר טארן אויך נישט פארגעסן, בעת מיר רעדן אזוי אפט וועגן דער פראדוקטיוויזירונג פון דער יוגנט, צו האבן אויפן רעיון דאס גרינדן האנדלס און פאלק-שולן פאר מיידלעך. מיינע פריינט רעד. א. מ. ראגאווי אין ווארשע און דיר. בערלינער אין לאדוש פירן אן מיט אזעלכע שולן און שוין זענען פאראן סימנים פון גוטע דערגרייכונגען. אונדזער חוב איז דאס בסדר צו פארברייטערן און פארפאלקאמען, און דאן וועלן מיר א סך העלפן אונדזער פרויען-יוגנט צו קענען זיך פארשאפן א שטיקל קיום אין לעבן.

באלד וועלן מיר דא הערן דעם רעפעראט פונים פועלים-פירער ה' פראם, וועלכער וועט זיכער אין דער גאנצער שארפקייט פונאנדערוויקלען דאס ווייטיקסטע פראבלעם פון רעכט אויף ארביט פאר רעליגיעזע יידישע ארבעטער. אויך פאר פרויען איז די פראגע פון

רעכט אויף ארביט און באשעפטיקונג

פאר דער רעליגיעזער יידישער טאכטער. איך וואלט מיר גיווינטשן, אז יעדער פון אייך חשובע דעלעגאטין זאל בכובד ראש אדורכלייענען דעם אפעל פון דער בנות-צענטראלע, וואס איז דא אויך פארטיילט גיווארן בנוגע דער דאזיקער אנגיווייטיקטער פראגע. זייט וויסן, אז דאס דחקות און נויט, וואס פארכאפט טאג אויף טאג אלץ ברייטערע קרייזן פון יידישן פאלק טרעפט אויך זייער טראגיש און מוראדיק דער יידישער טאכטער. דער פרנסה-קריזיס און די שרעקלעכע ירידה פון דער יידישער עקאנאמיק האט שוין פון לאנג אוממעגלעך גימאכט דעם גרעסטן רוב פון די יידישע דערוואקסינע טעכטער צו קענען אויסגיהאלטן ווערן פון זייערע עלטערן. טויזנטער יידישע רעליגיעזע מיידלעך מוזן זיך אליין פארדינען אויף זייער ברויט, פון די קליינע שטעטלעך וואנדערן זיי אויס אין די הונדערטער אין גרויסע שטעט צו געפינען ארביט און באשעפטיקונג, כדי צו קענען זיך מפרנס זיין בכבוד.

אויף די אלע נויט-ליידנדע און באשעפטיקונגס-לאזע יידישע מיידלעך, לאקערן פארשידינע בעצן, ס-גיבן זיך אפ אלס זייערע אפוטרופסים פארטייען מכל המינים און ליידער אפילו דעמאראליזירנדע עלימענטן און נאר יחידות קענען ביישטיין דעם שווערן „נסיון צו הונגערן און בלייבן ביי זייער רעליגיעזיטעט און יידישקייט. לעצטנס א דאנק די גישאפינע פארמיטלונגס-שטעלעס ביי די בנות-ארגאניזאציעס אין גרעסערע שטעט, קען דער עקאנאמישער מצב פון די יידישע רעליגיעזע טעכטער אביסל ווערן גילינדערט און עס איז אונדזער הייליקער חוב די דאזיקע ארביט פארטצוזעצן מיט די ענערגישסטע כוחות און ברייטסטער מיטהילף. זאלן-זשע אונדזערע אגודיסטן טון אלץ וואס עס איז נאר אין זייער יכולת צו פארענטפערן דאס פראבלעם פון רעכט אויף ארביט און באשעפטיקונג פאר דער רעליגיעזער יידישער טאכטער.

די תכלית-פראגע

אלע וויסן, ווי פארקאמפליצירט ס-איז ביים היינטיקן טאג די תכלית-פראגע פאר דער יוגנט. ס-שטייט פאר אונדז אין זייער גאנצער שארפקייט דער „אם אין קמח אין תורה" און אויב דאס איז פאר דער מענער-יוגנט אויך א גינוג ברענינד פראבלעם, איז עס נאך פיל-פאכיק מיין א צענטנער-שווערע פראגע פאר דער פרויען-יוגנט. אינים תכלית-פראבלעם פארנעמט א גרויס ארט דאס ענין פון בויען א יידיש משפחה-לעבן. הגם ס-איז שוין א סך גישריבן און גירעט גיווארן וועגן דעם, אז רייכע רעליגיעזע יידן זאלן ביים זוכן שידוכים פאר זייערע בחורים אין דער ערשטער ריי מדקדק זיין אויף יידישקייט, רעליגיעזיטעט און אגודיזם, האט זיך פארט דאס ענין נאך כמעט קיין ריר נישט גיטון. נאך אלץ ווייטער זוכן רוב רייכע חסידישע מהותנים געלט, גרויסע נדנים און דאס לעצטע איז די פראגע וועגן דער רעליגיעזיטעט פון דער כלה, נישט גיקוקט דערויף, וואס טויזנטער האבן שוין באצאלט רבי-געלט פאר דער פארקריפלטער שיטה און הונדערטער טראגעדיעס זענען שוין דערפון ארויסגיקומען. האט מען נאך אלץ דערפון גאר נישט גילערנט. (אצינד, ווען מיר פארמאגן גאנצע מחנות פון רעליגיעזע יידישע טעכטער, מוז ענדלעך קומען א גאנץ נייער קוק אויף דעם פראבלעם פון שידוכים און זאל יעדער אגודיסטישער פאטער קודם-כל פאדערן, אז די וואס קומט אריין אין זיין משפחה צו שפינען ווייטער דעם פאדים פון זיין עתיד, זאל זיין א רעליגיעזע יידישע טאכטער, א טרעגערין פון דער בנות-פאן.

אויך בנוגע דער עלי' קיין ארץ-ישראל פון דער יוגנט, וואס ווערט אנגיפירט פון אגודת-ישראל, מוז פארזארגט ווערן צו שיקן אינים הייליקן לאנד נאר משפחות, און הארמאנישע אגודיסטישע משפחות. סערטיפיקאטן זאלן באקומען פון דער אגודה נאר נשואים, און טאקע נאר אזעלכע וואס האבן חתונה כדת משה וישראל, און מיט אפיציעלע חברות פון „בנות". איך פריי מיך דא פעסטצושטעלן מיט א באזונדערער שמחה, אז דאס קרן-הישוב-דירעקטאריום גייט אין דער פראגע אייניק מיט דער בנות-צענטראלע. אויף להבא מוז אבער דאס נאך שטרענגער און גינויער אפגיהיטן ווערן.

די נסיונות פון „בנות"

פארטראכט אייך רבותי איבער די נסיונות פון דער יידישער רעליגיעזער טאכטער, וואס גיפינט זיך אין „בנות". יעדער טאג און יעדע שעה ברענגט א נייען נסיון, וואס אונדזער רעליגיעזע יידישע שוועסטער דארף ביישטיין, כדי צו בלייבן גיטריי אונדזער אידעאל. אויף דער בנות-באוועגונג קען מען באמת דעם אלטן אלטן אויסרוף זאגן „רבות בנות עשו חיל ואת עלית על כלנה". א סך יידישע פרויען אין אונדזער גישיכטע האבן העלדישע מעשים באוויזן פארן יידישן פאלק און זיין תורה, אבער „זאת-בנות-אגודת-ישראל-עלית על כלנה! אין צייטן פון שווערן גיראנגל פאר יעדער יידישער זאך, פאר יעדער נקודה פון יידישקייט, שטייגסטו און גייסט אריבער אלץ און שטאלצירסט מיט אגודת-ישראל. אין דער בנות-ארביט טרעפט מען זיך אן אויף כל-ערליי שוועריקייטן. עס איז א דוחק אין א צוגענגלעך יידיש ספר, עס פעלט א ריינע יידישע ליטעראטור, עס איז נישטא קיין פארשטענדיניש ביים ברייטן יידישן פרויען-עולם פאר ארביט לטובת הכלל, אויך דער אגודיסטישער עולם פארשטייט ווייניק צו העלפן „בנות". די נויט און עלנט פון טויזנטער בנות-חברות איז מוראדיק. די וועלט ארום איז פרעמד און געגנעריש צו די אידעען פון דער טראדיציאנעלער „בת ישראל", אבער בנות-אגודת-ישראל גייט זיכער און פעסט אויף איר שווערן וועג צום נצחון. אויף דער היינטיקער קאנפערענץ פון די בעסטע און גיטרייסטע שלוחים פון אגודת-ישראל לייגט די בנות-באוועגונג גרויסע האפנונגען.

ביים אננעמען אייערע באשלוסן וועט איר זיכער אין אלע בנות-פראבלעמען וואס זענען אייגנטלעך די פראבלעמען פון אגודת-ישראל גידענקען און איר וועט פאר דער ברייטער וועלט פייערלעך דערקלערן:

לא אלמן אגודת ישראל!

(לאנג-דויערנדע אפלאדיסמענטן).

הודפס מתוך הארכיון היהודי

5 וואיעוואודזטווע - קאנפערענצן פון בנות-אגודת-ישראל

נאך א גיהעריקער צוגרייטונג טרעט צו ענדלעך די בנות-צענטראלע ארגאניזירן די צוגיזאגטע וואיעוואודזטווע-קאנפערענצן. די קאנפערענצן קומין פאר אומיטום מיט אן-איינהייטלעך באשטימט פראגראם. דער סדר איז פאלגנדער: וואַרשע – כ"ו שבט (11 לוטי). לובלין – ג' אדר (18 לוטי). קראָקע – י' אדר (25 לוטי). קעלץ – כ"ג אדר (4 מערץ) און לאדזש – ב' ניסן (18 מערץ).

די בנות-צענטראלע האט שוין צוגישיקט אין די אלע שטעט שריפטלעכע פלענער ווי אזוי צוצוגרייטן די קאנפערענצן. די קאנפערענצן ווען זיך דאס מאל אויסצייכינין מיט זייער באשיידינים און זאכלעכן כאראקטער. עס וועלן איינגילאדן ווערן נאר צו 1 דעלעגאט פון יעדער אפטיילונג, פון גרעסערע שטעט צו 2 דעלעגאטנס.

אין אלע קאנפערענצן וועט זיך פערזענלעך באטייליקן דער לייטער פון צ. ס. רעד. א"ג פרידנזאן, וועלכער וועט רעפערירן וועגן דעם פארבעסערן די ארביט פון „בנות" אויף אלע גיביטן.

צו די קאנפערענצן וועלן צוגילאזן ווערן דעלעגאטנס נאר פון די שטעט, וואס וועלן באקומין איינלאדונגין, און אזעלכע וועלן באקומין נאר די אפטיילונגין, וואס וועלן האבן ביז חמשה-עשר-בשבט איינגישיקט דעם תרומת-חברה-אפצאל. אן איינלאדונגין בעטן מיר, אז פון קיין שום ארט זאל מין נישט קומין, ווייל עס וועט זייער שטרענג זיין דאס צולאזן דעלעגאטנס צו די קאנפערענצן.

וואו ס'איז דערהאלטן גיווארן דער ספעציעלער צירקולאר וועגן די קאנפערענצן דארף מין תיכף ענטפערן.

דער לעצטער טערמין פון פארענדיקן די תרומת - חברה - אקציע

לויט די ידיעות, וואס קומין אן אין דער בנות-צענטראלע, ווערט אומיטום טיכטיק גיארבעט פארן דערפאלג פון דער תרומת-חברה-אקציע. מע גיט זיך אפ א דין-וחשבון דערפון, וואס עס באטייט צו פארשפרייטן דעם איינציקן אפיציעלן צייכן פון אנגיהעריקייט צו דער אפיציעלער בנות-אגודת-ישראל-באוועגונג.

אין א סך ערטער ווערט די אקציע אויך גיפירט צווישן בריטן יידישן פרויען-עולם. עס איז פיל צו ווייניק צו פירן די ת"ח אקציע בלויז צווישן קרייז פון אפיציעלע חברות. תרומת-חברה מוז אויך האבן יעדע רעליגיעזע יידישע פרוי. עס דארף דעריבער זיין אין יעדן ארט א ספעציעלע גרופע, וואס זאל פשוט גיין פון שטוב צו שטוב פארקויפן תרומת-חברה.

דער לעצטער טערמין פון אפשיקן דאס גיזאמלטע געלט פון ת"ח איז ביז חמשה-עשר בשבט. פון חמשה-עשר אן וועט אפגישטעלט ווערן יעדע קארעספאנדענץ אין די ערטער וואו ס-וועט נישט דערלעדיקט ווערן פאר תרומת-חברה. עס וועט אבסאלוט נישט גיענטפערט ווערן אויף קיין שום בריוו. אונדזערע אפטיילונגין דארפן אויך וויסן, אז די קלענצטע צאל פון ת"ח פארן קלענצטן שטעטל אפילו איז 25. די אפטיילונג, וואס פארקויפט נישט 25 שטיק, איז אזוי גוט ווי זי האט גארנישט פארקויפט. אין יעדן פרט וועט זיך סיי די בנות-צענטראלע, סיי די אגודה-צענטראלע, סיי די ארץ-ישראל-צענטראלע זיך רעכינין נאר מיט די ארגאניזאציעס וואס האבן גיטון זייער עלימענטארע פליכט און גיצאלט דעם תרומת-חברה-אפצאל.

די ארגאניזאציעס, וואס האבן נאך נישט באקומין דאס תרומת-חברה-מאטעריאל דארפן דאס תיכף ארויספאדערן.

דאס געלט מוז אפגישיקט ווערן אין דער לאדזשער באנק. פ. ק. א. 65.500.

דער פרעלעגענטן-קורס

צוליב די וואיעוואודזטווע-קאנפערענצן מוז אפגילייגט ווערן ביז נאך פסח. דער קורס וועט אבער דאן שוין באשטימט פארקומין אין לאדזש. צום קורס ווערן פארבעטן די אנגיזעענסטע און טעטיקסטע אגודה-פירער, וואס זענין גלייכצייטיק די בעסטע רעדנער אין דער אגודה-וועלט. ס-וועלן גיהאלטן ווערן 25 רעפעראטן אויף פארשידינע טעמאטן, וואס נעמין ארום אלע פראבלעמין פון ארטאדאקסישן קולטורעלן, גיזעלשאפטלעכן און פאליטישן לעבן פון רעליגיעזן יידישן פאלק אין גלות און אין ארץ ישראל. א חוץ די אפיציעלע רעפעראטן וועלן אויך פארקומין פרייע שמועסן, תנ"ך-לעקציעס און גאר באזונדער וועלן גיגעבן ווערן אנווייזונגין און מעטאדיס ווי אזוי צו פירן די בנות-ארביט. דאס גאנצע מאטעריאל וועט שריפטלעך גיזאמלט ווערן און דערנאך נוצן אלע בנות-ארגאניזאציעס.

במשך דעם חודש שבט מוזן צוגישיקט ווערן די רעגיסטריר-בריוו פון די, וואס ווערן דעלעגירט פון די ארגאניזאציעס צו גיהערן צום קורס. די רעגיסטריר-בריוו ווערן נאר אנערקענט פון די ערטער, וואס האבן שוין איינגישיקט דעם תרומת-חברה-אפצאל.

סוף חודש שבט וועלן ארויסגישיקט ווערן די ספעציעלע מיטגלידס-קארטן פאר די, וואס ס-וועט גיגעבן ווערן דאס רעכט אנטייל צו נעמין אינים פרעלעגנטן-קורס.

עס ליגט אין אייגינים אינטערעס פון יעדער ארגאניזאציע, וואס וויל שיקן אן-אנטיילנעמערן אינים פרעלעגנטן-קורס, וואס פריער צו שיקן דעם רעגיסטריר-בריוו.

אן א כריערדיקער באשטעטיקונג וועט קיינער נישט צוגילאזט ווערן צום קורס און מיר בעטן דאס צו נעמין אין אכט.

ערשטע אינסטרוקטארקע פון דער בנות-צענטראלע

די בנות-צענטראלע האט אנגאזשירט אלס אינסטרוקטארקע די טיכטיקע בנות-פירערן און טאלאנטפולע רעדנערן פרל. אדל זנאמיראווסקא. איר ערשטע טור איז אין דער לאדזשער וואיעוואודזטווע און די ערשטע באזוכן אירע זענין אין די שטעט: פאביניץ, לאסק, זד. וואלע, שעראדז, בלאשקי, קאליש, וויערושאוו און וויעלון. פרל. זנאמיראווסקא וועט ווילן אין יעדער שטאט א פאר טעג און א חוץ דעם וואס זי וועט ארויסטרעטן מיט אן-עפנטלעכן רעפעראט פארן בריטן יידישן פרויען-עולם, וועט זי אויך די ארגאניזאציע אויפן ארט פארשטארקן און רעארגאניזירן און באוועגן צו זיין טעטיק אויף אלע גיביטן. די שטעט אין דער לאדזשער וואיעוואודזטווע, וואס ווינטשן זיך א באזוך פון פרל. זנאמיראווסקא דארפן זיך תיכף פארשטענדיקן מיטן צענטראל-סעקרעטאריאט אין לאדזש.

דערמיט דריקן מיר אויס דעם טיפסטן מיטגיפיל די פאמיליעס **ראזנבלום און טאוב** צוליבן פריצייטיקן טויט פון זייער טייער ליב קינד און איניקל **רבקהלע ראזנבלום ע"ה** (שילערן פון 2-טן קורס בית-יעקב), וועלכע איז אין עלטער פון 7 יאר אוועקגיריסן גיווארן פון זיי, זייט גיטרייסט אין דער ארביט פאר אונדזערע תורה-אידעאלן.

טאמאשאוו-מאז. **לערערן סויארא, בא"י, 2-טער קורס בית-יעקב**

אויך דער ליבער חברה **דבורה בלאכעראוויטש** און דיינע שוועסטערן דריקן מיר אויס אונדזער טיפן צער און מיטגיפיל צוליב דעם טויט פון אייער טייערן און ליבסטן **פאטער ע"ה**. המקום ינחם אתכם בתוך שאר אבלי ציון וירושלים.

טאמאשאוו-מאז. **לערערן פויארא, בא"י, 4-טער קורס בית-יעקב**

מזל-טוב

א הארציקן מזל-טוב ווינטש איך דיר מיין גרויסע פריינדן **א. קלוגער** (קראקע) צו דיין פארלאבונג זאל דיך דער אייבערשטער מיט צופרידנהייט בענטשן.

בייטש **גאלדע לאנגסאם**

צום 50-יעריקן יובילעאום פון דער שפעטערן פון ב"י גידאנק דער ליבער פרוי **שעגירער** ווינטש איך פיל גליק און דערפאלג אין איר חיטערדיקער ארביט און זי זאל זוכה זיין צו פארווירקלעכן אלע אירע שטרעבונגען.

לאשיץ **לערערן האראשטש**

דער מאנגל אין גרויסקייט (סוף פון זייט 4)

לאמיר למשל נעמין בלויז דאס גיביט פון ביכער. די סטאטיסטיק פון ביכער-אויסגאבן ביי יידן אינים לעצטן יאר דארף אנפילן יעדן באוואוסטזיניקן ייד מיט אויסערגיוויינטלעכער שרעק. די טאבעלע פון רעליגיעזע ספרים פאלט כסדר. אין קעגנזאץ דערצו שטייגט כסדר די צאל וועכנטלעכע ביכער אין יידיש און העברעאיש. צו דעם קומט נאך צו דער אומשטאנד, אז די רעליגיעזע ספרים, וואס דערשיינין היינט זענין 99 פראצ. נאר צוגענגלעך פאר מאנסלייט, בשעת יעדיס וועלטלעכע בוך, וואס דערשיינט אין יידיש, איז צוטריטלעך אזוי פאר פרויען ווי פאר מענער.

צי פילט מין דען ביי אונדז, ווי אונדזער ווידערשטאנד-קראפט ווערט מיט יעדן טאג שוואכער? פאראן נאך ב"ה ביים כלל יידן גינוג און גינוג שעפערישע כוחות, אויב אונדזער פאלק האט פון זיך גיקאנט ארויסגעבן די גיניאלסטע און טאלאנטירטסטע קרעפטן פאר פרעמדע נישט יידישע אידעען, קאך עס דאך פאר זיך, פאר דער אייגינער נשמה, אוודאי פיל שאפן, דערצו מוזן זיך אפזוכן די אמתע פירער, וואס זאלן פארשטיין, וואס צו טון פאר דער איצטיקער צייט, וואס זאלן נישט פארלירן זיך פאר די קלייניקייטן אין לעבן.

דער גרעסטער פירער פונים יידישן פאלק איז גיפרואווט גיווארן פון הש"י דורך קלייניקייטן. השי"ת האט נישט גיוואלט באשטימען משה רבנו ע"ה פארן יידישן פירער, כל-זמן ער איז נישט גיווארן אויסגיפרואווט, צי ער קאן טראגן גלייכצייטיק דעם גאטלעכן אידעאל און טון דערביי קליינע מעשים.

ביים פארלוסט פון דער גרויסקייט האבן מיר אויך פארלוירן דעם גלויבן אינים געטלעכן כוח, וואס לעבט אין אונדזער פאלק. מיר מוזן זען צו פארדינען זיך דעם נאמין גוי גדול ביים אויספירן די חינוך-ארבעט (לאנגדויערנדע אפלאדיסמענטן).

ארכיון אסופות
הארכיון היהודי
הודפס מתוך הארכיון היהודי
עמוד 21 מתוך 24

ג׳יט ארביט און באשעפטיקונג אונדזערע רעליגיעזע שוועסטער!

אפעל צו דער ארטאדאקסישער געזעלשאפט!

די דחקות און נויט, וואס פארכאפט טאג אויף טאג אלץ ברייטערע קרייזן פון דער יידישער באפעלקערונג טרעפט אויך זער שווער און מוראדיק דער יידישער רעליגיעזער טאכטער.

דער פרנסה־קריזיס און די שרעקלעכע ירידה פון דער יידישער עקאנאמיק האט שוין פון לאנג אוממעגלעך גע־מאכט דעם גרעסטן רוב פון די יידישע דערוואקסענע טעכטער צו קענען אויסגעהאלטן ווערן פון זייערע עלטערן. טויזנטער יידישע רעליגיעזע מיידלעך מוזן זיך אליין פארדינען אויף זייער ברויט, פון די קליינע שטעטלעך וואנדערן אויס אין די הונדערטער אין גרויסע שטעט צו געפונען ארביט און באשעפטיקונג, כדי צו קענען זיך מפרנס זיין בכבוד.

אויף די אלע נויט־ליידנדע און באשעפטיקונגס־לאזע יידישע מיידלעך, לאקערן פארשיידענע נעצן, ס־געבן זיך אן אלס זייערע אפוטרופסים פארטייען מכל המינים, און ליידער אפילו דעמאראליזירנדע עלימענטן און נאר יחידות טוען ביישטיין דעם שווערן נסיון צו הונגערן און בלייבן ביי זייער רעליגיעזיטעט און יידישקייט. לעצטנס א דאנק די געשאפענע פארמיטלונג־שטעלעס ביי די בנות־ארגאניזאציעס אין גרעסערע שטעט, ווערט דער עקאנאמישער מצב פון די יידישע רעליגיעזע טעכטער א ביסל געלינדערט און עס איז אונדזער הייליקער חוב די דאזיקע ארביט פארטצוזעצן מיט די ענערגישסטע כוחות און ברייטסטער מיטהילף.

מיר ווענדן זיך דעריבער צו אלע געשעפט־ און ארביט־אונטערנעמונגען, וואס זענען אין די הענט פון ארטאדאקסישע בעלי־בתים, ווי אויך צו אלע יידישע בעל־ביתטעס, וואס בייטיקן זיך אין וועלכע עס איז מענטשן צו באשעפטיקן, צוצונעמען נאר חברות פון בנות־אגודת־ישראל.

צווישן די בנות־חברות געפונען זיך אלערליי קרעפטן אויף ארביט און באשעפטיקונג קוואליפיצירטע ארביטע־רנס פון פארשיידענע פאכן, דערונטער אויך רוטינירטע בוכהאלטערקעס, געשעפטס־פירערנס, דערציערנס און סתם פעאיקע ארביטזאמע מיידלעך, וואס ווילן זיך אפגעבן יעדער ארט ארביט.

מיר אפעלירן צו דער גאנצער ארטאדאקסישער געזעלשאפט צו קומען צו הילף די שטאלצע רעליגיעזע יידישע טעכטער און ווען עס ווענדט זיך צו אייך א יידישע טאכטער מיט איר בנות־דאקומענט, א תרומת־חברה, גיט איר ארביט און באשעפטיקונג.

ווענדט אייך אין יעדן ארט אין די פארמיטלונגס־שטעלעס ביי די בנות־אגודת־ישראל ארגאניזאציעס און פאדערט צו יעדער ארביט און באשעפטיקונג נאר חברות פון בנות־אגודת־ישראל.

איר קענט זיך אויך ווענדן אין דעם הויפט־ביורא פון די פארמיטלונגס־שטעלעס ביי דער בנות־צענטראלע אין לאדזש.

גידענקט אייער חוב צו העלפן די בנות־ישראל, וואס זענען געטריי צום אלוקי־ישראל!

צענטראלע „בנות־אגודת־ישראל“ אין פוילן

לאדזש, טבת תרצ״ד.

אדרעסן פון אונדזערע פארמיטלונגס־שטעלעס:

הויפט־ביורא—צענטראלע „בנות“ לאדזש, קילינסקי 44
לאקאלע „בנות“ אין לאדזש — פאלודניאווא 20
„בנות“ אין ווארשע — טווארדע 35
„בנות“—מחנה אין ווארשא — מלאצינסקא 13
„בנות“ אין קראקא — אגוסטיאנסקא 30
„בנות“ אין ווילנע — מאלאדטארטאקי 14
„בנות“ אין לעמבערג — בראיעראווסקא 20
„בנות“ אין לובלין — לעווערטאווער—גאס 7
„בנות“ אין קיעלץ — פיעטרקאווער 29
„בנות“ אין בענדין — ריבנא 5
„בנות“ אין סאסנאוויעץ — טשיסטא 9
„בנות“ אין ביאליסטאק — קאלושינסקא 15

אינם הויפט־ביורא אין לאדז קען מען זיך אויך ווענדן שריפטלעך, נאר עס מוז זיין בייגעלייגט א מארקע אויף ענטפער.

די ארגאניזאציעס וואס ווילן באקומען צוגעשיקט א גרעסערע צאל די דאזיקע אויפרופן צופארשפרייטן, דארפן זיי זיך דערוועגן ווענדן אין אונדזער הויפט־ביורא.

אדרעס פון דער בנות־צענטראלע פאר בריוו: Centrala „Bnos“ Łódź, skrz. poczt. 146

הארכיון היהודי
הודפס מתוך הארכיון היהודי
עמוד 22 מתוך 24

פון דער פראוויניץ

ראָקע. לכבוד דעם 50-טן געבורטס-טאָג פון פרוי שענירער איז דעם פארגאנגענעם ר״ח חשון פארגיקומען אין אונדזער ארגאניזאציע א פייערלעכער אָוונט צוגעגרייט דורכן ליטעראַרישן-פארבאנד, וואָס איז ספעציעל צו דעם צוועק געשאפן געוואָרן. ביים איינגאנג איז געטיילט געוואָרן די בראשור פון פרוי שענירער, וואָס דארף זיין מיט דער יידישער טאכטער. די חגיגה הייבט זיך אָן מיט א הימן פארפאסט דורך די חברות פאר פרוי שענירער. נאָך דעם נעמט א וואָרט חברה ר. פינקלשטיין. זי שילדערט אין הארציקע ווערטער קודם די מי און זארג פון א מוטער במשך דעם וואקסן פון איר קינד און נאָך דעם דאָס מוסר נפש פון פרוי שענירער, וועלכע האט מיט מוטערלעכע ליבע געוואכט ביי דעם וויגל פון אונדזער באוועגונג, געהאט פיל אויסצושטיין, און געפירט זי, דורך אלע עטאפן פון איר אנטוויקלונג. דער רעפעראט לאזט איבער א טיפן איינדרוק. חברה ה. בורשטין גיט איבער די ביאגראפיע פון שרה שענירער און זי שטרייכט אונטער די תקופה, אין וועלכע די שעפערן רעאליזירט איר אידעאל. חברה ראטענבערג ציטירט דאָס ליד פון אסתר האזא „דער שעפערן פון ע״י גידאנק געווידמעט (זע ב״י 82) וועגן דער באדייטונג פון די געזאמלטע שריפטן רעפערירט חברה ק. בארער און אין נאָמען פון דער „בנות״ דאנקט זי דער מחברטער פאר דער טייַער מתנה. נאָך דעם ווידער האלט א חברה איבער דער באדייטונג פון פרוי שענירער פון היסטארישן שטאנדפונקט באגוצנדיק זיך אלס לייטמאטיוו „רבות בנות עשו חיל ואת עלית על כולנה״. זי פארבינדיט איר רעפעראט מיט די דערינערונגען פון סעמינאר לעבן און באצייכנט די אטמאספערע. וואָס הערשט דארט אין דער באנט פון פרוי שענירער — יראת ה׳. ס׳ווערט באשלאסן דעם גאנצן חודש חשון דאָס ווידמען לעזן און פארשפרייטן שענירערס שריפטן און צו דעם צוועק איז געשאפן געוואָרן א ספעציעלע קאָמיסיע. ס-איז אויך אָנגענומען געוואָרן דער פראיעקט איבערצושרייבן דאָס טאָג-בוך פון פרוי שענירער אין צוויי עגז. פון וועלכע איינס אין פראכט-באנד וועט זיין אלס מתנה פאר דער אויטארן און דאָס צווייטע בלייבט אין דער בנות-ביבליאטעק.

אין א געהויבענער שטימונג איז די פייערונג פארענדיקט געוואָרן מיטן בנות-הימן.

בענטשין. אונדזער בנות-ארגאניזאציע האט איינגיארדנט א חנוכה-אָוונט, אין וועלכן ס-האבן אנטייל גינומען א גרויסער עולם. דעם אָוונט עפנט די בנות-חברה פרל. בארוכאוויטש וועלכע רעט ארום די בנות טעטיקייט און רופט צו פארשטארקטער ארבייט. נאָך דעם ווי ס-האלט א פארטראג וועגן דער באדייטונג פון חנוכה פרל. בארנשטיין און פר. לופט אין ווייזט אָן אויף די אויפגאבן און צילן פון דער יידישער פרוי, האלט א גייסטרייכן רעפעראט אונדזער לערערן פרל. אייבעשיץ און רופט צו שטיצן דעם בית-יעקב. ס-איז געשאפן געוואָרן א פארבאנד צו זארגן פאר די ארימע שול-קינדער, אין וועלכן ס-האבן זיך פארשריבן א גרויסע צאָל מיטגלידערנס, אונדזער „בנות״ האט אויך גיפייערט איין-יאָריקן יובילעאום פון איר עקזיסטענץ. ביי דער גילעגנהייט האט אויך גירעט פר. טענענבוים און ביי א געהויבענער שטימונג זענען מיר זיך פונאנדערגיגאנגען.

קויל. אדאנק דער לערערן פרל. אלשטיין איז דאָ געשאפן געוואָרן א בנות-אגודת-ישראל. ס-איז געוועלט געוואָרן א קאָמיטעט וואָס באשטייט פון: אסתר קליין, שרה קאן, רייכמאן, יודקיעוויטש, יוכבד קליין, רייזל קליין, דער קאָמיטעט איז גלייך צוגעטרעטן צו אַן-אינטענסיווער ארבייט חנוכה האבן מיר איינגיארדנט א חנוכה-פעסט. ביי א שיין גידעקטן טיש און פארשידינע שפייַלערייען פארברענגען מיר זייער געמיטליך. פרל. אסתר קליין דערקלערט דעם באטייט פון חנוכה-יו״ט אין שפעט אין דער נאכט ווערט די אָוונט פארענדיקט. מיר דאנקען דאָ פון דעם ארט די חברות פרל. יוכבד ראטפעלד און יוכבד קליין פארן איינארדנען דעם אָוונט.

אַן-אַגודיסט

גאָלין. דעם פארגאנגענעם חנוכה האט אונדזער ארגאניזאציע איינגיארדנט א חנוכה-פעסט, ס-איז געשפילט געוואָרן „א מתנה אויף חנוכה״ פון פרוי שענירער ווי אויך די קאָמעדיע א „נוטע עצה״ און דעקלאמירט געוואָרן פארשידינע דעקלאמאציעס. אויסגעצייכנט האבן זיך די שילערנס חוה גליקסמאן, ה. פאדעמבסקא, א. קארעק, ש. קעמפינסקא, ג. גלאווינסקא, אפאטשינסקא, קאזשמירסקי פון צווייטן קורס ב״י און בתיה פון דריטן: פ. קאזמירסקי, ר. פראסט. פון בנות-מיטגלידערנס: ב. גלאווינסקא, י. בענקעליר, לייזער, ח. גלאווינסקי און ח. שמול. א באזונדערן איינדרוק האט געמאכט דער רעפעראט פון דער ח׳ פרל. ר. טשארנאטשאפקא און דער רעפעראט פון פרל. ווישניא. דער אָוונט איז אראָפ מיט געהעו״יקן דערפאלג.

א בנותקע.

ליפנא. אדאנק דער איניציאטיוו פון אייניקע אקטיווע אגודיסטן איז נאָך א 2-יעריקן איבערייס ווידער געעפנט געוואָרן די ב״י-שול. ביי אונדז. אלס לערערן איז באשטימט געוואָרן פרל. מאנדרא אויס מלאווע, וועלכע האט במשך גאָר א קורצער צייט געווינען אלעמענס סימפאטיע און אנערקענונג. אויך די בנות האט אויפגילעבט יעדן פרייטיק צונאכטס קומען פאר שעורים, פארטראגן געהאלטן דורך דער לערערן. דאָס גרינדן די ב״י שול האט ביי אלע שיכטן פון דער יידישער באפעלקערונג ארויסגירופן צופרידנהייט און ס-איז צו האפן אז די לעצטע ווילן ערפילן איר חוב לגבי, דער וויכטיקער ערציאונגס אנשטאלט. חנוכה איז געווען אַן-אָוונט פאר די ב״י שילערנס לערערן פרל. מאנדרא צינט חנוכה-ליכט און די קינדער זינגען די חנוכה-מזמורים. אויך די „בנות״ האט איינגיארדנט א חנוכה-פעסט. אויך דאָ רעט די לערירן מעניגא דיומא. ביי סערווירטע טישן פארברענגען מיר ביז שפעט אין דער נאכט.

א בנותקע

סטאפניץ. מיטן אָנקומען פון דער נייער לערערן פרל. באהאריער איז אריינגיטרעטן אַן-אויפלעבונג אין בית-יעקב ווי אויך אין דער בנות. די צאָל שילערנס אין ב״י און די חברות און „בנות״ פארמערן זיך פון טאָג אויף טאָג. לעצטנס האט אויך די „בנות״ געהאט די אלגעמיינע יערליכע פארזאמלונג. ס-איז געוועלט געוואָרן א פרישע פארוואלטונג פון: פרל. רבקה באהאריער — פארזיצערן, רבקה ווייסבלום—וויצע, פייגל ראזנבערג—קאסירירן, חנה מאהר—סעקרעטארן. קולטור-קאָמיסיע: אסתר קאמיניארז, קרן-הישוב: רבקה ווייסבלום, פייגל ראזנבערג, פרעסע קאָמיסיע — חנה סטאפניצקא, ביבליאטעקארן — בינא ניימאן. בכלל אנטוויקלט זיך ביי אונדז דאָס ב״י און בנות זייער מוסטערהאפט.

א. מאר

יענדזשעוו. זאת-חנוכה איז אין היגן ב״י פארגיקומען א חנוכה-פארשטעלונג. ס-איז אויפגיפירט געוואָרן „יהודית״ און „די געפונענע טאכטער״ און דעקלאמאציעס. די פארשט. האט זיך גלענצנד איינגיגעבן, דער פארזאמלטער עולם האט גוט פארברענגט, און איז געווען נתפעל פון די קינדערס שפילן. שפעט אין דער נאכט גייט דער עולם אהיים. אדאנק דריקן מיר אונדזער ל. לערערן פרל. איבערלינער פאר איר ערלעכער און טיכטיקער ארבייט.

א יענדזשיעווערן

דאברא ביי טורעק. חנוכה האט די היגע ב״ין שול איינגיארדנט א פאר שטעלונג. די חגיגה איז געעפנט געוואָרן דורך חנוכה-ליכט צינדן פון א שילערן און נאָך רעם דעקלאמירן אייניקע שילערנס. דער ארויסטריט פון די קינדער האט געמאכט א גוטן איינדרוק. דאן האלט א רעפעראט די לערערן פרל. חי׳ סעגאל וועגן ב״י שול-וועזן, און א חברה פון בנות און א חברה פון בתיה רעדן איבער דער באדייטונג פון חנוכה פאר דער יידישער טאכטער, ווערט די חגיגה ביי א געהויבענער שטימונג פארענדיקט.

א חברה

אטוואצק. ה׳ חנוכה האט אונדזער בנות-ארגאניזאציע געפייערט א יובילעאום לכבוד איר דריי-יעריקער עקזיסטענץ. די פייערונג עפנט פרל. פריידע שטערנפעלד, דאן רעט אונדזער ח׳ לערערן פרל. בתי׳ עפשטיין מעניגא דיומא און רופט די חברות צו זיין די ריכטיקע נאכפאלגערנס פון די היסטארישע פרוי יהודית. מיט רעדיס זענען אויך ארויסגיטרעטן. די חברות: ליבע צוקער און פעסא מאגערמאן. און ביי א פרייליכע שטימונג און מיטן וואונטש צו פייערן דעם נעכסטן יובילעאום אין הייליקן לאנד, האבן מיר פארלאזט דעם לאקאל. א הארציקן דאנק פארדינט דאָס בנות-פארוו. און ספעציעל די חברות ציעשינסקא און וויטעלזאן פארן מוסטערהאפטן איינארדינין פון דער חגיגה.

א אטוואצקערן

קאזשניץ. מיטן אָנקומען פון דער ח׳ לערירן פרל. לובינסקא איז אין דער היגער ב״י שול אריינגיטרעטן א שטארקע אויפלעבונג. מוצש״ק מקץ איז פארגיקומען א פייערליכער חנוכה-אקאדעמיע. מיט גילונגינע רעפעראטן איבער פארשידינע אקטועלע ענינים זענען ארויסגיטרעטן די שילערנס פון פערדן קורס און בנות חברות. נאָך דעם איז געווען א דעקלארירונגס-אקציע פון בנות-חברות. עס האבן זיך דעקלארירט א גרויסע צאָל חברות. עס איז אויך אָנגענומען געוואָרן א ריי רעזאלוציעס צוו. אנד. ווי ניהעריק צו פארשפרייטן אלע ארט. אויסגאבן בפרט דעם ב״י זשורנאל.

א בנות-חברה

פרושניץ. אין אונדזער בנות-ארגאניזאציע איז לעצטנס אריינגיטרעטן אַן-אויפלעבונג אדאנק דעם אָנקומען פון דער נייער לערערן פרל. חנה איזראעליט. ס-איז געווען אן אלגעמיינע פארזאמלונג און רעזולטאט, וואָס איז געוועלט געוואָרן א פרישע פארוואלטונג פון: פארזיצערן פרל. איזראעליט, וויצע-פארז. און קאסירערן פרל. ג. גיבגאלד, סקקרעטארן—פרל. מרים שצוצינער און ס-האבן זיך געשאפן קאָמיסיעס פאר פרעסע, קרן-הישוב א. ד. גל. צלע קאָמיסיעס זענען צוגיטרעטן צו אַן-אינטענסיווער ארבייט. חנוכה האט די שול איינגיארדנט אן אימפאזאנטע פייערונג, וועלכע האט זיך איינגיגעבן. מיר דאנקען דאָ פון דעם ארט דער ח׳ לערערן פרל. איזראעליט פאר איר מסירת-נפשדיקער ארבייט לטובת ב״י און בנות.

די פארוואלטונג

ראווע-רוסקא. חנוכה האט דער עלצטער קורס פון היגן ב״י געפייערט א סיום אויף ספר בראשית. צו דער פייערונג זענען געקומען א גרויסער עולם פרויען בנות ווי אויך דאָס מענער-פארוואלטונג. נאָך דעם ווי ס-באגריסט די חגינה א בנות-חברה גיט אַן-איבערבליק וועגן ספר בראשית די תלמידה שרה רעדליך. און רחל אלטמאן און ס-האלט א גילונגינע רעדע לערערן פרל. ווערדיגער. עס רעפערירט דאן דער ח׳ פרעזעס ה׳ צוקער וועגן דעם לעבן פון די אבות און דערקלערט דערביי א סך-שטעלן פון בראשית אויף א מוסטערהאפטן אופן און רופט די שילערנס צו גיין אין די וועגן פון די אמהות. שפעטער קומט פאר א באנקעט ביי וואָס מיר האבן פארברענגט ביז שפעט אין דער נאכט.

א בנות-חברה

פריסטיק. חנופה האט די היגע ב״י שול איינגיארדנט א חנוכה-פארשטעלונג. ס-איז געשפילט געוואָרן „יהודית״. גוט אויסגעצייכנט האבן זיך די שילערנס אין די ראלן פון מתתיהו, יהודית און אליפורני, א גייסטרייכן רעפעראט מעניגא דיומא האלט די ח׳ לערערן פרל. גאלער וועלכער לאזט איבער אויף אלעמען א גוטן רושם. מיר דאנקען דער לערערן פאר איר אונערמידלעכער ארבייט.

דער ב״י קאָמיטעט

שעדליץ. לעצטנס איז ביי אונדז רעארגאניזירט געוואָרן די בנות אגודת ישראל. ס-איז צוגיקומען א גרעסערע צאָל נייע חברות און אויף דער אלגעמיינער פארזאמלונג, וואָס איז געווען, איז געוועלט געוואָרן א פארוואלטונג פון: ערן-פארזיצערן—פרל. ברכה לעווין, פארזיצערן פרל. פייגא ראט, סעקרעטארן—פרל כשר, קאסירערן פרל. ג. גראהער. אין דער פרעסע-קאָמיסיע פרל. טאבע כשר, שפרינצע גפן און אין קרן הישוב: פרל. י. ראזענבערג, פייגע זלאטאווסקא, מנוחה גרינבלאט און רויזע רובין.

ר. ב.

שעברשין. ר״ח כסלו האבן מיר איינגיארדנט דעם ערשטן ראש-חודש אָוונט מיט א זער אינהאלטסרייכן פראגראם, וואָס איז אויסגעפאלן גאנץ אימפאזאנט. א באזונדערן איינדרוק האט געמאכט דאָס פארלייענין די וואנט-צייטונגען פון דער פריש געגרינדעטער בתיה און יוגנטקרייז ביי בנות. אויפן זעלבן אָוונט האט גירעט לערערן צ. עטינגער איבערן פראגראַם פון בתיה און בנות. צום פיפטן חנוכה-ליכט האבן מיר איינגיארדנט דעם חנוכה-אָוונט. עס רעדן די חברות פ. כמיעלאזש און ר. וויינבערג און לערערן עטינגער. אונדזער שול האט לעצטנס באזוכט פרוי שענירער. די לעצטע האט עקזאמינירט די קינדער, פון וואָס פרוי שענירער איז געווען זייער צופרידן און געווען נתפעל פונים באהאוונטקייט אין דת-ענינים, וואָס די קינדער האבן ארויסגיוויזן.

א שעברשינער

ניי-שטאָט ביי פלאנסק. נאָך הוהמ״ס איז פארגיקומען די אלגעמיינע יערליכע פארזאמלונג פון „בנות אגודת ישראל״. עס האבן זיך דעקלארירט איבער 35 חברות שוין צוזאמען מיט די יונגערע בנות, וועלכע ארבייטן אויף אלע געביטן. עס איז געוועלט געוואָרן א ניי-פארוואלטונג פון זאלגנדן צוזאמענשטעל: פרעזעגן—פראדל קרישעק, סעקרעטארין—איידל נורפינקל, קאסירערן—ח. ראזענקראנץ, ביבליאטעק ארנס—חנה טיק און אסתר פאקארסקא. קאסירערן—חיה ראזענדארף די כופרנפש-אקציע איז געוואָרן דורכגיפירט דורך די חברות: מלכה בלאטניק און חנה טיק און אין די חנוכה-טעג די גאלעפקיס-אקציע דורך די חברות. מלכה דאנג און דארע ראזנדארף. אויך איז געווען חנוכה א ליטעראַרישער אָוונט. עס האבן גירעט חנה טאוב, חנה טיק, א. פאקארסקא, ל. גורפינקעל, ל. זשולטע. מיר דריקן דאָ אויס אדאנק דער ה׳ לערירן פרל. שעראדזקא פאר איר מוסטערהאפטן פירן די שול און פאר איר מיטהילף אין אונדזער בנות-ארבייט. א חוץ דעם דאנקין מיר פון דעם אַרט די עסקנים: שו״ב ר׳ פישל זשולטע, אשר גורפינקעל פרעזעס פון דער קהלה שמואל סג״ל און עקיבא שומאן פאר זייערע מסירת-נפשדיקע ארבייט אויף אלע געביטן.

בת-עיר

הודפס מתוך הארכיון היהודי

Opłata pocztowa uiszczona ryczałtem.

פרייז 60 גראשן.

BAJS JAKOW | ŁÓDŹ, 19 Stycznia 1934 r. | zeszyt 112.

Adres Redakcji: „BAJS JAKOW“ Łódź, Kilińskiego 44. TELEFON 109-77. P. K. O. 67.795.

א הארציקן מזל-טוב

ווינטשן מיר לערערן מרים טאבה צו איר חתונה מיט ה' יהודא ארי' שטיין, לערערן רבקה הענא טשערניק צו איר חתונה מיט ה' אשר זעליג יאקובאוויטש, לערערן אסתר באבראווסקא צו איר חתונה מיט ה' שמעון בנציון צוקער, לערערן שרה מישקאווסקא צו איר תנאים מיט הרב יצחק לעווין (ביא-ליסטאק) לערערן שרה רחל בוים צו איר תנאים מיט ה' שמואל שמחה וויינער און לערערן אסתר חוה טייטלבוים צו איר תנאים מיט ה' יעקב אברהם רובין.

צענטראלע „בנות"
רעדאקציע ב"י-זשורנאל

לאדזש טבת תרצ"ד

צו דער חתונה פון אונדזער ל. פריינדן מלכה שטאקמאן מיט ה' וואסערצוג (טשיזשעוו) ווינטשן מיר א הערצלעכן מזל-טוב, השי"ת זאל באגליקן אייער עתיד און אייער מזל זאל לייכטן כשמש בצהרים.

דיינע פריינדס: שרה יאזעפאוויטש, פעסל זילבערשטיין, פאמיליע קויפמאן

פינטשעוו

א הארציקן מזל-טוב ווינטשן מיר אונדזער ה' לערערן פרל. מרים טויבע צו איר חתונה מיט ה' יהודא לייב שטיין (גארוואלין). זאל ג-ט-לעך גליק און אייביקע צופרידנקייט אייער לע-בנס-וועג באגלייטן. אויך ווינטשן מיר מזל-טוב אונדזער גיוו. לערערן פרל. ח. אונגער צו איר פארלאבונג מיט ה' יאנקלעוויטש

אונעיאוו — בנות אגודת-ישראל

א הארציקן מזל-טוב און פיל גליק ווינטשן מיר אונדזער הייס-געליבטער גיוו. לערערן פרל. מ. טויבע צו איר חתונה מיט ה' שטיין (גארוואלין). אייער צוזאמענבונד זאל זיין א קשר של קיימא און ס-זאל הערשן ביי אייך תורה וגדולה במקום אחד. אויך דיר טייערע פריינדן ל. מע-טאל-שעפנער ווינטשן מיר מזל-טוב צום גי-בורטס פון דיין טאכטער. דו זאלסט זי זוכה זיין צו דערציען אלס שטאלצע טרעגערן פון אונד-זער הייליקן אידעאל.

אייערע פריינדנס: ח. טיבער ש. פינקלער און פאמיליעס קראוט. הירשבערג און וואלדמאן

קוטנע

פיל ברכות און א סך דערפאלג אין דער ווייטער-דיקער ארבעט פון פרוי שענירער צו איר 50-יעריקן יובילעאום ווינטשן.

לערערן פ. פערענס
בנות אגודת ישראל
בית יעקב

אפאטשנע

א הערצלעכן מזל-טוב ווינטשן מיר אונדזער לי-בער חברה רבקה וויינבערג צו איר פארלא-בונג מיט ה' חיים ישראל שטיינבערג (אגודה תכשריסט) זאל אייער צוקונפט זיין באלויכטן מיט שטראלן פון גליק און צופרידנהייט.

בנות אגודת ישראל
לערערן איזראלעוויטש

יאנאוועלוב

אונדזערע הארציקסטע ברכות שיקן מיר די ג. פרוי שרה שענירער צו איר 50-י. יובילעאום.

לערערן א. נויפעלד, בנות אגודת ישראל, בתיה, בית יעקב

פילץ

צו דער חתונה פונים זייער חשובן עסקן, גרינ-דער פון אונדזער שול הרב אבא וויינגארטן נ"י מלובישאוו ווינטשן מיר א סך גליק און צופרי-דנהייט. זאל ער זוכה זיין פארטצוזעצן זיין היי-ליקע ארבעט מתוך הרחבה.

די פארוואלטונג און פערסאנאל
פון דער ב"י-שול אין קאברין
א. ג. פון פרויען-קאמיטעט. פרוי
העניע באב

ברכת מז"ט חמה ולבבה אנו מברכות למורתינו' נכבדה מרת צבי' זינגער לארושה עם יצחק צבי וויינגאט (צפת, אי"ה תהי צעדך הראשון על מפתן הרויים צלחה, ותזכה למשוך הלאה עבודתך בעד רעיונינו הקדוש על הרי יהודה וירושלים.

כחפץ נפשך הטובה, וכחפץ נפש ידידותייך האהובות.

* בנות אגודות ישראל
המורה איזראלעוויטש תלמידות ב"י
הרבנית געלערנטער

ינוב-לוב

גם אנו בין המברכים בברכת מז"ט חמה ולבבה למורתינו החשובה צבי' זינגער. יחי דרככם סוגה בשושנים, ותזכו לבנות ביתכם על הרי ציון וירושלים. עלה והצלח!

V מחלקה בתיה-פארבאנד
מערכת ז. פינקלשטיין המורה
איזראליעוויטש, משפחת איבנבוים

ינוב-לוב

א סך גליק, גייסטיקע פארגיניגנס ווינטשן מיר אונדזער ח' גייסטיקער מוטער פרוי שענירער צו איר 50-יעריקן יובילעאום. זאל זי זוכה זיין מיט אירע גייסטיקע קינדער אנטקייגן צו גיין משיחן.

לערערן לוואוויטש
בנות אגודת ישראל

ווירזבניק

א סך נחת עד מאה ועשרים שנה ווינטשן מיר אונדזער גייסטיקע פירערן און אונערמידלעכע קעמפערן שרה שענירער צו איר 50-יעריקן גיבוירן-טאג. השי"ת זאל העלפן, אז איר זאלט זוכה-זיין צו בויען בית יעקב אויף די בערג פון ציון און ירושלים.

זעקסטער קורס בית יעקב
לערערן גוטמארגן

דאבזשין-דרוו

גליק און דערפאלג און איר ווייטערדיקער אר-בייט אונדזער ליבער גייסטיקער מוטער פרוי שרה שענירער צו איר פופציק-יעריקן גי-בורטס-טאג.

בתיה, בית יעקב
לערערן ח. וויגאדזקא

זוואלין

פון טיפן הארצן ווינטשן מיר מזל-טוב אונדזער ל. און איבערגעגעבענע וו. פארז. די מיטארבי-טערן אין אונדזער פארוואלטונג ח. רבקה מירל זאממער (טורעק) צו דער פארלאבונג מיט ה' מאיר שמחה שטייער (לאדזש) זאל דער איי-ביקער שטערן פון גליק זיין אייער באגלייטער און איר זאלט זיין צו בויען אייער צוקונפט אין גייסט פון אונדזער אידעאל אין הייליקן לאנד.

פארוו. בנות אגודת ישראל
פאמיליע קירשבוים, גיטל טאובע
שוועסטערן זאממער, פריידל גאלדבערג

טורעק

א הערצלעכן מזל-טוב ווינטשן מיר דעם חשובן פרעזעס ר' אברהם פרידמאן צו דער חתונה פון זיין זון. זייט זוכה צו דערלעבן פון אים פיל נחת.

לערערן חי' האללענדער
שילערנס פון בית יעקב

לינטשיץ

צו די תנאים פון אונדזערע חברות גאלדא פייערשטיין מיט ה' שמואל פרענקל (פראש-ניץ) רבקה כ"ץ מיט ה' סעגאל (מאקאוו)ביילע סאקאלאווער מיט ה' דוד ניימאן (ווארשע) א הארציקן ברכה-פולן מזל-טוב.

בנות אגודת ישראל
לערערן חנה איזראעליט

פראשניץ

מזל-טוב

פיל ברכה און גליק ווינטשן מיר אונדזער גיוו. לערערן פרל. גאלדא באגוכוואל (ראדאם) צו איר תנאים שרייבן.

לערערן ש. מישקאווסקא, נחה זילבערציין, שוועסטערן היידא רבקה פינקלשטיין

דאמבראווא-גורניטשא

א הארציקן מזל-טוב ווינטש איך מיין ל. פריינדן פרל. ח. אונגער (לאדזש) צו דער פארלאבונג מיט ה' ש. נ. יאנקעלעוויטש (קאליש), פרל. שרה בוים (לענטשיץ) מיט ה' וויינער (וויער-זבניק) פרל. סימע קלוגער (לאדזש) מיט ה' ש. גרינפעלד (לאדזש) און צו דער חתונה פון פרל. הענדל ראגאווסקא (וויעלון) מיט ה' מ. געפילהוין (וואנוואלניץ) גליק און צופרידנהייט זאל אייך תמיד באגלייטן.

לאדזש — הענדל פאזשנטשעווסקא

צו דער 50-יעריקן געבורטס-טאג פון אונדזער גייסטיקער פירערן און שעפערן פון דער ב"י באוועגונג פרוי שרה שענירער ווינטשן מיר עד מאה ועשרים שנה א סך הצלחה און ערפאלג אין איר ארבעט און זי זאל זוכה זיין צו בויען „בית יעקב" אויף די הייליקע בערג פון ציון.

קאברין — ב"י שול, לערערן רחל שווארץ

מזל-טוב דיר הייס-געליבטע און איבערגעגעבענע פריינדן מלכה בורשטין צו דיין חתונה מיט ה' צבי פוטערמאן זאל דער אלעמעכטיקער דיין נייען וועג באגליקן און הערשן זאל ביי אייך תמיד תורה וגדולה במקום אחד.

יאנאוו-לוב. — רייזל איזראלעוויטש

דעם ח' סעקרעטאר פון דער יידישער קהלה ה' פ. נאדעל צום טויט פון זיין

מוטער ע"ה מיין טיפסטן ביילייד.

לאדזש — א. ג. פרידנזאן

וועגן שול-ביכער

ווי באקאנט, האט די בית-יעקב צענט-ראלע אונטערגינומין ענערגישע שריט, אז די שול-ביכער „יידיש לשון" זאלן איינגיפירט ווערן אין אלע בית-יעקב-שולן אין אלע דריי טיילן. ווי עס דער-קלערט אונדז די קראקעווער צענטראלע איז נישט קיין חילוק צי מע קויפט די ביכער אין קראקע צי אין לאדז. די וואס באקומין אן-אויפאדערונג פון קראקע צי קויפן די ביכער און זיי האבן די זעלבע גיקויפט אין אונדזער פארלאג אין לאדזש דערפון זיי אפענטפערן, אז זיי האבן די ביכער גיקויפט אין לאדזש און דערמיט איז דער ענין דערליידיקט אויפן בעסטן אופן.

פארלאג „בית יעקב" לאדזש

לכל המתאבלים על פטירת ש"ב מרת רבקה האדזינער ע"ה — תנחומין!

גרשון יעקב יוסטמאן

בערלין-לאדזש

טיף דערשיטערט דריקן מיר אויס דעם הארציקסטן מיטגיפיל אונדזערע איבער-גיגעבינע חברות: שוועסטערן בלאטט צוליבן פריצייטיקן טויט פון זייער

פאטער ע"ה

זאל אייך השי"ת טרייסטן צוזאמין מיט די אבלי ציון וירושלים. אין דער ארבעט פארן בנות-אידעאל זאלט איר א טרייסט גיפונין.

לערערן חוה האללענדער
בנות אגודת ישראל

לינטשיץ

כוס תנחומים

אונדזערע ליבע בנות חברות שוועסטערן שווארץ צום טויט פון זייער הייס-גי-ליבטער

מוטער

דריקן מיר אויס אונדזער טיפסטן מיט-גיפיל אין דער ארבעט פאר אונדזער הייליקן אידעאל זאלט איר א טרייסט גיפונין.

לערערן ש. מישקאווסקא
בנות אגודת ישראל
צעירות בנות

דאמבראווא-גורניטשע

פון טיפן הארצן דריק איך אויס מיטגי-פיל די חברות פון טורקער בנות: פ. ראטה חנה ברוין צוליבן טויט פון זייערע חשובע פעטערס ע"ה, דער חברה שרה גאלדבערג צוט טויט פון איר טייערן ברודער ע"ה. המקום ינחם אתכן בתוך שאר אבלי ציון וירושלים.

לערערן חי' שרה גרינבערג

סאכאטשעוו-לאדזש

אכטונג טשעכאסלאוואקאי!

צו אלע לעזער און סימפאטיקער פון זשורנאל בית-יעקב!

ווער עס וויל אין טשעכאסלאוואקי באקומין דעם בית-יעקב-זשורנאל וואס דער-שיינט אין לאדזש, זאל זיך ווענדן צו דעם פארטרעטער פון דעם זשורנאל אויף פאלגענדער אדרעס

Izak Gutman, Bardejov Mlynska 4
Posttschekkonto Prag 9089

דער אבאנאמענטס-פרייז איז: א יאר 30 קר. א האלב יאר 16 קראנען, א פערטל יאר 8 קראנען, אן-איינצל נומער 2,50 דאס געלט שיקן אויף פאסט-טשעק קאנטא אין פראג נומער 9089, אויך קאן מען דארט באקומין אלע בראשורן, לעזע און לערן-ביכער פון בית יעקב פארלאג!

אבאנאמענטס-פרייז

א יאר — 7 גילדן. א האלב יאר 4 גילדן.
א פערטל יאר — 3 גילדן.

אנאנסן-פרייז

א גאנצע זייט — 200 ג. א האלבע זייט — 100 ג.
א פערטל זייט — 50 ג. א אכטל זייט 25 ג.

גיזעצט ביי מ. ראזענשטיין פיעטרקאוו פל. טריבונאלסקי 4

דער אבאנאמענט מוז גיצאלט ווערן פריערויס
געלט שיקן לויט פ. ק. א. 67,795
א גראטולאציע ביז 20 ווערטער 3 גילדן
געלט פאר אנאנסן פריערויס.

Red. i wyd. Luzer Gerszon Frydenzon. Nakł. Centr. (B. A. J. Agudas Israel) w Polsce. Druk. J. Djament Łódź, Kilińskiego 50

הודפס מתוך הארכיון היהודי